cijena 10d

broj 19

SIRIUS

BIBLIOTEKA ZNANSTVENE FANTASTIKE

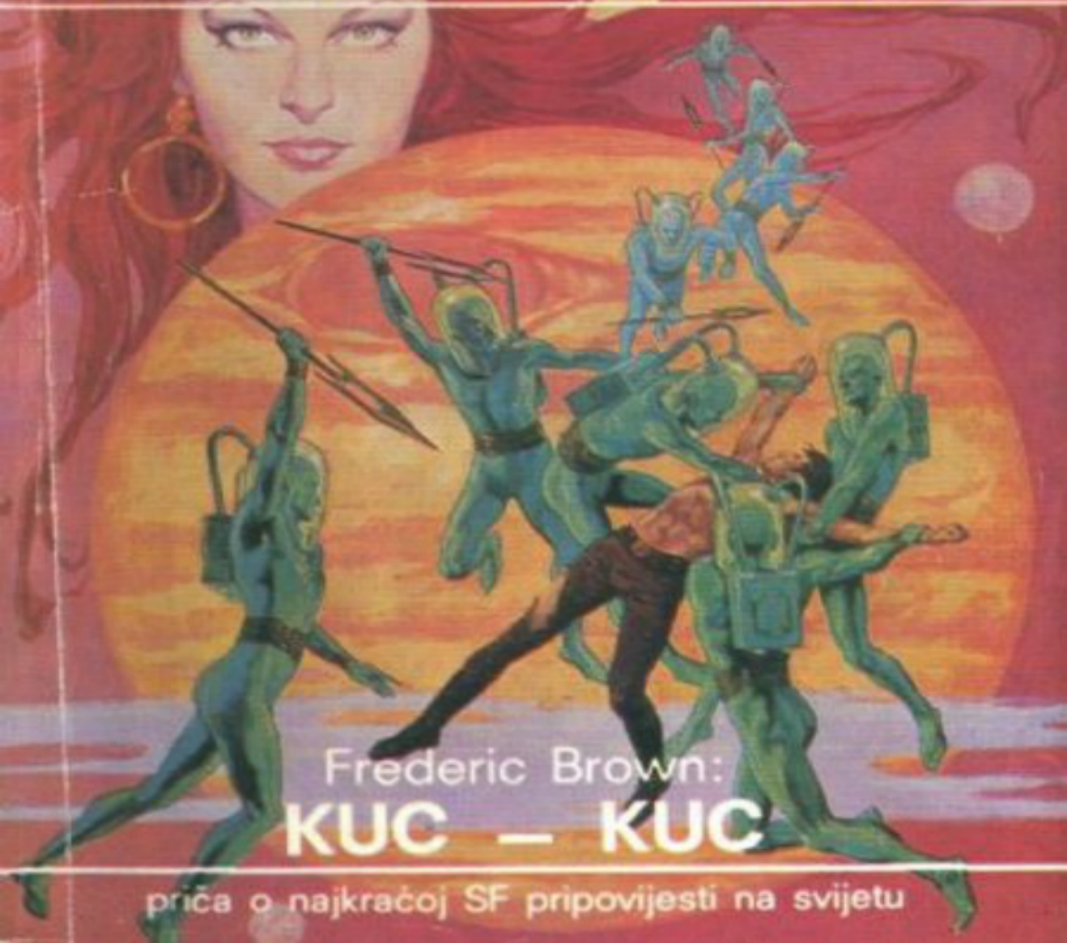

Frederic Brown:

KUC — KUC

priča o najkraćoj SF pripovijesti na svijetu

Sirius 019

SADRŽAJ:

Frederic Brown
KUC-KUC

Robert A. Heinlein
JA, MENE, MENI…

Arthur Porges
PROGRAMIRANI

Branko Belan
NARICALJKA ZA DOSTOJANSTVO IZNIMKE

Isaac Asimov
IZGUBLJENI ROBOT

I. A. Jefremov
OLGOJ-HORHOJ

Brian W. Aldiss
NA PROMATRANJU

Kuc-kuc

Frederic Brown
Knock

Prevela Ljerka Pustišek

Postoji jedna slatka, mala, jeziva priča koja nije duža od dvije rečenice:

Posljednji čovjek na Zemlji sjedio je sam u sobi. Začulo se kucanje na vratima...

Dvije rečenice i zatim tri točkice. Jezovita, naravno, nije sama priča, nego ono što nije rečeno, ono što se razumijeva: što je pokucalo na vrata. Suočen s nepoznatim, čovjek odmah pomišlja na nešto neodređeno jezivo.

Ali, zapravo, uopće nije bilo jezovito.

Posljednji čovjek na Zemlji — ili u svemiru, u ovom slučaju — sjedio je sam u sobi. U dosta neobičnoj sobi. I baš zbog te neobičnosti on ju je i proučavao. Zaključak do kojeg je došao nije ga prestrašio, nego rasrdio.

Walter Phelan radio je kao asistent na antropologiji Sveučilišta Nathan sve do prije dva dana, kada je to Sveučilište prestalo postojati. Daleko od toga da je Walter Phelan bio junak, kako god bujnu maštu imali. Bio je slabašne građe i blage naravi. Nije bogzna kako izgledao, a toga je bio i svjestan.

Njegov ga izgled uopće nije zabrinjavao. Tog časa, zapravo, nije nešto naročito ni osjećao. Nekako rastreseno, znao je da je prije dva dana, u roku od jednog sata, bio uništen čitav ljudski rod osim njega i — negdje — jedne žene. Ta činjenica nije ga ni najmanje brinula. On se s tom ženom neće vjerojatno nikada ni sresti, a hoće li je uopće vidjeti ili ne, bilo mu je prilično svejedno.

Žene jednostavno nisu postojale u životu Waltera Phelana otkada je, prije godinu i pol, umrla Martha. Bila je dobra žena, premda je voljela katkada da zapovijeda. Da, volio je Marthu, duboko, smireno. Sada mu je bilo tek četrdeset godina, dakle u svojoj trideset i osmoj izgubio je Marthu, ali — eto — otada jednostavno više nije mislio na žene. Život su mu predstavljale knjige, one koje je čitao i one koje je pisao. Sada više nije imalo smisla pisati knjige, ali čitati ih može do kraja života.

Istini za volju, bilo bi zgodno imati društvo, no moći će i bez njega.

Možda s vremenom uspije uživati i u povremenom društvu po kojeg Zana, iako je to mogao prilično teško zamisliti. Njihov način razmišljanja bio mu je tako stran, da je jedva mogao i zamisliti zajedničku temu razgovora. Još se nijedan tovjek nije uspio sporazumjeti s mravom. Zani su mu nekako djelovali poput supermrava — iako im uopće nisu bili slični, a slutio je da Zani gledaju na ljude kao što ljudski rod gleda na obične mrave. Svakako, sa Zemljom su učinili ono što ljudi čine s mravinjacima. ali mnogo uspješnije.

No, dali su mu mnogo knjiga. Tu su bili zaista pažljivi, čim im je rekao što želi. A rekao im je, čim je shvatio, da je osuđen provesti ostatak života sam u ovoj sobi. Ostatak života, odnosno kako to Zani na neobičan način kažu. za-u-vi-jek.

Čak i izvanredan um, a Zani su očito imali izvanredan um, ima svoje osebujnosti. Zani su zemaljski jezik naučili za samo nekoliko sati, ali su riječi rastavljali na slogove. Međutim, udaljujemo se od priče.

Začulo se kucanje na vratima.

Evo, sve vam je tu! Osim tri točkice, praznine, koju ću popuniti. pa ćete vidjeti da uopće nije bito jezovito.

Walter Phelan poviče: — Naprijed — i vrata se otvore. Bio je, naravno, Zan. Doimao se sasvim isto kao i svi drugi Zani; ako je i postojao neki način da ih čovjek razlikuje, Walter ga nije otkrio. Zan je bio visok oko metar i dvadeset i nije bio sličan ičemu na Zemlji — to jest, ičemu što je postojalo na Zemlji prije nego što su na nju došli Zani.

Waker pozdravi: — Zdravo, George. — Kad je saznao da oni nemaju imena, odlučio je da ih sve zove George. a Zane to, očito, nije smetalo.

Ovaj odgovori: — Zdra-vo, Wal-ter. — Bio je to ritual: kucanje na vratima i pozdravljanje. Walter je čekao.

— Prvo — reče Zan — od sada ćeš, molim te, sjediti tako da ti stolac bude o-kre-nut na dru-gu stranu.

Walter odvrati: — To sam i mislio, George. Ovaj obični zid je proziran s druge strane, zar ne?

— Pro-zi-ran je.

Walter uzdahne: — Znao sam. Ovaj obični, prazni zid, bez ikakva namještaja. A i napravljen je od drugačijeg materijala nego što su ostali zidovi. Ako ipak nastavim sjediti leđima okrenut tom zidu, što onda? Ubit ćete me? — pitam s nadom.

— Od-ni-jet ćemo ti knjige.

— Tu me imate, George! U redu, okrenut ću se na drugu stranu kad budem sjedio i čitao. Koliko još životinja, osim mene, imate u tom svom zoološkom vrtu?

— Dvje-sta šes-na-est.

Walter zaniječe glavom. — To nije sve, George. Čak i svaki

trećerazredni zoološki vrt može biti veći od toga, to jest, mogao bi biti, ako još uopće postoje trećerazredni zoološki vrtovi. Jeste li nas skupljali nasumce?

— Slu-čaj-ni u-zor-ci, da. Sve vr-ste bilo bi pre-vi-še. Po jedan muž-jak i žen-ka od stotinu vrsta,

— Kako ih hranite? Mesoždere, mislim.

— Pravimo hranu. Sin-te-tič-nu.

— Lukavo. A raslinje? Imate i zbirku bilja, zar ne?

— Biljkama vibracije ne smetaju. One još rastu.

— Blago biljkama! Znači, tu niste bili tako nesmiljeni kao kod životinja. No, George, počeo si s »prvim«.. Zaključujem da me negdje čeka i »drugo«. A to je?

— Ima ne-što što ne ra-zu-mi-je-mo. Dvije ži-vo-ti-nje spavaju i ne bu-de se. Hladne su.

— To se događa i u najboljim zoološkim vrtovima, George. Vjerojatno im nije ništa, osim što su mrtve.

— Mrtav? To znači za-us-tav-ljen. Ali ništa ih nije za-us-ta-vi-lo. Svaka je bila sa-ma.

Walter se zagleda u Zana. — Hoćeš li time reći, George, da ne znaš što je prirodna smrt?

— Smrt je kad je bi-će u-bi-je-no, kad mu je zaustavljen život.

Walter Phelan zatrepta očima. — Koliko ti je godina, George? — upita.

— Šes-na-est — ti ne znaš tu riječ. Vaša planeta je obišla vaše Sunce oko se-dam ti-su-ća puta. Još sam mlad.

Walter tiho zaviždi. — Klinac — reče. Zamisli se na čas — Pazi, George, moram ti otkriti nešto o ovoj planeti na kojoj se nalaziš. Ovdje postoji cura koje nema tamo odakle dolaziš. Starica sijedh vlasi, s kosom i pješčanom urom. Vaše je vibracije nisu uništile.

— Tko je to?

— Možeš je zvati Neumoljivom Žetelicom, George. Starica Srnrt. Naši ljudi i životinje žive sve dok im ta starica ne zaustavi bilo.

— Ona je za-us-ta-vi-la dva bi-ća? Zaustavit će još neke?

Walter zine da odgovori, pa zatvori usta! Nešto mu je u Zanovu glasu govorilo da mu je lice zabrinuto, naravno, kad bi se s tog lica uopće moglo išta čitati.

— Kako bi bilo da me odvedeš do tih životinja koje se ne bude? — upita Walter. — Je li to protiv pravila?

— Dođi — reče Zan.

To se događalo popodne drugog dana. Idućeg jutra Zani su ponovno došli, njih nekoliko. Počeli su seliti knjige i namještaj Waltera Phelana, a kad su završili, preselili su i njega. Našao se u mnogo većoj sobi, stotinjak metara dalje.

Sjedio je i opet čekao. Kad se na vratima začulo kucanje, znao je što slijedi i pristojno je ustao dok je odgovarao: — Naprijed!

Zan je otvorio vrata i stao u stranu. Ušla je žena.

Walter se lagano naklonio. — Walter Phelan — predstavi se — ako vam George nije rekao moje ime. George pokušava biti uljudan, ali ne zna sve naše običaje.

Žena je djelovala mirno, opazio je sa zadovoljstvom. Rekla je: — Zovem se Grace Evans, gospodine Phelan. Što sve ovo znači? Zašto su me doveli ovamo?

Walter ju je proučavao dok je govorila. Bila je skoro njegove visine i lijepo građena. Imala je kojih tridesetak godina, otprilike kao Martha. Širila je isto smireno povjerenje koje mu je bilo tako drago kod Marthe, iako u suprotnosti s njegovom nehajnom jednostavnošću. Zapravo, činilo mu se da je pomalo slična Marthi.

— Mislim da možete pogoditi zašto su vas doveli ovamo, ali vratimo se malo unatrag — reče. — Znate li što se inače dogodilo?

— Mislite, to da su sve — pobili?

— Da. Sjednite, molim vas. Znate li kako su to izveli?

Utonula je u udoban stolac. — Ne — odgovori. — Ne znam. Nije više ni važno, zar ne?

— Ne baš naročito. Ali vam mogu ispričati ono što sam o tome saznao iz pričanja jednog od njih i povezujući stvari. Ne znarn koliko ih ima, ne znam odakle su i gdje je to odakle su, ali pretpostavljam da je izvan Sunčeva sistema. Jeste li vidjeli svemirski brod u kojem su došli?

— Jesam. Velik je kao gora.

— Skoro. E, taj brod ima uređaje za emitiranje nekakvih vibracija — tako to oni zovu na našem jeziku, ali mislim da je ono što razara sve životinjske oblike prije neka vrsta radio-valova nego zvučnih vibracija. Sam brod je izoliran protiv vibracija. Ne znam da li mu je domet dovoljno velik da najednom uništi cijelu planetu ili kruži oko Zemlje i na nju šalje titraje. Ali je sve pobio odjednom, u tren oka i, nadam se, bezbolno. Mi i još nekih dvjesta životinja u ovom zoološkom vrtu nismo poginuli samo zato jer smo bili u brodu. Nas su pokupili kao uzorke. Vi znate da je ovo zoološki vrt, zar ne?

— Da — tako mi se činilo.

— Zidovi na prednjoj strani su izvana prozirni. Zani su zaista inteligentno uredili svaki pojedini odjeljak poput prirodnog staništa stvora koji se u njemu nalazi. Svaki odjeljak, pa i ovaj u kojem smo mi, napravljen je od plastike, a oni imaju stroj koji ga izradi za deset minuta. Da je Zemlja imala takav stroj i tehnologiju, stambena kriza ne bi postojala. No, sada svakako nema stambene krize. Uopće mi se čini da se ljudski rod — odnosno vi i ja — može prestati brinuti zbog atomske bombe i slijedećeg rata. Zani su svakako riješili mnogo naših

problema.

Grace Evans se jedva osmjehne.

— Još jedan slučaj uspjele operacije nakon koje je bolesnik umro. Stvarno je vladala zbrka. Sjećate li se da su vas zarobili? Ja ne. Navečer sam zaspala, a probudila sam se u kavezu na ovom brodu.

— Ni ja se ne sjećam — reče Walter. — Pretpostavljam da su najprije upotrijebili valove slabije snage, tek toliko da nas onesposobe. Zatim su kružili naokolo, uglavnom nasumce odabirući uzorke za svoj zoološki vrt. Kad su skupili ono što su htjeli, ili ono za što su imali mjesta na brodu, pritisli su gas do daske. I to je bilo to. Tek su jučer shvatili da su pogriješili i precijenili nas. Mislili su da smo besmrtni poput njih.

— Da smo — što?

— Oni mogu poginuti, ali im je prirodna smrt nepoznata. Bar im je bila do jučer. Jučer je dvoje naših umrlo.

— Dvoje — oh!

— Da, dvoje od nas životinja u njihovu zoološkom vrtu. Dva nepovratno izgubljena uzorka. A po zanskoj predodžbi o vremenu, preostali član svake vrste i onako će živjeti još samo nekoliko trenutaka. Oni su mislili da imaju trajne uzorke.

— Želite li reći da oni nisu znali kako je naš život kratak?

— Točno — reče Walter. — Jedan od njih, koji ima sedam tisuća godina, rekao mi je da je još mlad. Usput, oni su svi dvospolci, ali se vjerojatno razmnožavaju svakih deset tisuća godina ili tu negdje. Jučer, kad su saznali kako je kratak naš životni vijek vjerojatno su bili zaprepašteni do dna duše, ako uopće imaju dušu. Svakako su se odlučili da preurede svoj zoološki vrt — dvoje po dvoje umjesto jedan po jedan. Čini im se da ćemo duže izdržati zajedno nego sami.

— Oh — Grace Evans je ustala i lagano pocrvenjela. — Ako mislite... ako oni misle — okrenula se prema vratima.

— Sigurno su zaključana — reče Walter Phelan mirno. — Ali, ne brinite. Oni možda misle, ali ja ne mislim. Ne morate mi ni reći da me ne biste htjeli, čak da sam i posljednji čovjek na Zemlji; to bi u ovim okolnostima bilo zaista otrcano.

— Ali, hoće li nas oni i dalje držati zajedno, zatvorene u ovoj maloj prostoriji?

— Nije ni tako mala; preživjet ćemo. Mogu sasvim udobno spavati u jednom od ovih mekanih stolaca. I nemojte misliti da se savršeno ne slažem s vama, draga moja. Bez obzira na uzajamno poštovanje, najmanja usluga koju možemo učiniti ljudskom rodu jest da ga pustimo da izumre s nama umjesto da ostane vječiti uzorak u zoološkom vrtu.

Zahvalila mu je skoro nečujno, a s lica joj je nestalo crvenila. Bila je ljuta, ali — Walter je to znao — ne na njega. S tim iskricama u očima, bila je tako slična Marthi, pomislio je.

Nasmiješio joj se i rekao: — Inače...

Skočila je na noge i on je u trenu pomislio da će ga pljusnuti. Zatim se opet umorno zavalila u stolac. — Da ste pravi muškarac, razmislili biste o tome kako... Rekli ste da se njih može ubiti? —glas joj je bio opor.

— Zane? Oh, svakako. Proučavao sam ih. Potpuno su drugačiji od nas, ali mislim da imaju približno isti metabolizam, istu vrst cirkulacije i vjerojatno isti probavni sustav. Vjerujem da ono što je pogubno za nas, može ubiti i njih.

— Ali, rekli ste...

— Ah, naravno da postoje razlike. Ma koji faktor utjecao na starenje čovjeka, oni ga nemaju. Ili pak imaju neku žlijezdu, koju čovjek nema, nešto što obnavlja stanice. Hoću reći, češće nego svakih sedam godina.

Ona više nije bila ljuta. Zivo se nagnula naprijed. — Vjerujem da imate pravo. Premda, mislim da oni ne osjećaju bol. To je i očekivao. Upita:

— Zašto to mislite, draga moja?

— U pisaćem stolu mog prijašnjeg odjeljka našIa sam komad žice i napela ga preko vrata, da se Zan spotakne. To se i dogodilo, a žica mu je rasjekla nogu.

— Je li mu krv crvena?

— Da, ali kao da ga to uopće nije smetalo. Nije se ljutio. Nije rekao ni riječi, samo je skinuo žicu. Kad se nakon nekoliko sati vratio, rane je bilo nestalo. Zapravo, skoro je nestala. Vidio se samo ožiljak, po kojem sam znala da je to taj isti Zan.

Walter Phelan je polako kimnuo glavom. — Naravno da se nije ljutio. Oni nemaju osjećaja. Možda nas ne bi ni kaznili, da ubijemo nekog njihovog. Jednostavno bi nam pružali hranu kroz vratašca i držali se dalje od nas, kao što bi u zoološkom vrtu čovjek postupao sa životinjom koja je ubila svog timaritelja. Vjerojatno bi samo pazili da ne maknemo još kojeg čuvara.

— Koliko ih ima?

Walter odgovori: — Mislim oko dvije stotine, u ovom brodu. Ali, bez sumnje, tamo odakle su došli ima ih mnogo više. Premda, slutim da je to samo prethodnica, sa zadatkom da raščisti ovu planetu i osigura okupaciju Zana.

— Svakako su učinili...

Začulo se kucanje na vralima i Walter Phelan poviče: — Naprijed! — Zan je otvorio vrata i ostao na pragu.

— Zdravo, George — pozdravi ga.

— Zdra-vo, Wal-ter. — Isti ritual. Isti Zan?

— Što te muči?

— Još jed-no biće spava i ne budi se. Malo i dlakavo ko-je zovete

lasica.

Walter slegne ramenima. — To se događa, George. Starica Smrt. Govorio sam ti o tome.

— Još gore. Je-dan Zan je umro. Ju-tros.

— To je još gore? — Walter ga umiljato pogleda. — No, George, morat ćete se na to naviknuti, ako kanite ostati.

— Zan je šutio. I stajao. Konačno, Walter upita: — No?

— Lasica. Savjetuješ li isto?

Walter ponovno slegne ramenima. — Vjerojatno neće koristiti. Ali zašto ne? Zan je otišao. Walter je slušao kako mu vani zamiru koraci. Nacerio se.

— Možda uspije, Martha — reče.

— Mar... zovem se Grace, gospodine Phelan, Što bi to moglo uspjeti?

— A ja se zovem Walter, Grace. Mogli biste se na to naviknuti. Znate, Grace, jako me podsjećate na Marthu. Tako mi se zvala žena. Umrla je prije dvije godine.

— Žao mi je. Ali što bi moglo uspjeti? O čemu ste to razgovarali sa Zanom?

— Sutra bismo morali saznati — reče Walter. I ni riječi više nije izvukla iz njega.

To je bilo trećeg dana od dolaska Zana. Idući dan bio je i posljednji.

Bilo je skoro podne kad se pojavio jedan od njih. Nakon rituala ostao je na vratima, potpuni stranac, još više nego prije. Sigurno bi vas zanimao njegov opis, ali za to jednostavno nema riječi. Rekao je: — Mi idemo. Naš sa-vjet se sastao i od-lu-či-o.

— Još je netko od vasih umro?

— Sinoć. Ovo je pla-ne-ta smrti.

Walter kimne. — Vi ste svoje obavili. Ostavljate dvjesta trinaest života, osim nas dvoje, i to od prijašnjih nekoliko milijardi. Ne morate se tako skoro vratiti.

— Možemo li i-šta u-či-ni-ti?

— Da. Možete požuriti. I možete naša vrata ostaviti otključana; ostala ne. Za ostale ćemo se mi pobrinuti.

Zan je potvrdio glavom i otišao.

Grace Evans je stajala. blistavih očiju. Upita: — Kako?

— Što?

— Čekajte — opomenu je Walter. — Da čujemo kako uzlijeću. To je zvuk koji želim čuti i zapamtiti.

Zvuk se začuo nakon nekoliko trenutaka, a Walter Phelan, odjednom svjestan grčevitosti u kojoj se nalazio, klone u stolac i opusti se.

Walter je govorio tiho: — Ovdje su Zani bili poput djece izgubljene u šumi. Kad su mi pokazali prva dva stvora koji »spavaju i ne bude se«

i kad sam vidio da je jedan od njih čegrtuša, palo mi je nešto na pamet, Grace. Može biti, pomislio sam, da su se otrovna bića razvila samo na Zemlji i da su zato Zanima nepoznata. Osim toga, možda im je metabolizam dovoljno sličan našemu da ih otrov može ubiti. Svakako nisam ništa mogao izgubiti ako pokušam. I jedno i drugo »možda« pokazalo se, međutim, točnim.

— Kako ste dobili živu čegrtušu u...?

Walter Phelan se nacerio. — Rekao sam im što je ljubav. Nisu to znali. Ali im je bilo jako stalo da sačuvaju preostali primjerak vrste što je moguće duže, da ga slikaju i naprave bilješke o njemu prije nego što umre. Rekao sam im da će ženka koja je izgubila mužjaka brzo uginuti, ako je ne budu stalno iskazivali pažnju i nježnost.

— Kako se to radi, pokazao sam im na patki, koja je također izgubila svoj par. Na sreću, patka je bila pitoma i bez neprilika sam je pritisnuo na grudi i gladio je, da ih podučim. Zatim sam ih pustio da to oni rade — sa čegrtušom.

Ustao je i protegnuo se, a zatim opet sjeo, udobnije. Rekao je: — Eto, na nama je da planiramo svijet. Morat ćemo pustiti životinje iz arke, ali ćemo pri tome morati razmisliti i donijeti neke odluke. Divlje biljoždere možemo odmah pustiti, pa neka nastave kako znaju. Što se domaćih životlnja tiče, najbolje da ih zadržimo i brinemo se za njih. Bit će nam korisne. Ali, mesožderi i grabljivice — Morat ćemo se odlučiti. Bojim se da će biti na njihovu štetu. Osim ako nađemo i naučimo upotrebljavati stroj koji izrađuje sintetsku hranu. Pogledao ju je: — Ljudski rod. I o tome moramo donijeti odluku. Vraški važnu odluku.

Lice joj se opet zarumenjelo, kao jučer. Sjedila je ukočeno u stolcu. — Ne — odgovorila je.

On kao da je nije čuo. — Bilo je simpatično, premda bez pobjednika. Sada će opet sve početi iz početka, ako mi započnemo, ali će ići nešto polaganije sve dok ljudski rod opet ne dođe do daha. Ali zato mi možemo sabrati sve knjige i čuvati sve znanje, ili bar ono najvažnije. Možemo...

Prekinuo se kad je ona ustala i krenula prema vratima. Baš bi to Martha bila učinila, pomislio je, u ono davno vrijeme dok joj je udvarao, prije vjenčanja.

Rekao je: — Razmislite, draga, i to bez žurbe. Ali vratite se.

Vrata su tresnula. Sjedio je čekajući, premećući u mislima ono što će trebati očiniti kad jednom opet sve krene, ali bez želje da to odmah započne.

A nakon nekog vremena začuo je njene korake kako se, oklijevajući vraćaju.

Lagano se nasmiješio.

Vidite? Nije bilo jezivo, doista!

Posljednji čovjek na Zemlji sjedio je sam u sobi. Začuio se kucanje na vratima...

(Objavljeno prema dogovoru s G. P. A., München)

ISPRAVAK — U prošIom 18. broju -Siriusa- omaškom je uz pripovijelku »Zovi me Joe« objavljeno pogrešno ime prevoditelja. Pripovijetku »Zovi me Joe« prevela je Branka Livančić.

Ja, mene, meni …

Robert A. Heinlein
By His Bootstraps

Prevelo Janko Paravić

Bob Wilson nije opazio kako krug raste.

Zapravo, nije opazio ni neznanca koji je izišao iz kruga i zastao zureći u Wilsonov potiljak — zureći i teško dišući, kao da su ga obuzeli nekakvi snažai i neobični osjećaji.

WiIson nije imao razloga da posumnja da bi još netko mogao biti u njegovoj sobi; u stvari, s pravom je očekivao upravo suprotno. Zaključao se u sobi da napiše seminarski rad u jednom dahu. Morao je to učiniti — preostao mu je još samo jedan dan do krajnjeg roka za predaju rada, iako je još jučer postojao samo naslov: »Ispitivanje nekih matematičkih aspekata jedne metafizičke doktrine.«

Nakon trinaest sati neprekidna rada, pedeset i dvije cigarete i četiri lonca kave, uspio je naslovu dodati još sedam tisuća riječi. No, što se tiče valjanosti teze, bio je preumoran da bi se na to obazirao. Dovrši to što prije... to mu je bila jedina pomisao... dovrši to i predaj rad, popij nešto oštro i odspavaj tjedan dana.

Podigao je pogled s pisaćeg stroja i zagledao se u vrata ormara iza kojih je sakno bocu džina, gotovo punu. Ne, upozorio je sam sebe, ako još jednom gutneš, nećeš to nikada završiti, momče.

Neznanac iza njegovih leđa je još šutio. Wilson je nastavio tipkati: »... niti je valjano pretpostaviti da bi pojmljiv teorem morao biti i mogući teorem, čak i kad bi bilo moguće formulirati matemaueke postavke koje bi ga točno opisale. Tipičan primjer toga je pojam »Putovanja u vremenu«. Putovanje u vremenu možemo zamisliti, te formulirati njegove zahtjeve, prema svim teorijama vremena, a formule mogu razriješiti paradokse svake teorije. Usprkos tome, poznate su nam neke stvari o empirijskoj prirodi vremena koje isključuje mogućnosti pojmljiva teorema. Trajanje je osobina svijesti, a ne prostora. Ono nema onoga što Kant naziva »stvar po sebi«. Prema tome... «

Jedna je od tipki na pisaćem stroju zapela, a za njom još tri. Wilson umorno prokune i mrzovoljno pruži ruku da vrati tipke na mjesto.

— Nemoj se mučiti — začu glas iza sebe. — To je ionako potpuna besmislica.

Wilson se trgne i skoči sa stolice, a zatim polako okrene glavu. Iz dna duše se nadao da se iza njega zaista netko nalazi. Inače...

S olakšanjem je spazio neznanca.

— Hvala bogu — reče sam sebi. — Na trenutak sam pomislio da mi se priviđaju stvari...

Olakšanje je ubrzo ustuknulo pred ljutnjom.

— Što, do vraga, radiš u mojoj sobi? — upita neznanca, odgurne stolicu i uputi se do jednih vrata, Bila su još zaključana, a i zakračunata iznutra.

Prozore je jedva pogledao: bili su uza stol, a i tri kata iznad prometne ulice.

— Kako si ušao?

— Kroz ono — odgovori neznanac i palcem pokaže krug. Wilson ga je tek tada opazio. Zatreptao je, a zatim ponovno pogledao. Krug je visio između njih i vrata, veliki disk ničega. Boja mu je nalikovala na ono što čovjek vidi kad čvrsto zaklopi oči.

Wilson snažno strese glavom, ali kruga nije nestalo. Bože, pomisli, ipak mi se priviđa. Pretjerao sam s tim seminarskim radom... Prišao je disku i ispružio ruku da ga dotakne.

— Nemoj! — oštro će neznanac.

— Zašto ne? — tvrdoglavo odvrati Wilson. No, ipak je stao.

— Objasnit ću ti. Ali najprije ćemo nešto popiti.

— Neznanac priđe ormaru, otvori ga, posegne unutra i izvadi bocu i ne gledajući u ormar.

— Hej! — vikne Wilson. — Što radiš? To je moje piće!

— Tvoje piće...— neznanac na trenutak zastane. — Žao mi je. Nećeš mi valjda zamjeriti ako jednom potegnem, ha?

— Pa, dobro — mrzovoljno pristane Bob Wilson. — Kad si već kod toga, nalij i meni jednu.

— OK — reče neznanac — a tada ću ti sve protumačiti.

— To i čekam — prijetećim glasom procijedi Wilson, ali je ipak ispio džin te pažljivo promotrio neznanca.

Neznanac je bio otprilike iste visine kao i on, a i istih godina. Doimao se možda nešto starijim, ali taj je dojam mogao lako biti i posljedica trodnevne brade na neznančevu licu. Na oku je imao masnicu, a gornja usna bila mu je razrezana i natekla. Wilsonu se njegovo lice nije svidjelo, iako mu se činilo nekako poznalo; osjećao je da bi ga morao prepoznati, da ga je već mnogo puta vidio u drugačijim okolnostima.

— Tko si ti? — upita Wilson odjednom.

— Ja? — reče njegov »gost«. — Ne prepoznaješ h me?

— Nisam siguran — prizna Wilson. — Jesam li te već vidio?

— Pa... ne baš — otezao je neznanac. — Nema veze... ne bi to shvatio.

— Kako se zoveš?

— Zovem? Hm... možeš me zvati Joe.

Wilson spusti čašu.

— OK, Joe kako-god-se-zvao, da čujem sad to objašnjenje, ali brzo.

— U redu — složi se Joe. — Ta stvarčica kroz koju sam izišao — neznanac pokaže na krug — jesu Vremenska vrata.

— Što?

— Vremenska vrata. Vrijeme teće usporedo na svakoj strani Vrata, ali odvojeno nekoltko tisuća godina... ne znam koliko tisuća. No, slijedećih nekoliko sati Vrata će biti otvorena. Ako prođeš kroz taj krug, zakoračit ćeš u budućnost. — Neznanac zastane.

Bob je prstima bubnjao po stolu. — Nastavi. Slušam te. Lijepa je to pričica.

— Ne vjeruješ mi, zar ne? Pokazat ću ti.

Joe ponovno priđe ormaru i uzme Bobov Šešir, njegov dragocjeni i jedini šešir koji je s njim dijelio sve nevolje studentskog života proteklih nekoliko godina, Što se na njemu i vidjelo. Joe baci šešir prema neopipljivu disku.

Šešir dotakne disk, prođe kroz njega bez ikakva vidljiva otpora te nestane.

Wilson se diže sa stolice, pažljivo obiđe krug i pregleda pod na kojem nije bilo ničega.

— Dobar trik — prizna — ali sada mi vrati šešir.

Neznanac zatrese glavom.

— Moći ćeš ga sam pronaći kad prođeš kroz Vrata.

— Što?

— Tako je... Slušaj...

Neznanac ukratko ponovi objašnjenje o Vremenskim vratima. Istakao je da se Wilsonu pružila prilika kakva se ukazuje samo jednom u tisuću godina... kad bi samo požurio i zakoračio kroz krug. Osim toga, bilo je vrlo važno da to Wilson učini, iako to Joe nije za sada mogao iscrpno protumačiti. Bob Wilson otpije gutljaj, pa još jedan. Osjećao se ugodno i bio je oran za raspravu.

— Zašto? — upita kratko.

Joe ga nestrpljivo pogleda.

— Do vraga, kad bi zakoračio samo jednom, objašnjenja ne bi bila potrebna. Ipak...

Prema Joeovim riječima, s druge se strane nalazio nekakav stari momak kojemu je bila potrebna Wilsonova pomoć. Zajedno s Wilsonom njih trojica upravljali bi Zemljom, ali Joe nije mogao — ih nije htio — reći o kakvoj se pomoći radi, već je stalno isticao kako se Bobu pruža jedinstvena prilika da doživi nešto što nitko drugi nije doživio.

— Nećeš valjda čitav život provesti dirinčeći i podučavajući

glupane u nekakvoj zabačenoj školi — navaljivao je Joe. — Evo ti prilike! Iskoristi je!

Bob Wilson je morao sam sebi priznati da se sveučilišna diploma i mjesto nastavnika zaista ne doimaju tako strašno privlačno, iako je, s druge strane, i to bilo bolje od mnogih drugih poslova. Pogled mu je zapeo na boci džina, u kojoj se razina pića osjetno snizila. Kako to nisam odmah shvatio, pomisli Bob i ustane, nesigurnih nogu.

— Ne, dragi moj — reče Bob Wilson — ne mislim se penjati na taj tvoj vrtuljak Znaš li zašto?

— Zašto?

— Zato što sam pijan, eto zato. Ti uopće nisi ovdje. Ni ono nije ovdje — Bob neodređeno rukom pokaže prema krugu. — Ovdje sam samo ja, a ja sam pijan. Previše sam radio — doda Bob kao da se ispričava — i idem spavati.

— Nisi pijan.

— Jesam, pijan sam. Eto, poslušaj: na brh vrda brda mrda.

Bob Wilson krene prema krevetu, ali ga Joe uhvati za ruku.

— Ne smiješ to učiniti! — reče Joe.

— Ostavi ga na miru!

Obojica se okrenuše. Neposredno ispred kruga stajao je treći muškarac. Bob pogleda pridošlicu, a zatim Joea, te zatrepta očima ne bi li mu se pogled izoštrio. Prilično nalikuju jedan na drugoga, pomisli, kao da su braća. No, možda vidim dvostruko. Ne valja taj džin. Morao bih prijeći na rum. Rum je dobra stvar, možeš ga piti, ili se okupati u njemu.

Glupost! Pa Joe je momak s masnicom ispod oka. Kako to nije odmah opazio!

Ali tko je onda bio taj novi uljez? Ne mogu li dva prijatelja nešto na miru popiti a da stalno netko ne upada?

— A tko si ti? — upita Bob Wilson mirnom dostojanstvenošću pripita čovjeka.

Pridošlica ga pogleda, a zatim se okrene prema Joeu.

— On me poznaje — reče ističući svaku riječ.

Joe polako promotri neznanca.

— Da, mislim da te poznajem. Ali što, do vraga, radiš ovdje? Zašto hoćeš pokvariti plan?

— Nemam vremena za duga tumačenja. Znam o tome više od tebe — to ti je valjda jasno — i zato smatram da mogu bolje ocijeniti situaciju od tebe. On ne smije proći kroz Vrata!

— Tko ti daje pravo da... Telefon na WiIsonovu stolu zazvoni.

— Javi se! — odrešito će pridošlica.

Bob se upravo spremao protestirati zbog odsječena tona, ali se ipak predomislio. Osim toga, samo zaista flegmatičnim ljudima uspijeva ne obazirati se na telefon koji zvoni, a on nije pripadao toj vrsti ljudi.

— Halo? — javi se Bob.

— Halo — Čuo se glas na drugom kraju. — Je li tamo Bob Wilson?

— Tko govori?

— Nije važno. Htio sam samo provjeriti jesi li tamo. Mislio sam da će tako biti. Sve »štima«, momče, da ne može bolje.

Čovjek na drugom kraju se zacerekao i spustio slušalicu.

— Halo? Halo? — javi se Bob nekoliko puta, ali se u slušalici čuo samo signal, te je napokon spustio slušalicu.

— Tko je to telefonirao? — upita Joe.

— Ne znam. Nekakva budala sa čudnim smislom za humor. — Telefon ponovno zazvoni i Wilson nastavi. — Evo ga opet — te podigne slušalicu.

— Slušaj, majmune! Imam posla, i ovo nije javna govornica.

— Ali, Bobe! — začu se uvrijeđeni ženski glas.

— Uk? Oh, to si ti, Genevieve. Slušaj .. žao mi je. Oprosti...

— Ima ti i zašto biti žao...

— Ne razumiješ, zlato. Nekakav me momak gnjavio na telefonu te sam mislio da to opet on telefonira. Znaš da ne bih tako s tobom razgovarao, mila.

— Pa, nadam se da ne bi. Naročito nakon svega što si mi rekao danas poslije podne... o nama i onome što jedno drugome značimo.

— Što? Danas poslije podne? Jesi li rekla danas?

— Naravno. No, javljam ti se zato što si ostavio šešir u mom stanu. Pronašla sam ga nekoliko minuta kako si otišao te odlučila da ti telefoniram i kažem ti gdje je. Osim toga — dodala je koketno — time mi se pružila prilika da ponovno čujem tvoj glas.

— Da. Odlično — reče Wilson bezizražajnim glasom. — Slušaj, mila, nešto mi nije jasno. Danas me čitav dan prate nevolje, a čini mi se da je to tek početak. Posjetit ću te večeras i sve razjasniti, ali jedno znam: nisam ostavio tvoj šešir u mom stanu...

— Svoj šešir... šašavko!

— Au, da! Svakako! Vidimo se večeras. Zdravo!

Wilson spusti slušalicu. Zaboga, pomisli, i ta žena postaje problem. Halucinacije. Okrenuo se dvojici muškaraca.

— Dobro, Joe. Spreman sam poći, ako hoćeš.

Nije ni sam znao kada ili zašto je odlučio da prođe kroz tu vremensku napravu, ali je znao da to mora učiniti. Osim toga, što je sebi zamišljao taj grubijan... da samo tako može određivati što čovjek smije a što ne smije?

Ż Odlično! — uzviknu Joe, a u glasu mu se osjeti olakšanje. — Samo zakorači kroz Vrata, i to je sve.

— Nema mšta od toga! — javi se posvuda prisutni neznanac, te stane između Wilsona i Vrata.

Bob Wilson se bijesno okrene prema njemu.

— Slušaj, ti... ! Upao si ovamo kao da sam ja nekakva skitnica. Ako ti se sve to ne sviđa, možeš slobodno otići do vraga.... Ti i tebi slični!

Neznanac ispruži ruke, nastojeći zgrabiti Boba. Wilson zamahne da ga udari, ali bez uspjeha. Neznanac se bez žurbe sagnuo da izbjegne Bobovu šaku, a zatim ga je dobro opalio po ustima. Wilson je na usni osjetio njegove krupne, tvrde zglavke. I Joe je brzo priskočio Bobu u pomoć. Bob se oduševljeno priključio općoj tučnjavi, iako mu je efikasnost bila ravna ništici. Šaka mu je pogodila cilj samo jednom, no i tada je to bio pogrešan cilj jer je udario Joea, koji mu je bar teoretski bio saveznik. Istina, udarac je zaista bio namijenjen neznancu.

Upravo je ta Joeova pogreška omogućila neznancu da ga dobro opali posred lica. S obzirom na Bobovo stanje, taj je udarac bio posve dovoljan da ga na neko vrijeme preseli u svijet snova.

Bob Wilson se polako osvješćivao. Sjedio je na nekakvu podu, koji se činio nekako nesigurnim. Netko je stajao nad njim.

— Jesi li čitav? — čuo je muški glas.

— Mislim da jesam — s mukom odgovori Bob. Usta su ga boljela, i on prinese ruku usnama. Kad ju je pogledao, opazio je na njoj krv. — Boli me glava.

— Tome se ne čudim. Upao si ovamo naglavce. Mislim da si lupio glavom o pod kad si aterirao.

Wilson se s mukom nastojao sabrati. »Upao ovamo«? Pogledao je bolje čovjeka koji mu je pritekao u pomoć. Pred njim je stajao muškarac srednjih godina, čupave kose prošarane sjedinama i kratke, uredno podrezane brade. Bio je odjeven u nešto što je Bobu nalikovalo na grimiznu pidžamu.

Međutim, još ga je više zbunjivala prostorija u kojoj se nalazio. Bila je kružna oblika, a svod je bio savijen tako vješto da joj je bilo teško odrediti visinu. Jednolično nenametljivo svjetlo ispunjavalo je prostoriju, iako Wilson nije mogao dokučiti odakle dolazi. U prostoriji nije bilo nikakva pokućstva osim nekakva predmeta nalik na uzvišeno podnožje ili propovjedaonicu uz zid nasuprot kojem je sjedio.

— Upao? Kako sam upao?

— Kroz Vrata, naravno.

Bilo je nečeg čudnog u neznančevu govoru. Iako Wilson nije mogao jasno odrediti o čemu je riječ, činilo mu se da neznanac nije bio vičan govoriti engleskim jezikom.

Wilson preko ramena pogleda u pravcu u kojem je neznanac gledao, te spazi krug.

Od toga ga je glava još više zaboljela. Oh, do vraga, pomisli, zaista sam poludio. Zašto se ne probudim? Stresao je glavom ne bi li time razbistrio misli.

Odmah je shvatio svoju pogrešku — učinilo mu se da će mu se glava rasprsnuti. Krug je, naravno, ostao i dalje na istom mjestu,

lebdeći u zraku, ispunjen neodređenim bojama i oblicima, poput nekakve nestvarne vizije.

— Jesam li kroz to prošao?

— Jesi.

— A gdje sam sada?

— U Dvorani Vrata Velike palače Norkaala. No, važnije od toga jest vrijeme u kojem se nalazis. Zakoračio si nešto vlše od trideset tisuća godina u budućnost.

Sad znam da sam zaista lud, pomisli Wilson, te se s mukom digne i pođe prema Vratima.

Stariji Čovjek stavi mu ruku na rame.

— Kamo ćeš?

— Natrag.

— Ne tako brzo. Vratit ćeš se, ne brini... dajem ti riječ. No, dopusti mi da ti najprije previjem rane. Moraš se i odmoriti. Moram ti neke stvari protumačiti, a htio bih i da nešto za mene obaviš kad se vratiš. Nešto što će nam obojici koristiti. Čeka nas divna budućnost, momče, divna budućnost!

Wilson zastane, ne znajući što bi učinio. Navaljivanje njegova sugovornika ga je uznemiravalo, iako nije sam sebi mogao protumačiti zašto.

— Ne sviđa mi se ovo. Muškarac ga pažljivo pogleda.

— Ne bi li nešto popio prije negoli odeš?

To se Wilsonu više sviđalo. U tom trenutku gutljaj nećeg oštrog činilo mu se najboljom stvari na svijetu — ili u vremenu.

— OK.

— Pođi sa mnom.

Stariji čovjek pođe prema podnožju, zaobiđe ga i uputi se prema otvoru koji je vodio u nekakav prolaz. Brzo je hodao i Wilson požuri za njim.

— Uostalom — upita ga Wilson dok su hodali dugačkim prolazom — kako se zoveš?

— Možeš me zvati Diktor — svi me tako zovu.

— OK, Diktore. Želiš li znati kako se ja zovem? Diktor se nasmije.

— Znam kako se zoveš. Bob Wilson.

— Oh? Pa, pretpostavljam da ti je to Joe rekao.

— Joe? Ne poznajem nikoga tko se tako zove.

— Ne? Učmilo mi se da te on poznaje. No, možda ti nisi onaj s kojim sam se trebao povezati?

— Ne brini, ja sam taj. Očekivao sam te... u neku ruku. Joe... Joe! — Diktor se nasmije. — Na trenutak sam na to zaboravio. Rekao ti je da se zove Joe, zar ne?

— Nije li to njegovo pravo ime?

— Pa, to je ime dobro kao i svako drugo. Evo nas.

Uveo je Wilsona u omanju, ali ugodnu prostoriju. Ni u njoj nije bilo nikakva pokućstva, ali je pod bio mekan i topao poput živa ljudska tijela.

— Sjedni. Vratit ću se za trenutak.

Bob se osvrne ne bi li pronašao nešto na što bi sjeo, a tada se okrene da zamoli Diktora za stolicu. Ali Diktora nije bilo... nestala su i vrata kroz koja su ušli. Sjeo je na mekani pod i nastojao odagnati brige.

Diktor se brzo vratio. Wilson je opazio kako su se »vrata« raširila da bi ga propustila, ali nije uspio shvatiti u čemu je »kvaka«. Diktor je u ruci držao vrč, u kojem je nešto primamljivo klokotalo, i šalicu.

— Živio! — reče srdačno i nalije dobra ćetiri prsta tekućine u šalicu. — Evo, popij.

Bob prihvati šalicu.

— A ti?

— Htio bih se najprije pobrinuti za tvoje rane.

— Dobro. — Wilson gotovo pohlepno otpije iz šalice. Prijalo mu je. Tekućina ga je podsjetila na škotski viski. iako je bila nešto blaža okusa. Diktor mu je u međuvremenu vješto mazao rane nekakvim ljekovitim mastima koje su isprva pekle, ali ubrzo zatim ublažile bol.

— Smijem li još jednu popiti?

— Samo naprijed.

Bob je drugu šalicu ispijao polagamje, ali je nije popio do kraja. Ispala mu je iz opuštenih prstiju, i na podu se razlila smeđa tekućina. Zahrkao je.

Bob Wilson se probudio potpuno odmoren. Dobro se osjećao, čak veselo, iako nije znao zašto. Ležao je opušten i zatvorenih očiju još nekoliko trenutaka čekajući da se potpuno razbudi. Danas će biti dobar dan, pomisli. Oh, da, dovršio je taj prokleti seminarski rad. Ne, nije! Trgnuo se i skočio na noge.

Potpuno se osvijestio tek kad je ugledao čudne zidove oko sebe. No, prije negoli je stigao da se zabrine, »otvorila« su se vrata i u prostoriju je ušao Diktor.

— Osjećaš li se bolje?

— Pa, da, svakako. Slušaj, hoćeš li mi napokon protumačiti što...

— Doći ćemo i na to. Najprije doručak.

Na Wilsonovoj ljestvici vrijednosti doručak je po važnosti bio odmah iza života, a ispred besmrtnosti. Diktor ga je odveo u drugu prostoriju. Bila je to prva prostorija u palači u kojoj je Wilson opazio prozore. Zapravo, pola je sobe bilo otvoreno i s balkona, visoko iznad tla, pružao se pogled na zeleni krajolik. Lagani i topli ljetni povjetarac pirkao je prostorijom. Bogato su doručkovali, poput starih Rimljana, dok je Diktor tumačio.

Bob Wilson nije slijedio tumaćenje toliko pažljivo koliko bi to inače činio jer su mu pažnju zaokupile djevojke koje su posluživale doručak.

Prva je ušla u prostoriju djevojka s velikim poslužavnikom voća na glavi. Voće je bilo fantastično, a i djevojka. Iako ju je pomno pogledao, nije joj mogao pronaći mkakve zamjerke.

Njena odjeća samo mu je pomogla da je bolje pregleda.

Najprije je prišla Diktoru te ljupko kleknula na jedno koljeno, skinula poslužavnik s glave i ponudila mu ga. Diktor uzme malen crven plod i odmahne rukom. Prišla je Bobu i ponudila mu voće, ponovivši ljupku kretnju.

— Kao što sam rekao — nastavi Diktor — ne zna se odakle su Uzvišeni došli niti kamo su otišli kad su napustili Zemlju. Mislim da su nestali u Vremenu. Svakako su vladali više od dvadesel tisuća godina i polpuno izmijenili ljudsku civilizaciju kakva je tebi poznata. Ono šio je važnije i za tebe i za mene jest njihovo djelovanje na ljudsku psihu. Nema stvari što ih poduzetan momak dvadesetog stoljeća ne bi mogao ovdje postići... Slušas ii me?

— Uh? Oh, da, svakako. Slušaj, ta djevojka je prava ljepotica. — Wilsonov pogled je još bio uperen prema izlazu kroz koji je djevojka nestala.

— Tko? Ah, da. Pa, vjerojatno je tako. No, s obzirom na ostale žene ovdje, nije ništa posebno.

— Teško mi je to vjerovati. Mislim da bih se s njom lako složio.

— Sviđa ti se? U redu, tvoja je.

— Što?

— Ona je ropkinja. Nemoj se žestiti. Oni su robovi po prirodi. Ako ti se sviđa, poklonit ću ti je. To će je usrećiti.

Djevojka se upravo vratila, i Diktor joj nešto reče na nekom Bobu nepoznatu jeziku.

— Zove se Arma — reče Diktor Bobu, a potom još nešto doda djevojci.

Arma zahihoće, ali se odmah uozbilji, priđe mjestu gdje je Wilson počivao, klekne na oba koljena i spusti glavu, sklopivši obje ruke pred sobom.

— Dodirni joj čelo — uputi ga Diktor.

Bob ga posluša. Djevojka ustane i mirno stane pokraj njega. Diktor joj ponovo nešto reče, i djevojka ga zbunjeno pogleda, a zatim iziđe.

— Rekao sam joj da želim da nastavi posluživati doručak, usprkos njezinu novom statusu.

Diktor je nastavio tumačiti dok su doručkovali. Slijedeće jelo donijela su Arma i još jedna djevojka. Kad je Bob ugledao drugu djevojku, tiho je zazviždao, shvativši da se prenaglio kad je pristao da mu Diktor »dade« Armu. Zacijelo se standard djevojačke ljepote nevjerojatno poboljšao, pomisli, ili je Diktor posebno pazio kad je birao žensku poslugu.

— ... i zato — govorio je Diktor — moraš se odmah vratiti kroz

Vremenska vrata. Moraš prije svega dovesti tog drugog momka ovamo. Čeka te tada još jedan zadatak, i onda smo na konju. Sve ćemo dijeliti, ti i ja, a toga ima dosta. Ja. .. pa, ti me ni ne slušaš!

— Slušam šefe. Čuo sam svaku riječ. — Bob rukom opipa bradu. — Slušaj, imaš li možda pri ruci aparat za brijanje?

Htio bih se obrijati.

Diktor tiho prokune na oba jezika.

— Prestani već jednom gledati te djevojke i slušaj me! Čeka nas posao.

— Svakako, svakako. Shvatio sam sve .. . i pristajem na tvoj prijedlog. Kad ćemo početi?

Wilson je već donio odluku o tome nedavno, zapravo, čim je u sobu ušla Arma s poslužavnikom punim voća. Osjećao se kao u nekom neobičnom ugodnom snu. Ako će suradnja s Diktorom produljiti taj san, to bolje. Do vraga i akademska karijera!

Uostalom, Diktoru je ionako samo htio da se on vrati odakle je došao i uvjeri nekog drugog momka da prođe kroz Vrata. Pri tom se samo mogao ponovno naći u dvadesetom stoljeću, i to je bilo najgore što mu se moglo dogoditi. Što je mogao izgubiti?

Diktor ustane.

— Onda krenimo — reče — prije negoli ti nešto drugo ponovno skrene pažnju. Slijedi me.

Žustro je pošao hodnikom, a Wilson za njim. Stigli su do Dvorane Vrata i Diktor stane.

— Moraš samo proći kroz Vrata — reče — i naći ćeš se u svojoj sobi, u svom vremenu. Uvjeri čovjeka, što ćeš ga tamo naći, da prođe kroz Vrata. Potreban nam je. A tada se i ti vrati.

Bob se nasmiješi.

— U redu, šefe. Možeš smatrati stvar obavljenom. — Krenuo je prema Vratima.

— Čekaj!— zapovijedi Diktor. — Nisi navikao na putovanje u vremenu. Upozoravam te — zaprepastit ćeš se kad prođeš kroz Vrata. Taj drugi momak... prepoznat ćeš ga.

— Tko je on?

— Neću ti reći jer to ne bi shvatio. Znat ćeš kad ga ugledaš. No, ne zaboravi... kod putovanja u vremenu moraš računati na neke vrlo čudne i paradoksalne stvari. No, neka te to ne zbuni. Učini ono što sam ti rekao i ništa ti se neće dogoditi.

— Paradoksi me ne brinu — samopouzdano odvrati Bob. — Je li to sve? Spreman sam.

— Samo trenutak — Diktor zađe za uzdignuto podnožje i glava mu na trenutak nestane, a zatim se opet pojavi.

— U redu, podesio sam uredaje. Kreni!

Bob Wilson zakorači kroz krug Vremenskih vrata.

Nije osjetio ništa posebno — kao da je kroz zavjesom zastrti ulaz ušao u mračniju prostoriju. Zastao je načas na drugoj strani kako bi se prilagodio slabijem svjetlu. Bio je zaista u svojoj sobi. U njoj se nalazio neki muškarac. Sjedio je za njegovim stolom. Diktor je, znači, imao pravo. To je, dakle, bio momak što ga je morao poslati natrag kroz Vrata. Diktor mu je rekao da će ga prepoznati. No, da vidimo tko je to, pomisli.

Na trenutak se rasrdio pronašavši uljeza u svojoj sobi, za svojim stolom, no taj ga je osjećaj brzo napustio. To je ionako bila podstanarska soba, te je stanodavka zacijelo pronašla novog stanara kad je on nestao. Nije imao ni pojma kako dugo ga nije bilo — zaista, možda je prošlo i nekoliko dana!

Momak mu je zaista bio nekako poznat, iako ga je vidio samo s leđa. Tko je to bio? Da ga oslovi kako bi se okrenuo? Oklijevao je... Htio je najprije znati s kim ima posla. To je uostalom i razumio, pomisli. Ne mogu samo tako, iznebuha, tražiti od njega da prođe kroz Vrata.

Čovjek za stolom je nešto pisao na pisaćem stroju, zastao, te ugasio cigaretu stavivši je u pepeljaru i pritisnuvši je pritiskivačem za papir. Bobu Wilsonu je bio dobro poznat taj pokret.

Osjetio je kako ga obuzima jeza. Ako zapali slijedeću cigaretu, pomisli, onako kako mislim da će je zapaliti...

Muškarac za stolom uzme novu cigaretu, kucne njome o stol, najprije jednim a zatim i drugim krajem, lijevim palcem pažljivo ispravi papir s jedne strane i stavi taj kraj u usta. Wilson osjeti kako mu krv navire u glavu. Ta tu je sjedio, leđima okrenut prema njemu, on sam, Bob Wilson!

Na trenutak mu se učinilo da će se onesvijestiti. Zatvorio je oči i čvrsto zgrabio naslon stolice. Znao sam, pomisli, sve je to tako apsurdno. Lud sam, znam da sam lud. Zacijelo je to slučaj podvojene ličnosti. Nisam smio toliko raditi.

U sobi se ponovo začulo kucanje. Jedva se nekako sabrao i ponovno razmotrio situaciju. Diktor ga je upozorio da će se zaprepastiti i rekao mu da mu to ne može protumačiti unaprijed jer mu Bob ne bi vjerovao. U redu, grozničavo je razmišljao, pretpostavimo da nisam lud. Ako je putovanje u vremenu uopće moguće, ne znam zašto se ne bih mogao vratiti i vidjeti sebe kako radim nešto što sam radio u prošlosti.

Ako sam pak lud, sve to uopće nije važno!

Osim toga, doda sam sebi, ako sam lud možda ću moći takav ostati i vratiti se kroz Vrata! Ne, to je besmisleno. Kao i sve ostalo, do vraga!

Tiho se približio stolu i zavirio preko ramena svog dvojnika.

— Trajanje je osobina svijesti, a ne prostora — pročitao je.

Nevjerojatno, pomisli, eto me na početku kako promatram sama sebe u pisanju svog seminarskog rada. Tipkanje se nastavljalo.

— Ono nema onoga što Kant naziva »stvar po sebi«. Prema tome.. .

Jedna je od tipki na pisaćem stroju zapela, a za njom još nekoliko. Wilsonov dvojnik za pisaćim strojem prokune i pruži ruku da vrati tipke na mjesto.

— Nemoj se mučiti — rece Wilson, tjeran nekim iznenadnim porivom. — To je ionako potpuna besmislica.

Drugi Bob Wilson se trgne, a zatim se polako okrene. Iznenađenje na njegovu licu polako je prelazilo u srdžbu.

— Što, do vraga, radiš u mojoj sobi? — upita, a zatim, ne čekajući odgovor, brzim koracima priđe vratima i pregleda ključanicu.

— Kako si ušao?

To će biti teško, pomisli Wilson.

— Kroz ono — odgovori Wilson i pokaže na Vremenska vrata. Njegov dvojnik pogleda u tom pravcu, a zatim oprezno priđe Vratima i ispuži ruku da ih dotakne.

— Nemoj!— vikne Wilson. Momak zastane.

— Zašto ne? — upita.

Ni Wilsonu nije bilo jasno zašto svom drugom »ja« ne bi smio dopustiti da dotakne Vrata, ali je jasno osjetio da bi se moglo dogoditi nešto katastrofalno kad je drugi Bob Wilson pružio ruku prema Vratima. Nastojao je dobiti na vremenu te odvrati:

— Objasnit ću ti. Ali najprije ćemo nešto popiti.

Nešto popiti — to je svakako bila dobra zamisao. Nikad prije u životu nije osjetio toliku potrebu da nešto popije. Posve automatski otišao je do svog uobičajenog skrovišta u ormaru te izvadio bocu. Znao je da će je tu pronaći.

— Hej! — protestirao je drugi Wilson. — Što to radiš? To je moje piće!

— Tvoje piće... — Prokletstvo! To je bilo njegovo piće. Ne, nije... bilo je to njihovo piće. Uh, do vraga! Sve je toliko izmiješano da se ne isplati ni pokušavati sve to protumačiti.

— Žao mi je. Nećeš mi valjda zamjeriti ako jednom potegnem, ha?

— Pa, dobro — mrzovoljno će dvojnik. — Kad si već kod toga, nalij i meni jednu.

— OK — potvrdi Wilson — a tada ću ti sve protumačiti.

Znao je da mora nešto popiti jer bi mu inače sve to bilo preteško protumačiti. Zapravo, nije to mogao ni sebi potpuno protumačiti.

— To i čekam — prijeteći će drugi Wilson i pažljivo ga pogleda dok je ispijao džin.

Wilson je promatrao kako ga njegovo mlađe »ja« pogledom ispituje. I sam je bio zbunjen, tako da je jedva suzdržavao osjećaje. Zar ta budala nije mogla prepoznati vlastito lice kad ga je vidjela pred sobom? Ako njegov dvojnik nije mogao shvatiti situaciju, kako će mu to ikada moći protumačiti?

Zaboravio je da mu je lice bilo jedva prepoznatljivo, jer je bilo neobrijano i zaista natučeno od udaraca. Što je bilo još važnije, nije uzeo u obzir činjenicu da nitko ne gleda vlastito lice, ćak ni u ogledalu, onako kao lice nekog drugog. Nitko pri zdravoj pameti i ne očekuje da će vidjeti vlastito lice na nekom drugom.

Wilson je opazio da je njegov izgled zbunjivao sugovornika, ali mu je isto tako bilo jasno da ga ovaj nije prepoznao.

— Tko si ti? — odjednom ga upita drugi čovjek.

— Ja? — odvrati Wilson. — Ne prepoznaješ li me?

— Nisam siguran. Jesam li te već vidio?

— Pa... ne baš — odugovlačio je Wilson. — Kako ćeš nekome reći da ste vas dvojica povezani tješnje od blizanaca?

— Nema veze... ne bi to shvatio.

— Kako se zoveš?

— Zovem? Uh... — Oh, nebesa! To će biti gadno! Sve je to postalo tako smiješno. Otvono je usta da izgovori »Bob Wilson«, ali se u posljednji trenutak predomislio, znajući da bi to bilo potpuno beskorisno. Poput mnogih prije njega bio je prisiljen lagati zato što mu nitko ne bi vjerovao da je rekao istinu.

— Možeš me zvati Joe — neuvjerljivo dovrši započetu rečenicu.

Zaprepastiše ga vlastite riječi. Tek je sada shvatio da je on u stvari »Joe«, onaj Joe kojeg je već jednom susreo. Bio je već shvatio da je upao u vlastitu sobu baš u trenutku kad je prestao pisati seminarski rad, ali nije imao vremena da o tome temeljito razmisli. Zaprepastio se kad je samog sebe ćuo kako sebe naziva »Joeom«, shvativši da to nije bio sličan događaj već isti događaj, koji je već jednom doživio — s tom razlikom što ga je sada doživljavao s drugačijeg gledišta.

Bar se njemu činilo da je to isti događaj. Je li se možda razlikovao po bilo ćemu? Nije bio siguran, kao što se nije mogao ni točno sjetiti riječi što su ih izgovorili prilikom prvog susreta.

Bio bi rado platio sto dolara u gotovu, s porezom na promet, kad bi se mogao dočepati potpunog scenarija događaja kojeg se nejasno sjećao.

Čekaj malo, pomisli, pa nitko te ni na što ne prisiljava. U to je bio siguran. Sve što je činio i rekao bilo je plod vlastite slobodne volje. Iako se nije točno mogao sjetiti prvobitna razgovora, znao je da neke stvari »Joe« nije rekao. Na primjer, »svaka krpa ima zakrpu«. Izgovorit će tu ili neku drugu poslovicu te se riješiti tog prokletog ponavljanja. Otvorio je usta...

— OK, Joe kako-god-se-zvao — primijeti njegovo drugo »ja« spustivši čašu koja je maločas sadržavala najmanje decilitar džina — da čujemo sad to tumačenje, ali brzo.

Ponovno je otvorio usta da odgovori na pitanje, a tada ih zatvorio. Polako, momče, polako, reče sam sebi. Nisi ni pod kakvom prisilom.

Htio si izgovoriti neku poslovicu... no, hajde, učini to. Nemoj odgovarati na njegovo pitanje, već izreci tu prokletu poslovicu... i razbij taj začarani krug.

Međutim, pod neprijateljskim i sumnjičavim pogledom drugog muškarca nije se uopće mogao sjetiti nikakve poslovice. Kao da su potpuno zastali njegovi duševni procesi.

— U redu. — Predao se. — Ta stvarčica kroz koju sam izišao su Vremenska vrata.

— Što?

— Vremenska vrata. Vrijeme teče usporedo na svakoj strani... — Dok je govorio, osjetio je kako ga oblijeva znoj: bio je prilično siguran da stvari tumači navlas istim riječima kojima je »Joe« to prvobitno protumačio njemu —... zakoračit ćeš u budućnost.

— Nastavi — neumoljivo će drugi. — Slušam te. Lijepa je to pričica.

Bob se odjednom upita je li njegov sugovornik zaista on. Razbjesnio ga je njegov glupi, naduti dogmatizam. U redu, u redu! Pokazat ću mu. Prišao je ormaru, izvadio šešir i bacio ga kroz Vrata.

Momak je bezizražajnim očima pratio šešir kako nestaje kroz Vrata, a tada ustao te obišao Vrata pažljivim koracima čovjeka koji je malo popio, ali to nastoji prikriti.

— Dobar trik — kimne glavom, uvjerivši se da šešira nema — ali sada mi vrati šešir.

Wilson zatrese glavom.

— Moći ćeš ga sam pronaći kad prođeš kroz Vrata — rastreseno odgovori. Pitao se koliko se šešira nalazi s druge strane Vrata.

— Što?

— Tako je.. . Slušaj. .. — Trudio se iz petnih žiia da uvjerljivo protumači svom prijašnjem »ja« što treba učiniti. Bilo je to zapravo ulagivanje, jer objašnjenja, poštena objašnjenja zaista nisu dolazila u obzir. Radije bi tumačio tenzorski račun nekom australskom urođeniku, iako ni sam nije potpuno shvaćao višu matematiku.

Njegov sugovornik nije mu nimalo pomogao. Čini se da ga je više zanimao džin nego Wilsonova nevjerojatna uvjeravanja.

— Zašto? — svadljivo prekine Wilsona.

— Do vraga — odgovori Wilson — kad bi zakoračio samo jednom, tumačenja ne bi bila potrebna. Ipak...

Nastavio je izlaganje Diktorova prijedloga, ali je ubrzo shvatio, a to ga je još više uzrujalo, da su i Diktorova tumačenja bila vrlo površna. To ga je prisiljavalo da istakne samo logički dio svojih tvrdnji te da se usredotoči na emotivnu privlačnost. Tu je bar bio na sigurnom — nitko bolje od njega nije znao koliko je »prijašnjem« Bobu Wilsonu dozlogrdilo sitničavost, kinjenje i dosadna atmosfera akademske karijere.

— Nećeš valjda cijeli život provesti dirinčeći i podučavajući

glupane u nekakvoj zabačenoj školi — zaključi Wilson. — Evo ti prilike! Iskoristi je!

Wilson pažljivo pogleda svog sugovornika, i učini mu se da ga je Wilsonov prijedlog doista zanimao. No, tada je momak pažljivo stavio čašu na stol, zagledao se u bocu džina i konačno odgovorio:

— Ne, dragi moj, ne mislim se penjati na taj tvoj vrtuljak. Znaš li zašto?

— Zašto?

— Zato što sam pijan, eto zato. Ti uopće nisi ovdje. Ni ono nije ovdje. — Momak zamahne rukom prema Vratima, zatetura te jedva zadrži ravnotežu. — Ovdje sam samo ja, a ja sam pijan. Previše sam radio — promrmlja pijano — te idem spavati.

— Nisi pijan — uzaludno je protestirao Wilson. Prokletstvo, pomisli, zašto piješ kad ti škodi.

— Jesam, pijan sam. Eto, poslušaj: na brh vrda brda mrda. — Krenuo je prema krevetu, ali ga Wilson zgrabi za ruku.

— Ne smiješ to učiniti.

— Ostavi ga na miru!

Wilson se okrene, opazi trećeg muškarca ispred Vrata — i zaprepasti se kad ga je prepoznao: Ni sam se nije najbolje sjećao slijeda događaja jer je bio donekle »pod gasom« — zapravo, gotovo pijan, prizna sam sebi — kad je prvi put doživio to burno poslijepodne. Shvatio je da je morao očekivati dolazak treće osobe, ali ga sjećanje nije pripremilo na to tko bi ta treća osoba mogla biti.

Prepoznao je sebe — još jedna vjerna kopija.

Stajao je bez rijeci minutudvije nastojeći upiti novu činjenicu te je nekako spojiti s proteklim događajima. No, mogao je samo bespomoćno sklopiti oči. To je već bilo malo previše. Odjednom je osjetio potrebu da otvoreno, bez uvijanja, razgovara s Diktorom.

— A tko si ti?

Otvorio je oči i ustanovio da se njegovo drugo i pripito »ja« obratilo trećem izdanju Boba Wilsona. Pridošlica ga je samo letimice pogledao, a zatim se zagledao u Wilsona.

— On me poznaje.

Wilson nije žurio s odgovorom. Više nije uspijevao kontrolirati situaciju.

— Da, mislim da te poznajem. Ali što, do vraga, radiš ovdje? Zašto hoćeš pokvariti plan?

Njegova »kopija« ga prekine.

— Nemam vremena za duga tumačenja. Znam o tome više od tebe — to ti je valjda jasno — i zato držim da mogu ocijeniti situaciju bolje od tebe. On ne smije proći kroz Vrata!

Njegova neuljudnost i nadutost razbjesniše Wilsona.

— Tko ti daje pravo da... — započe Wilson. Prekinu ga zvonjava

telefona.

— Javi se! — odrješito naredi Wilson broj tri.

Pripiti Wilson broj jedan ga ratoborno pogleda, ali ipak digne slušalicu. — Halo... Da. Tko govori?... Halo... Halo... — Broj jedan tresne slušalicom.

— Tko je to telefonirao? — upita Wilson, donekle ljutit što nije sam imao prilike da se javi.

— Ne znam. Nekakva budala sa čudnim smislom za humor. — Telefon ponovno zazvoni. — Evo ga opet!

Wilson se nastojao dočepati slušalice, ali ga je njegov pijani dvojnik pretekao:

— Slušaj, majmune! Imam posla, i ovo nije javna govornica. .. Uh? Oh, to si ti, Genevieve. Slušaj... žao mi je. Oprosti... Ne razumiješ, zlato. Nekakav me momak gnjavio na telefonu te sam mislio da to opet on telefonira. Znaš da ne bih tako s tobom razgovarao, mila... Što? Danas poslije podne? Jesi li rekla danas?... Da. Odiično. Slušaj, mila, nešto mi nije jasno. Danas me cijeli dan prate nevolje, a čini mi se da je to tek početak. Posjetit ću te večeras i sve razjasniti, ali jedno znam — nisam ostavio tvoj šešir u mom stanu... Ah, da! Svakako! Vidimo se večeras! Zdravo!

Wilsonu je skoro pozlilo kad je čuo svoje prijašnje »ja« kako se ulaguje tom ženskom krpelju. Zašto nije jednostavno tresnuo slušalicom? Kad je samo usporedim s Armom, pomisli! Arma, to je bila djevojka i pol! Pomisao na Armu još ga je više učvrstila u odluci da nastavi provođenje plana usprkos upozorenju Wilsona broj tri.

Spustivši slušalicu, njegovo prvo »ja« se okrene prema njemu, namjerno ne obraćajući pažnju na treću kopiju.

— Dobro, Joe — najavi broj jedan. — Spreman sam poći, ako hoćeš.

— Odlično — s olakšanjem uzviknu Wilson. — Samo zakorači kroz Vrata, i to je sve.

— Nema ništa od toga! — ispriječi im se na putu broj tri.

Wilson je upravo htio nešto nećі, ali je njegov pripiti sudrug bio brži.

— Slušaj, ti... ! Upao si ovamo kao da sam ja nekakva skitnica. Ako ti se sve to ne svida, možeš slobodno otići do vraga. Ti i tebi slični!

Prešli su gotovo odmah na tućnjavu. Wilson se oprezno približi, nastojeći ugrabiti priliku da jednim odlučujućim udarcem izbaci broj tri iz akcije.

Zaboravio je pripaziti i na svog pijanog saveznika. Nepromišijeni udaiac Wilsona broj jedan pogodi ga u već ozlijeđeno lice, i Wilson osjeti neizdrživu bol. Udarac je pogodio i gornju usnu, otečenu i osjetljivu još od prvog okršaja. Namrštio se od boli i odskočio.

Na trenutak je zatvorio oči, ali ih je ubrzo opet otvorio kad je začuo

tup udarac. Stigao je opaziti kako nečije noge nestaju kroz Vrata. Broj tri je još stajao pokraj njih.

— Eto, sad ga imaš! — ogorčeno reče broj tri te oprezno dotakne zglavke lijeve ruke.

Ta očito nepoštena optužba stigla je do Wilsonovih ušiju u najgorem trenutku. Lice ga je još boljelo kao da se njime poigrao nekakav sadist.

— Ja? — odvrati srdito Wilson. — Ti si ga zviznuo kroz Vrata. Nisam ga ni dotakao.

— Da, ah ti si kriv za to. Da se nisi miješao, ne bih to morao učiniti.

— Ja se miješao? Slušaj, ti golobradi licemjeru... ti si upao ovamo i pokušao omesti plan. To me podsjeća na to da mi duguješ neka objašnjenja, i nemoj misiiti da ću od toga odustati. Što ti samo pada na pamet da...

Wilson broj tri ga prekine.

— Zaveži — reče mrko. — ionako je prekasno. Prošao je kroz Vrata.

— Prekasno za što? — htio je saznati WiIson.

— Prekasno da zaustavimo taj slijed događaja.

— A zašto bismo ga trebali zaustavljati?

Broj tri ga ogorčeno pogleda.

— Zato što je Diktor izigrao mene... tebe... nas, poput dvojice budala. Rekao ti je da ćeš postati glavni tamo — broj tri pokaže na Vrata — zar ne?

— Točno — prizna Wilson.

— No, sve je to prevara. On jedino želi da se toliko zapetljamo u tim... u tim Vremenskim vratima da se više nikada ne ispetljamo.

Wilson osjeti kako ga obuzima sumnja. To je moglo biti točno. Sve što se do tada dogodilo doimalo se zaista besmisleno. Ustalom, zašto je Diktoru bila potrebna njegova pomoć, i to toliko da mu je ponudio da će sve pošteno dijeliti s njim, kad je očito već uživao u obilju?

— Otkuda ti je to poznato?

— Nema smisla da o tome sada raspravljamo nadugo i naširoko — umorno reče broj tri. — Nije li ti moja riječ dovoljna?

— A zašto bi bila?

Wilsonov sugovornik se okrene prema njemu. Bio je očito do kraja ozlojeđen.

— Ako ti nije dovoljna moja nječ, čija bi ti riječ onda bila dovoljna?

Neizbježna logika tog pitanja samo je još više razljutila Wilsona. Ionako mu se sve manje sviđalo neovlašteno uplitanje tog njegova dvojnika, i nije mu bilo ni nakraj pameti da ga slijepo slijedi.

— Uvijek sam volio osobno provjeravati stvari — reče Wilson i pođe prema Vratima.

— Kamo ćeš.?

— Preko! Potražit ću Diktora i rašcistiti sve to s njim.

— Nemoj! — uzvikne broj tri. — Možda bismo već i sad mogli prekinuti taj lanac.

Wilson ga samo tvrdoglavo pogleda i drugi uzdahne.

— U redu, predajem se. Ionako se radi o tvojoj glavi. Baš me briga.

Wilson priđe Vratima i zastane. — Hm... ako se radi o mojoj glavi, jesi li siguran da se ne radi i o tvojoj?

Momak ga najprije tupo pogleda, a zatim mu licem preleti izraz uznemirenosti. To je bilo posljednje što je Wilson vidio prije negoli je zakoračio kroz Vrata.

Kad je Bob Wilson izišao na drugoj strani, u Dvorani Vrata nije bilo nikoga. Pogledom je potražio šešir, ali ga nije našao, a tada je pošao iza podignutog podnožja tražeći izlaz kojeg se sjećao.

Gotovo se sudario s Diktorom.

— Ah, tu si! — pozdravi ga stariji muškarac. — Odlično!

Odlično! Samo da još obavimo jednu sitnicu pa će sve biti u redu. Moram priznati da sam vrlo zadovoljan s tobom, Bobe, doista vrlo zadovoljan.

— Ma nemoj! ratoborno odvrati Bob. — Žao mi je što ne mogu reći isto i za tebe! Ja nisam uopće zadovoljan, do vraga! Zašto si me ubacio u taj... taj začarani vrtuljak bez upozorenja? Što sve te gluposti znače? Zašto me nisi upozorio?

— Polako, polako — reče Diktor. — Ne uzbuđuj se. Kaži mi iskreno... da sam ti rekao da ćeš sastati sama sebe, licem u lice, kad se tamo vratiš, bi li mi vjerovao? Hajde, priznaj!

Wilson prizna da mu ne bi vjerovao.

— No — nastavi Diktor, slegnuvši ramenima — zašto se onda ljutiš što ti to nisam rekao? Da sam ti ispričao što će še dogoditi, ne bi mi vjerovao, što drugim riječima znači da bi vjerovao lažnim podacima. Nije li bolje ništa ne znati nego vjerovati pogrešnim podacima?

— Pa. vjerojatno je tako, ali...

— Čekaj! Nisam te namjerno prevario. Nisam te zapravo uopće prevario. Bio bi prevaren da sam ti rekao cijelu islinu jer bi je tada odbacio, zato je za tebe bilo bolje da saznaš istinu neposrednim iskustvom. Inače...

— Stani malo! — prekine ga Wilson. — Potpuno si me zbunio. Spreman sam zaboraviti prošlost ako mi sve iskreno ispričaš. Zašto si me uopće poslao natrag?

— Zaboraviti prošlost — ponovi Diktor. — Oh, kad bismo to zaista mogli. Ali ne možemo. Upravo zato sam te poslao natrag. .. kako bi mogao uopće proći kroz Vrata.

— Hej, pričekaj malo! Pa ja sam već prošao kroz Vrata.

Diktor zatrese glavom.

— Jesi li? Razmisli malo. Kad si se vratio u svoje doba i na svoje mjesto, našao si tamo svoje prijašnje »ja«, zar ne?

— Hm... da.

— On... tvoje prijašnje »ja«... još nije prošao kroz Vrata, zar ne?

— Nije, ja...

— Kako si ti mogao proći kroz Vrata da nisi njega nagovorio da prode kroz Vrata?

Wilson osjeti kako mu se u glavi mota. Više nije znao tko je što kome učinio, ni tko pije ni tko plaća.

— Ali to je nemoguće! Ne misliš valjda reći da sam nesto učinio budući da sam to namjeravao učiniti!

— Nije li upravo tako i bilo? Pa bio si tamo.

— Ne, ja nisam... ne... možda je tako i bilo, ali mi se to tada nije tako činilo.

— Zašto te to iznenaduje? Pa to je bilo nešto posve novo za tebe.

— Ali... ali... — Wilson duboko uzdahne, nastojeći se kontrolirati, a tada posegne za svojim školskim poznavanjem filozofskih pojmova ne bi li nekako izrazio misao što ga je mučila.

— Ali to je u suprotnosti sa svim razumnim teorijama o kauzalnosti. Ti bi me htio uvjeriti da kauzalnost može biti potpuno kružan proces. Prošao sam kroz Vrata zato što sam se vratio da bih sama sebe uvjerio da prođem kroz Vrata. To je glupo!

— Ipak, nije li upravo tako bilo? — ponovi Diktor. Wilson nije znao što bi odgovorio na to pitanje, i Diktor nastavi. — Neka te to ne zbrinjava. Kauzalnost na koju si ti navikao svakako je valjana na vlastitu području, ali to je samo posebni slučaj u okviru općeg slučaja. Kauzalnost u određenom prostoru ne mora biti ograničena, niti to jest, čovjekovim opažanjem trajanja.

Wilson se na trenutak zamisli. Sve je to lijepo zvučalo, ali nešto mu se ipak nije sviđalo.

— Samo čas — reče — a entropija? Entropiju ne možeš zane mariti.

— Uh, zaboga — pobuni se Diktor. — Prestani, molim te. Podsjećaš me na onog matematičara koji je dokazao da avioni ne mogu letjeti. — Diktor se okrene i pođe prema vratima. — Hajde, čeka nas posao.

Wilson požuri za njim.

— Do vraga, ne možeš se samo tako poigravati sa mnom. Što se dogodilo onoj drugoj dvojici?

— Kojoj dvojici?

— Onoj drugoj dvojici »Wilsona«. Gdje su? Kako ću se uopće ispetljati iz svega toga?

— Nisi se ni zapetljao. Osjećaš li sebe kao nekoliko osoba?

— Ne osjećam, ali.. .

— Tada nemoj sebi time razbijati glavu.

— Kako ne bih sebi time razbijao glavu! što se dogodilo momku koji je prošao kroz Vrata neposredno prije mene?

— Sjetio si se, zar ne? Dobro... — Diktor požuri prolazom te

odjednom zastane. Pred njim na zidu »raširiše« se vrata.

— Evo, pogledaj — pozove Wilsona.

Wilson ga posluša i ugleda malu sobu bez namještaja i prozora. Prepoznao ju je. Na podu je glasno hrkalo jedno od »izdanja« Boba Wilsona.

— Kad si prvi put prošao kroz Vrata — objasni mu Diktor — doveo sam te ovamo, namazao ti rane i dao ti nešto da popiješ. U piću je bilo sredstvo za uspavljivanje od kojeg ćeš spavati trideset i šest sati, a san ti je neobično potreban. Kad te probudim, dat ću ti doručak i reći što valja učiniti.

Wilsona je ponovo počela boljeti glava.

— Nemoj to više činiti — zamoli starijeg čovjeka. — Nemoj govoriti o tom momku kao da sam to ja. Ja sam tu, i stojim pred tobom.

— Kako hoćeš — reče Diktor. — To je... to si ti u prošlosti. Valjda se sjećaš svega što će mu se dogoditi?

— Sjećam, ali me od toga hvata vrtoglavica. Zatvori vrata, molim te.

— U redu — reče Diktor i udovolji Wilsonovoj želji. — ionako moramo požuriti. Čim se uspostavi ovakav slijed, ne smije se gubiti vrijeme. Podi za mnom.

Diktor krene natrag prema Dvorani Vrata.

— Htio bih da se vratiš u dvadeseto stoljeće i nabaviš neke stvari za nas, stvari koje se ovdje ne mogu dobiti, ali će nam biti vrlo korisne u vođenju... da, to je prava riječ... u vođenju ove zemlje.

— Kakve stvari?

— Pripremio sam čitav popis. Neke knjige i niz drugih stvarčica. Oprosti, molim te. Moram podesiti uređaje za upravljanje Vratima.

Diktor se popne sa stražnje strane na uzvišeno podnožje. Wilson pođe za njim i ubrzo ustanovi da konstrukcija nalikuje na odozgo otvorenu kutiju s povišenim podom. Nadvirio se preko jedne stijene i opazio Vrata.

Uređaji za upravljanje Vratima bili su doista jedinstveni. Četiri obojene kuglice, veličine špekula, visile su na kristalnim polugama koje su bile međusobno raspoređene poput četiri glavne osi tetraedra. Tri kuglice koje su omeđivale bazu tetraedra bile su crvene, žute i plave boje a četvrta, na vrhu, bijele boje.

— Tri naprave za prostorno upravljanje i jedna za vremensko upravljanje — objasni Diktor. — Sve je to vrlo jednostavno. Ako »ovdje-i-sada« smatramo nultom točkom, odmicanjem bilo koje upravljačke naprave od središta pomjeramo drugi kraj Vrata dalje od točke »ovdje-i-sada«. Naprijed ili natrag, lijevo ili desno, gore ili dolje, u prošlost ili u budućnost—svime time možes upravljati tako da pomakneš odgovarajuću kuglicu amo ili tamo na njenoj kristalnoj poluzi.

— Hm, da... ali kako znaš gdje je drugi kraj Vrata? Ili »kada« jest? Ne vidim nikakvih podjela.

— Nisu ni potrebne. Možeš i sam vidjeti gdje si. Pogledaj.

Diktor pruži ruku ispod upravljačkog uređaja i dotakne nekakvu napravu na strani prema Vratima, i uto se odmakne nekakva ploča i ukaže se mala slika samih Vrata. Diktor je još nešto podesio i Wilson opazi u Vratima poznatu sliku. Gledao je u svoju sobu. Doimala se sićušno, kao da gleda kroz pogrešan kraj dalekozora. Mogao je raspoznati dvije prilike, ali su im dimenzije bile premalene da bi jasno shvatio što rade. Nije mogao ni razabrati koja su njegova »izdanja« sada prisutna u sobi... ako je to doista bio on! To ga je prilično uznemirilo.

— Isključi ekran — kaže Diktoru.

Diktor ga posluša.

— Ne smijem zaboraviti popis. — Diktor posegnu u rukav i izvuče komad papira te ga pruži Wilsonu. — Evo, uzmi ga.

Wilson mehanički uzme papir i strpa ga u džep.

— Slušaj, Diktore, kamo god da krenuo, stalno nailazim na sama sebe, i to mi se nimalo ne sviđa. To me zbunjuje. Osjećam se poput gomile pokusnih kunića. Ne razumijem više ništa, a sada me još tjeraš natrag kroz Vrata uz nekakve prozirne isprike. Hajde, reci mi istinu. O Čemu je tu zapravo riječ?

Prvi put se na Diktorovu licu pojavi srdzba.

— Ti si blesava mlada budala. Rekao sam ti sve što si u stanju shvatiti. Ovo je razdoblje u povijesti koje je potpuno izvan tvoje moći razumijevanja. Prošlo bi nekoliko tjedana prije negoli bi uopće počeo shvaćati sve to. Nudim ti pola svijeta kao naknadu za sat-dva suradnje, a ti se neprekidno prepireš. Prestani već jednom! No, gdje ćemo te »iskrcati«?

— Diktor posegne prema upravljačkim napravama.

— Ne približavaj se tim napravama! — vikne Wilson. Učinilo mu se kao da mu se u glavi odjednom rađa nekakva ideja. — Tko si ti zapravo?

— Ja? Ja sam Diktor.

— Znaš i sam da nisam na to mislio. Gdje si naučio engleski?

Diktor je šutio a lice mu poprimi bezizražajnu grimasu.

— No — navaljivao je Wilson — nisi ga valjda ovdje naučio? U to sam siguran. Ti si iz dvadesetog stoljeća, zar ne?

Diktor se kiselo nasmiješi.

— Pitao sam se koliko će ti vremena trebati da to odgonetneš.

— Možda nisam naročito pametan, ali nisam ni toliko glup koliko misliš. No, da čujemo ostatak priče.

Diktor zaniječe glavom.

— To uopće nije važno. Osim toga, uzalud tratimo vrijeme.

Wilson se nasmije.

— Ovaj me put nećeš otjerati tim objašnjenjem. Kako možemo tratiti vrijeme kad imamo ono. — Wilson pokaže upravljačke uređaje i Vrata koja su se nazirala iza njih. — Ako nisi lagao, možemo u svako doba koristiti bilo koji segment vremena. Ne, mislim da znam zašto me stalno požuruješ. Ili me se želiš riješiti tako da se više ne motam ovuda, ili je taj posao što bih ga za tebe trebao obaviti đavolski opasan. Ali ja znam kako ću to riješiti: poći ćes sa mnom!

— Ti ne znaš što govoriš — odgovori Diktor polagano. — To je nemoguće. Moram ostati ovdje i paziti na komande.

— Baš to nećeš učiniti. Mogao bi me poslati kroz Vrata i podesiti naprave tako da se izgubim u Vremenu. Radije bih te imao na oku.

— Na to i ne pomišljaj — uprotivi se Diktor. — Morat ćeš mi vjerovati. — Stariji čovjek se ponovo prigne nad uređaj za upravljanje.

— Makni se odatle! — zaurla Wilson. — Makni se prije negoli te udarim.

Ustuknuvši pred Wilsonovom prijetećom pesnicom, Diktor siđe s upravljačkog podnožja.

— Tako, to je bolje — mirnijim će glasom Wilson kad su se obojica ponovo našla na podu Dvorane pokraj podnožja.

Ideja, što mu se neko vrijeme motala u glavi, napokon je poprimila konkretan oblik. Znao je da su upravljački uređaji podešeni na njegovu sobu u studentskom pansionu gdje stanuje... ili gdje je stanovao... u dvadesetom stoljeću. Koliko je mogao razabrati kad je gledao kroz ekran uređaja, naprave su bile podešene tako da ga vrate točno u onaj dan, 1952. godine, kad je sve to počelo.

— Ostani ovdje — zapovijedi Diktoru — htio bih nešto provjeriti.

Prišao je Vratima kao da ih hoće pregledati. No, umjesto da stane kad je do njih stigao, Wilson zakorači kroz Vrata.

Ovaj put bio je bolje pripremljen na ono što će naći na drugoj strani, nego prilikom dvaju prijašnjih posjeta... »prijašnjih« u smislu slijeda što ga se sjećao. Usprkos tome, ponovni sastanak s njegovim »ja« opet ga je uzdrmao.

Ponovno se našao u svojoj sobi, no ovaj put su pred njim bila dva »Wilsona«. Bili su vrlo zaokupljeni sobom i to mu je dalo vremena da ih bolje promotri. Jedan od njih imao je poveliku masnicu ispod oka i jako otečenu usnu. Bio je osim toga i neobrijan. Taj je, znači, već bar jednom prošao kroz Vrata. Na drugome nije bilo nikakvih tragova tučnjave, iako ni njemu ne bi škodilo brijanje.

Pošto ih je tako razvrstao, znao je gdje se nalazi, i kada. Istina, sve ga je to još prilično zbunjivalo, ali je ipak, nakon prijašnjih... ne, ne prijašnjih, ispravio je sam sebe... nakon drugih iskustava s premještanjem u vremenu znao što ga očekuje. Vratio se ponovo na početak, no ovaj put je odlučio da jednom zauvijek prekine taj

besmisleni krug.

Druga dvojica su se svađala. Jedan od njih pijano zatetura prema krevetu, ali ga drugi uhvati za ruku.

— Ne smiješ to učiniti! — reče neobrijani.

— Ostavi ga na miru — procijedi Wilson.

Obojica se okrenuše prema njemu i pogledaŠe ga. Wilson je opazio kako ga trezniji od te dvojice odmjerava, te kako se njegovo iznenadenje pretvara u zaprepaštenje kad ga je prepoznao. Onaj drugi, »najraniji« Wilson, bio je toliko »pod gasom« da je, čini se, jedva uspijevao razabrati o kome je uopće riječ. To će me stajati napora, pomisli Wilson. Pa taj momak upravo zaudara na alkohol. Pitao se kako netko može biti tako glup da pije na prazan želudac. To je ne samo bilo glupo, već je bilo i šteta dobrog pića.

Tko zna jesu li što meni ostavili, pomisli.

— Tko st ti? — upita njegov pijani dvojnik.

Wilson se okrene »Joeu«.

— On me poznaje — reče ističući svaku riječ.

»Joe« ga je pažljivo gledao.

— Da — reče »Joe« — mislim da te poznajem. Ali što, do vraga, radiš ovdje? Zašto hoćeš pokvariti plan?

WiIson ga prekine.

— Nemam vremena za duga tumačenja. Znam o tome više od tebe... to ti je valjda jasno... i zato držim da mogu bolje ocijeniti situaciju od tebe. On ne smije proći kroz Vrata!

— Tko ti daje pravo da...

Zvonjenje telefona prekinulo je prepirku. Wilsonu je prekid dobrodošao, jer je shvatio da je počeo pogrešno. Zar je zaista izgledao tako tupo kao taj momak? Je li stvarno tako izgledao drugim ljudima? No nije bilo vremena za sumnje i preispitivanja sama sebe.

— Javi se! — zapovijedi Wilson (pijanom) Bobu Wilsonu.

Pijani momak ga ratoborno pogleda, ali posluša kad je opazio da bi ga Bob (Joe) Wilson mogao preteći.

— Halo?... Da. Tko govori?... Halo... Halo!

— Tko je to telefonirao? — upita »Joe«.

— Ne znam. Nekakva budala sa čudnim smislom za humor — Telefon ponovo zazvoni. — Evo ga opet.

Pijanac zgrabi telefon prije negoli su ostali stigli do slušalice.

— Slušaj, majmune! Imam posla, i ovo nije javna govornica... Uh? Oh, to si ti, Genevieve...

Wilson se nije više ni obazirao na telefonski razgovor... čuo ga je već i previše puta, a i sam je bio zaokupljen mislima. Shvatio je da je njegovo najranije »izdanje« bilo previše pijano da bi se s njim moglo razumno razgovarati, te da će morati pronaći nekakav argument kojim će moći uvjeriti »Joea«. Inače će se naći u manjini.

— Ah, da! Svakako! — Razgovor se bližio kraju. — Vidimo se večeras. Zdravo!

Sad je pravi trenutak, pomisli Wilson, prije negoli taj glupan stigne otvoriti gubicu. Ali što da kaže? Kako da ih uvjeri?

Međutim, pijano »izdanje« je prvo progovorilo.

— Dobro, Joe — izjavi Wilson broj jedan. — Spreman sam poći, ako hoćeš.

— Odlično — reče »Joe« — samo zakorači kroz Vrata, i to je sve.

Situacija mi izmiče iz ruku, očajnički pomisli Wilson. Nije to uopće tako planirao.

— Nema ništa od toga! — vikne WiIson i stane ispred Vrata. Morat će ih nekako uvjeriti da shvate stvari, ali brzo.

Na žalost, nije mu se ukazala prilika. Pijani momak je opsovao a tada zamahnuo rukom da ga udari, i Wilson odjednom pobjesni. Obuzela ga je nekakva čudna strast, i shvatio je da već duže vremena žudi za tim da nekog opali po njušci. Što oni sebi ne zamišljaju, pomisli, kad se tako poigravaju s mojom budućnosti?

Pijani momak je bio nespretan te se Wilson lako uklonio njegovu udarcu, a tada ga je svom snagom raspalio usred lica. Već bi i taj udarac »uvjerio« trijezna čovjeka, ali njegov suparnik samo strese glavom i ponovo navali. I »Joe« se pridružio okršaju. Witson shvati da će morati što prije srediti svog prvobitnog suparnika te se tada posvetiti »Joeu«, koji je svakako bio mnogo opasniji.

Nesporazum između dvojice saveznika pružio mu je priliku koju je čekao. Malo se odmaknuo, pažljivo naciljao i svom silom raspalio ljevicom. Nije nikada prije nikoga tako oštro udario, i udarac je na trenutak podigao njegova suparnika s poda.

Skoro u istom trenutku Wilson je opazio gdje se nalazi u odnosu na Vrata i s gorčinom u duši shvatio je da se događaj ponovo zbio kao i prije, sve do svog neizbježnog klimaksa.

Bio je sam sa »Joeom«. Njihov sudrug je nestao kroz Vrata.

Prva mu je reakcija bila nelogična. ali i potpuno ljudska

— Eto, sad ga imaš! — ljutito dobaci »Joeu«.

— Ja? — protestirao je »Joe«. — Ti si ga zviznuo kroz Vrata. Nisam ga ni dotakao.

— Da — morao je priznati Wilson — ali ti si kriv za to. Da se nisi miješao, ne bih to morao učiniti.

— Ja se miješao? Slušaj, ti golobradi licemjeru... ti si upao ovamo i pokušao omesti plan. To me podsjeća na to da mi duguješ nekakva objašnjenja. i nemoj misliti da ću od toga odustati. Što ti samo pada na pamet da...

— Zaveži — prekine ga Wilson. Nije volio griješiti, a još mu se manje svidjelo što je morao to i priznati. Tek je sada shvatio da je to sve bilo beznadno od samog početka. Osjećao je kao da mu se golemi

teret te spoznaje svalio na leđa.

— Ionako je prekasno. Prošao je kroz Vrata.

— Prekasno za što?

— Prekasno da zaustavimo taj slijed događaja. — Bio je svjestan da je uvijek bilo prekasno, bez obzira na vrijeme ili godinu, bez obzira na to koliko se puta on vratio i pokušao to zaustaviti. Sjetio se svog prvog prolaska kroz Vrata i prizora sama sebe kako spava na drugoj strani. Znao je da će morati pričekati da se događaji sami nekako srede.

— A zašto bismo ga trebali zaustavljati?

Iako se nije isplatilo ništa tumačiti, osjetio je potrebu da opravda sama sebe.

— Zato što je Diktor izigrao mene... tebe... nas... poput dvojice budala. Rekao ti je da ćeš tamo postati glavni, zar ne?

— Da...

— Sve je to prevara. On jedini želi da se toliko zapetšljamo u tim... u tim Vremenskim vratima da se više nikada ne ispetljamo.

»Joe« ga prodorno pogleda.

— Otkuda ti je to poznato?

Naravno, sve je to bila samo slutnja, i nije znao kako da to racionalno protumači.

— Nema smisla da o tome sada raspravljamo nadugo i naširoko — izbjegavao je neposredan odgovor. — Nije li ti moj riječ dovoljna?

— A zašto bi bila?

Zašto, pomisli Wilson. Ne shvaćaš li situaciju, budalo! Ja sam »ti«, ali stariji i iskusniji... moraš mi vjerovati.

— Ako ti nije dovoljna moja riječ, čija bi ti riječ onda bila dovoljna? — reče Wilson naglas.

»Joe« nešto progunđa i reče:

— Uvijek sam volio osobno provjeravati stvari.

Wilson odjednom shvati da se »Joe« sprema proći kroz Vrata.

— Kamo ćeš?

— Preko! Potražit ću Diktora i raščistiti sve to s njim.

— Nemoj — preklinjao ga je Wilson. — Možda bismo već i sad mogli prekinuti taj lanac.

Ugledavši »Joeov« tvrdoglavi i mrzovoljni pogled, shvatio je da mu je molba uzaludna. Događaji su se i dalje odvijali neizbježnim tokom... to se moralo dogoditi.

— U redu — slegne Wilson ramenima. — Ionako je riječ o tvojo glavi. Baš me briga.

»Joe« zastane pored Vrata.

— Hm... ako je riječ o mojoj glavi, jesi li siguran da nije i o tvojoj?

Wilson je bez riječi buljio za »Joeom« dok je ovaj prolazio kroz Vrata. O čijoj glavi? To mu nije prije palo na pamet. Osjetio je iznenadnu želju da projuri kroz Vrata, sustigne svoje drugo »ja« i motri

na nj. Tko zna što će ta budala učiniti? Što ako pogine? Što će onda biti s Bobom Wilsonom? Neće li tada i njemu doći kraj?

Bio je u nedoumici. Može li smrt čovjeka tisuće godina u budućnosti usmrtiti i njega u ovoj godini? Odjednom je shvatio svu besmislenost situacije te osjetio silno olakšanje. »Joeovi« postupci nisu ga mogli ugroziti; ta sjećao se svega Što je »Joe« učinio... i što je namjeravao učiniti. »Joe« će se natezati s Diktorom te će se prema poznatom slijedu događaja vratiti kroz Vremenska vrata. Ne, »Joe« se već vratio kroz Vrata. On je bio »Joe«. To mu je još teško išlo u glavu.

Da, on je bio »Joe«. Kao i onaj prvi momak. Svi će oni ići svojim tokom, unutra i van i uokolo, te završiti ovdje, s njim. Tako bi moralo biti.

Ali, čekaj malo — tada je sav taj ludi slučaj bio riješen. Riješio se Diktora, sredio sve svoje »ličnosti« te se vratio tamo gdje je poceo, višemanje u istom stanju osim neobrijana lica i, možda, brazgotine na usni. Shvatio je da bi sada bilo najbolje sve pustiti na miru. Obrij se i na posao, momče.

Dok se brijao, pažljivo je promatrao svoje lice. Čudio se što ga nije prepoznao prvi put, ali morao je priznati da ga nikada prije nije pažljivo ni gledao, već ga prihvaćao kao gotovu činjenicu.

Vrat mu se ukočio od silnih pokušaja da se pogleda u profilu.

Kad je izišao iz kupaonice, pogled mu je zapeo na Vratima. Iako nije znao zašto, pretpostavljao je da će ona nestati. To se očito nije dogodilo. Pogledao ih je i obišao, pazeći da ih ne dotakne. Zar ta prokleta stvar neče nikad nestati? Zašto ih Diktor nije isključio... pa obavila su svoj posao!

Stajao je pred njima i odjednom ga obuze nekakva čudna želja, poput one što tjera ljude da skaču s visina. Što bi se sada dogodilo da prođe kroz Vrata? Što bi pronašao? Sjetio se Arme. A ona druga... kao se ono zvala? Možda mu Diktor nije ni rekao njeno ime.

Ipak se obuzdao te prisilio sama sebe da sjedne za stol. Ako ostane ovdje... a to je, naravno, i namjeravao, nema dvojbe... morat će dovršiti seminarski rad. Ta, mora jesti, mora diplomirati da bi dobio pristojno zaposlenje. Gdje je ono bio stao?

Dvadesetak minuta kasnije zaključio je da će rad morati napisati iznova. Tema što ju je obradio — primjena empirijske metode na probleme spekulativne metafizike i njeno izražavanje rigoroznim matematičkim formulama — bila je još valjana, ali je u međuvremenu spoznao mnogo novih, još neprobavljenih podataka koje bi morao ubaciti u rad. Kad je ponovo pročitao rukopis, začudila ga je vlastita nekritičnost. Koliko li je samo puta ponovio kartezijsku zabludu, brkajući jasno rezoniranje s ispravnim!

Pokušao je na papir ukratko nabaciti novu verziju seminarskog rada, ali je ubrzo otkrio da će morati riješiti dva problema koja mu

nisu bila nimalo jasna: problem »ega« i problem slobodne volje. Kad su u sobi bila tri Wilsona, koji je od njih bio »ego« — on sam? I, zašto nije mogao izmijeniti tok događaja?

Odgovor na prvo pitanje, apsurdno očit, odmah mu je pao na pamet. »Ego« je bio on sam. Svoje »ja« je svoje »ja«... iako to nije dokazao niti je to mogao dokazati, to je svakako neposredno doživio. Ali što je tada s drugom dvojicom? Oni su nedvojbeno bili isto tako sigurni u svoje »ja«, toga se jasno sjećao. Razmišljao je kako da to izrazi: »ego« je mjesto u svijesti, posljednji član u slijedu koji se stalno Širi duž pravca trajanja sjećanja. To je pomalo nalikovalo na općenitu izjavu, ali nije bio u to siguran; morat će to nekako formulirati matematički prije negoli tome povjeruje. Tko bi rekao da jezik vrvi tolikim verbalnim zamkama?

Telefon je zazvonio.

Rastreseno se javio.

— Da?

— Jesi li to ti, Bobe?

— Jesam. Tko je na telefonu?

— Ja sam, dragi, Genevieve, tko drugi. Što ti je danas? To je već drugi put da mi nisi prepoznao glas.

Osjetio je kako u njemu rastu srdžba i razočaranje. Evo još jednog problema što ga nije riješio... no, riješit će ga sada. Nije se obazirao na njen prigovor.

— Slušaj, Genevieve, rekao sam ti da mi ne telefoniraš dok radim. Zbogom!

— Što?! Varaš se, Bobe Wilsone, ako misliš da možeš sa mnom tako razgovarati! Prvo i prvo, danas nisi radio. Drugo, misliš li da mi možeš samo tako tepati i gugutati, a dva sata kasnije režati na mene? Nisam više tako sigurna da ću se udati za tebe.

— Udati? Odakle ti ta glupa pomisao?

Nekoliko sekundi su se u slušalici čuli samo nerazgovietni zvuci. Kad je Genevievi ponestalo daha, Bob mirno nastavi.

— Smiri se, djevojko. Ne živimo u srednjem vijeku, i ne možeš pretpostaviti da se momak, koji te nekoliko puta izvede, namjerava i oženiti tobom.

— Tako, znači! — Djevojčin glas bio je tako grub i goropadan da ga Bob gotovo nije prepoznao. — Znaj da se muškarcima kao što si ti može doskočiti! Nemoj misliti da su žene nezaštićene u ovoj državi!

— Ti to zacijelo najbolje znaš — grubo odgovori Wilson. — Već se dosta godina motaš po sveučilištu.

Tresnula je slušalicom.

Obrisao je znoj sa čela. Znao je da bi mogao imati priličnih teškoća s tom ženskom. Upozorili su ga na to i prije negoli je počeo s njom izlaziti, ali je on tada bio tako siguran u svoje sposobnosti da s njom

izide nakraj. Očito se prevario, iako se ovome ni u snu nije nadao.

Pokušao se ponovo posvetiti seminarskom radu, ali se nikako nije mogao koncentrirati. Činilo mu se da vrijeme sumanuto juri prema roku .. 10 sati prije podne slijedećeg jutra. Pogleda na ručni sat. Stao je, no stolni sat je na sreću još radio .. bilo je 16.15. Neće nikada stići završiti rad, makar sjedio cijelu noć.

Osim toga, pojavio se i taj problem s Genevieve...

Telefon je ponovno zazvonio, ali ga nije dirao. Zvonio je i dalje. te Wilson konačno skine slušalicu. Nije htio više s njom razgovarati.

Sjetio se Arme. To je bila prava djevojka. Prišao je prozoru, i zagledao se u prašnjavu, bočnu ulicu. Gotovo podsvjesno usporedio je taj prizor sa zelenim i mirnim krajolicima što se nazirao s balkona sobe gdje su on i Diktor doručkovali. A ovo .., ovo je bio jeftin svijet pun jeftinih ljudi. Da me samo Diktor nije prevario, pomisli ogorčeno.

Odjednom se trgnuo... pa Vrata su još bila otvorena! Vrata su još bila otvorena! Što ga briga za Diktora? Bio je sam svoj gospodar. Mogao se vratiti i iskoristiti priliku... time bi sve dobio, a ništa izgubio.

Prišao je Vratima, ali je tada zastao. Je li to bio pametan potez? Na kraju krajeva, što je uopće znao o budućnosti?

Začuo je izvana korake po stepenicama . .. približavali su se hodnikom . .. zastali pred vratima. Bio je odjednom uvjeren da je to Genevieve, i to je prevagnulo. Zakoračio je kroz Vrata.

U Dvorani Vrata nije bilo hikoga. Pohitao je oko ograđena prostora s upravljačkim napravama do vrata te upravo stigao čuti već poznati glas.

— Hajde. Čeka nas posao.

Hodnikom su se udaljavale dvije osobe. Prepoznao ih je i zastao.

Uh, gotovo sam stradao, pomisli. Morat ću pričekati dok se ne udalje. Pogledom je pokušao pronaći mjesto gdje bi se mogao sakriti, ali u dvorani nije bilo ničega osim uzdignuta i ograđena prostora. Znao je da mu to ne može poslužiti kao skrovište, jer će se oni vratiti. Ipak...

Ušao je u ograđen prostor dok je u mislima polako kovao plan. Ako uspije podesiti komande, Vrata će mu dobro poslužiti. No, najprije je morao pronaći napravu za uključivanje ekrana. Pipao je uokolo, nastojeći se sjetiti gdje je Diktor uključio tu napravu, a tada posegnuo u džep za šlbicama.

No umjesto šibica izvukao je komad papira. Bio je to popis što mu ga je dao Diktor, popis stvari što ih je morao nabaviti u dvadesetom stoljeću. Nije do ovog trenutka imao ni vremena da ga pregleda,

Iznenadio se kad ga je pročitao. Bio je to doista smiješan popis. Podsvjesno je očekivao da će u njemu naći naslove stručnih knjiga ili nazive naprava ili oružja, ali na popisu toga nije bilo. Istina, bilo je nekakve lude logike u svemu tome. Osim toga, Diktor je svakako bolje poznavao ljude iz svog vremena nego on. Možda mu je upravo to bilo

potrebno.

Promijenio je plan, ali je znao da mora prije svega naučiti podešavati Vrata. Odlučio je da se još jednom vrati da nabavi stvari s Diktorova popisa. Naravno, za sebe, ne za Diktora. Pipao je u polumračnom prostoru tražeći prekidač ili regulator ekrana. Odjednom rukom napipa nešto mekano. Zgrabio je to i izvukao nekakav predmet

Bio je to njegov šešir.

Stavio da je na glavu, nagađujući da ga je vjerojatno Diktor tamo ostavio, te se ponovo posvetio traženju. Ovaj put je pronašao malu bilježnicu. Nade su mu naglo porasle... možda su to bile Diktorove bilješke u vezi s podešavanjem vremenskog uređaja. Nestrpljivo je otvorio bilježnicu.

Ni to nije bilo ono čemu se nadao. Sve su stranice bile ispunjene rukom napisanim bilješkama. Na svakoj strani bila su tri stupca: prvi je bio napisan engleskim jezikom, drugi međunarodnim fonetskim znakovima, a treći nekim potpuno nepoznatim pismom. Nije bilo teško zaključiti da je to nekakav rječnik. Wilson ga strpa u džep i nasmiješi se. Diktoru je možda trebalo više mjeseci, ako ne i godina, da pronađe vezu između dva jezika, a on se toga odmah dokopao.

Prišao je ponovo uređajima i ovaj put najzad otkrio napravu za uključivanje ekrana. Pritisnuo ju je i ekran se osvijetli. Ponovo ga je obuzeo osjećaj nelagodnosti, jer je na ekranu opet ugledao svoju sobu i u njoj dva čovjeka. No, više mu se nije dalo upadati u taj prizor. Oprezno je dotakao jednu od obojenih kuglica.

Slika se pomakla, »prošla« kroz zidove pansiona i ponovo se ustalila kad je Wilson pustio kuglicu. Vrata su se sada nalazila u zraku, tri kata iznad prometne ulice nedaleko od sveučilišta. Bilo mu je drago što je »izvukao« Vrata iz kuće, iako su sad bila previsoko. Dotakao je još dvije obojene kuglice i ustanovio da jednom od njih može približiti ili udaljiti sliku na ekranu, dok ju je drugom mogao podići ili spustiti.

Htio je pronaći neko neupadljivo mjesto gdje bi mogao smjestiti Vrata, mjesto gdje ona neće privlačiti pažnju znatiželjnika. Trebalo mu je nekoliko minuta dok nije napokon nešto pronašao. Nije ni to bilo idealno, ali nije mu se dalje tražilo. Odabrao je slijepu uličicu, zapravo malo dvorište između trafo-stanice sveučilišnog kompleksa i stražnjeg zida knjižnice. Rukovao je komandama ekrana oprezno i nespretno, sve dok napokon nije smjestio Vrata između dvije građevine. Podesio je njihov položaj tako da su gledala ravno u prazni zid.

Učvrstivši komande, istrčao je iz »kabine« te bez razmišljanja zakoračio kroz Vrata. Lupio je nosom o zid od opeke. Malo sam pretjerao tim podešavanjem, pomisli dok se pažljivo provlačio između zida i Vrata. Vrata su lebdjela u zraku tridesetak centimetara od zida i usporedo sa zidom. To mu je ipak bilo dovoljno, te se nije vraćao natrag da bi ponovo podesio Vrata. Izišao je iz malog dvorišta te se

odmah uputio do studentske zadruge, ušao i prišao šalteru blagajnika.

— Zdravo, Bobe.

— Zdravo, Soupy. Možeš li mi unovčiti ček?

— Koliko?

— Dvadeset dolara.

— Pa, mislim da mogu. Imaš li pokrića?

— Pa, mislim da još imam.

— Dobro, unovčit ću ti ga. Toliko mogu riskirati — nasmije se blagajnik, te mu izbroji dvadeset dolara.

— Nećeš požaliti — reće Wilson. — Jednog će dana moj autogram biti rijetkost. Strpao je novac u džep te se uputio u knjižaru, koja je bila u istoj zgradi. U njoj je pronašao neke od knjiga s Diktorova popisa. Deset minuta kasnije postao je vlasnikom ovih knjiga:

Niccolo Macchiavelli: »Vladar«

James Farley: »Iza kulisa izbora«

Adolf Schickelgruber: »Mein Kampf« (necenzurirano izdanje)

Dale Carnegie: »Kako steći prijatelje i utjecati na ljude«

Preostalo mu je još nekoliko naslova, te se uputio u sveučilišnu knjižnicu gdje je posudio »Priručnik za trgovce nekretninama«, »Povijest glazbenih instrumenata« te poveliku monografiju »Razvoj stilova odijevanja«. Posljednja knjiga, s divnim slikama u boji, nije bila na posudbu, te se morao malo natezati da je dobije barem na dvadeset i četiri sata.

Bio je već dobro natovaren. Izišao je iz knjižnice te se uputio do obližnje zalagaonice gdje je kupio dva rabljena ali još čvrsta kovčega, te u jedan strpao knjige. Slijedeći cilj na njegovu putu bila je najveća trgovina gramofonskim pločama u gradu. Tu je proveo tri četvrt sata birajući i odbacujući ploče. Birao je samo skladbe pune osjećaja i ritma, swing kompozicije i osjećajne balade. Nije zanemario ni klasičnu i poluklasičnu glazbu, ali je i ovdje primijenio isto načelo — skladba je morala biti osjećajna, senzualna, a ne cerebralna.Zato je njegova zbirka, kad ju je napakon popunio, sadržavala prilično čudan izbor kompozicija u kojem su uz »Marseljezu« bili i Ravelov »Bolero«, četiri kompozicije Colea Portera i »Poslijepodne jednog fauna«.

lako mu je prodavač silom htio prodati električni gramofon, Bob se nije dao smesti te je kupio najbolji mehanički gramofon što ga je našao u trgovini. Zatim je platio čekom, potrpao ploče i gramofon u drugi kovčeg te zamolio prodavača da mu pozove taksi.

Osjećao se vrlo neugodno kad je prodavaču predavao ček, koji nije vrijedio ni onoliko koliko je vrijedio papir jer je ček što ga je unovčio u studentskoj zadruzi »očistio« njegov račun u banci. Samouvjereno je rekao prodavaču da nazove banku i provjeri pokriće čeka, nadajući se da se to njemu neće dati. Trik je upalio.

Kad je taksi stao na ulazu u dvorište gdje je »parkirao« Vrata,

iskočio je iz auta i potrčao u dvorište. Od Vrata ni traga!

Stajao je nekoliko minuta ne znajući što da učini. Trgnuo se kad je na rukavu osjetio nečiju ruku.

— Slušaj, momče, treba li ti još moj taksi ili ne? Taksimetar je još ukljucen, da znaš.

— Što? Ah, da. Idemo.

Pošao je za vozačem i ponovo ušao u taksi.

— Kamo?

I to je bio problem. Pogledao je na sat, ali je tada shvatio da vrijeme što ga pokazuje taj inače pouzdani instrument zaista više ništa ne znači nakon svega što je prošao.

— Koliko je sati? — upita vozača.

— Dva i petnaest.

Podesio je sat. Dva i petnaest! Znao je da u to vrijeme u njegovoj sobi još uvijek traje »zabava« i nije se htio tamo vraćati... bar ne za sada, sve dok se njegova »krvna braća« ne prestanu natezati s Vratima.

Vrata?

Pa Vrata će biti u njegovoj sobi bar do četiri i petnaest! Ako to pametno izvede...

— Odvezite me do ugla McKinlev Streeta i Ćetvrte ulice! — reče vozaču. To se križanje nalazilo nedaleko od pansiona u kojem je stanovao.

Kad su stigli na odredište, dao je vozaču ček te odnio kovčege do benzinske crpke na uglu, gdje je zamolio poslužitelja da mu ih sat-dva pričuva. Preostala su mu još dva sata čekanja. Nije se htio udaljavati od stana bojeći se da mu nešto ne pokvari plan i zadrži ga.

Odjednom mu sine da bi u blizini mogao obaviti još jedan »posao«. Vremena je ionako imao napretek. Žustro se odšetao dva bloka dalje, veselo zviždeći, te ušao u jednu stambenu zgradu.

Pokucao je na vrata stana 211 i pričekao. Netko je oprezno odškrinuo vrata, a zatim ih širom otvorio.

— Bobe, dragi! Mislila sam da danas učiš.

— Zdravo, Genevieve. Kao što vidiš, ne učim. Pogledala je prema unutrašnjosti stana.

— Ne znam da li bih te smjela uvesti. Nisam te očekivala. Nisam još ni oprala posuđe ni namjestila krevet. Baš sam se šminkala kad si pokucao.

— Nemaš se čega stidjeti! — reće Bob i uđe.

Kad je izišao, pogledao je na sat: tri i pol. Još mu je preostalo dovoljno vremena. Pošao je prema benzinskoj crpki slavodobitno se smiješeći.

Zahvalio je poslužitelju na pumpi te mu dao četvrt dolara. Preostalo mu je još samo deset centi. Pogledao je novćić, nacerio se te prišao telefonu, ubacio novčić i okrenuo svoj broj.

— Halo? — začuo je glas na drugom kraju.

— Halo — odgovori Bob. — Je li to Bob Wilson?

— Da. Tko govori?

— Nije važno — nasmije se Bob. — Htio sam samo provjeriti jesi li tu. Mislio sam da će tako biti. Sve »štima«, momče, da ne može bolje. — Spustio je slušalicu, još uvijek se cereći.

U četiri i deset bio je već tako nervozan da nije mogao više čekati. Posrćući pod teretom teških kovčega, uputio se prema pansionu. Dok je otključavao ulazna vrata, čuo je kako telefon u njegovoj sobi neprestano zvoni. Pogledao je na sat... četiri i petnaest. Pričekao je u predvorju još tri beskrajne minute, zatim se polako popeo stepenicama i prišao vratima svoje sobe, otključao ih i ušao.

U sobi nije bilo nikoga, ali Vrata su još bila tu.

Ne zastajkujući, u strahu da bi Vrata odjednom mogla nestati prije negoli im stigne prići, čvrsto je zgrabio kovčege i zakoračio kroz Vrata.

S olakšanjem je opazio da u Dvorani Vrata nema nikoga. Baš sam imao sreću, pomisli. Treba mi još samo pet minuta, ništa više. Ako me nitko ne bude ometao pet minuta...

Spustio je kovčege na pod pokraj Vrata kako bi bio odmah spreman za eventualni odlazak. Pri tom je opazio da jednom od kovčega manjka ovelik komad. Kroz otvor se nazirala polovica knjige; bila je glatko prepolovljena, kao da ju je netko prerezao tiskarskim strojem za rezanje.

Gotovo mu je pozlilo kad je shvatio što se dogodilo. Što bi bilo da nije glatko prošao kroz Vrata kad je prvi put proletio kroz njih? Da je dotakao rub? »Čovjek prepiljen popola«... samo što to ovaj put ne bi bio cirkuski trik!

Obrisao je znoj s lica i prišao komandnoj kabini. Sjećajući se Diktorovih jednostavnih uputa, pomaknuo je sve četiri kuglice do središta tetraedra. Pogledao je prema Vratima i ustanovio da su nestala.

— Odlično — pomisli. — Sve je na nuli... i nema Vrata.

Lagano je pomaknuo bijelu kuglicu i Vrata se ponovo pojaviše. Kad je uključio ekran, na njemu je ugledao Dvoranu Vrata. Za sada je, znači, sve bilo u redu, ali je shvatio da neće znati na koje su vrijeme Vrata podešena ako bude gledao Dvoranu. Pomaknuo je jednu od naprava za prostornu regulaciju, i slika na ekranu se izmijenila: nije više prikazivala unutrašnjost palače, već otvoren prostor. Vratio je bijelu kuglicu za vremensku regulaciju na nulu, a tada je oprezno pomaknuo. Sunce na minijaturnu ekranu pretvorilo se u svijetlu traku, dok su dani munjevito »prolazili« poput svjetla iz niskofrekventna izvora. Još je malo pomaknuo kuglicu i pratio kako površina Zemlje biva smeđa, zatim snježnobijela te ponovo zelena.

Oprezno, objema rukama, upravljao je komandama dok su se

godišnja doba izmjenjivala na ekranu. Izbrojio je deset »zima« kad su se izdaleka začuli glasovi. Stao je i poslušao, a tada brzo vratio prostornu komandu na nulu, ne dirajući vremenske komande... koje su bile podešene na deset godina unatrag... te izjurio iz kabine.

Preostalo mu je još samo toliko vremena koliko mu je trebalo da zgrabi kovčege te s njima prođe kroz Vrata. Ovaj put je dobro pazio da slučajno ne dotakne obod kruga.

Ponovo se našao... a to mu je bila i namjera... u Dvorani Vrata. No, ako je pravilno shvatio upravljanje komandama, bio je deset godina »udaljen« od događaja u kojima je nedavno sudjelovao. Htio se još više udaljiti od Diktora, ali nije za to bilo vremena. Međutim, budući da je Diktor lakođer potjecao iz dvadesetog stoljeća... to je uostalom sam izjavio, a to je dokazivala i bilježnica koju je Wilson pronašao... deset godina bilo je vjerojatno posve dovoljno. Diktora možda nema u ovom vremenu. Osim toga, Vrata su uvijek bila ovdje ako bude morao pobjeći. Bilo bi ipak najbolje, pomisli Wilson, najprije izviditi situaciju prije eventualnih novih »skokova«.

Odjednom mu je palo na pamet da ga možda Diktor promatra na ekranu Vremenskih vrata. Zaboravljajući da mu brzina ne može ništa pomoći — ekranom se mogao pratiti svaki vremenski sektor — on brzo odvuče svoja dva kovčega u komandnu kabinu. Tu se, okružen zidovima kabine, malo smirio. Špijunirati se uostalom moglo u oba pravca.

Ustanovio je da su komande podešene na nulu. Kao što je to već jednom učinio, ponovo je »pomaknuo« prizor na ekranu za deset godina, ovaj put »unaprijed«, a tada pažljivo počeo tražiti podesivši prostornu komandu na nulu. Bio je to vrlo težak zadatak jer je vremenska skala bila tako podešena da je nekoliko mjeseci proletjelo za minutudvije, a to je opet značilo da će svaka prilika, koja bi se mogla ukazati na ekranu, poletjeti prebrzo da bi to čovjek mogao opaziti. Nekoliko mu se puta učinilo da je na ekranu otkrio prolazne sjenke koje bi mogle odavati ljudska bića, ali ih nije uspio pronaći kad je zaustavio vremensku komandu.

Ljutito se pitao zašto graditelj tog prokletog uređaja nije predvidio i nekakve podjele, te mehanizam za finije podešavanje... nonij ili nešto slično. Tek je mnogo kasnije shvatio da stvaraocu Vremenskih vrata možda nisu ni trebala takva gruba pomagala. Već je htio odustati kad je posve slučajno, nakon još jednog uzaludnog podešavanja, na ekranu ugledao ljudski lik.

Ugledao je zapravo sama sebe kako nosi dva kovčega. »Wilson« je hodao prema ekranu i njegov je lik postajao sve veći, sve dok nije nestao iz vidnog polja. Dignuo se i pogledao prerna Vratima, napola očekujući da će ugledati sebe kako izlazi iz Vrata.

No, ništa se nije pojavilo kroz Vrata. To ga je na vrenutak zbunilo,

ali se tada sjetio da podešavanje na onom kraju, deset godina u budućnosti, upravlja vremenom izlaza. No, postigao je što je htio, te je mirno sjeo i gledao. Nije morao dugo čekati, jer su se ubrzo na ekranu pojavili Diktor i još jedno od »izdanja« Boba Wilsona. Sjećao se te situacije: bio je to Bob Wilson broj tri, koji će se sada početi prepirati s Diktorom, a zatim pobjeći u dvadeseto stoljeće.

Odahnuo je... Diktor ga nije vidio, nije znao da se sam poslužio Vratima i da se skriva deset godina »u prošlosti«, te ga prema tome neće tu ni tražiti. Vratio je komande na nulu i posvetio se drugim problemima.

A problema je bilo... prije svega, hrana. Sad mu je, naravno, bilo jasno da je trebao ponijeti sa sobom hrane, barem za dandva. A možda i revolver. Morao je sam sebi priznati da je u tome bio vrlo nepromišljen. No, brzo je sebi oprostio — teško je biti promišljen kad se stalno spotičeš u vremenu.

— U redu, momče — reče sam sebi naglas — da vidimo jesu li domoroci prijateljski naklonjeni.

Pažljivo je izvidio onaj dio Palače što ga je već poznavao, ali nije pronašao ni žive duše... ni ljudskog niti bilo kakvog drugog bića, čak ni jedne jedine mušice. Palača je bila mrtva, sterilna i statična, poput robe izložene u izlogu trgovine. Viknuo je jednom, samo da začuje nečiji glas, ali je zadrhtao čuvši jeku. Nije više vikao.

Zbunjivala ga je i arhitektura Palače. Ne samo da se doimala Čudno — to je uostalom i očekivao — već je, čini se, uz male izuzetke bila potpuno neprimjerena ljudskoj upotrebi. Nailazio je na prostrane dvorane u koje bi odjednom stalo po deset tisuća ljudi... da su ti ljudi imali na čemu stajati... jer često u tim dvoranama nije bilo poda niti bilo kakve ravne ili otprilike ravne površine koja bi se mogla nazvati podom. Prolazeći jednim od mnogobrojnih hodnika odjednom je naišao na jedan od golemih i neobjašnjivih otvora u konstrukciji te gotovo upao u njega. U posljednjem trenutku je shvatio da prolaza više nema. Otpuzao je do ruba i pogledao dolje. Prolaz je završavao visoko na zidu građevine, a zid ispod njega bio je zakošen tako da nije bilo ni neke okomite ravnine koju bi mogao pratiti okom. Duboko ispod njega zid se ponovo svijao te se spajao sa zidom na suprotnoj strani, ali ne »kako treba«, u horizontalnoj ravnini, već pod oštrim kutom.

Na zidovima je zapazio i druge otvore koji isto tako nisu mogli poslužiti ljudskom biću kao ni onaj u koji je gotovo upao. »Uzvišeni« — prošapta pokunjeno. Vratio se natrag, prateći tragove vlastitih koraka u sitnoj prašini te se s olakšanjem ponovo našao u Dvorani Vrata. Osjećao se kao da je sastao nekog starog prijatelja.

Odlučio je da potraži samo one prolaze i prostorije koji su očito bili prilagođeni ljudskim bićima. Već je znao da su to bile prostorije za poslugu ili, što je bilo još vjerojatnije, za robove. Lutanje tim dijelom

Palače ponovo ga je ohrabrilo. Iako je sve bilo pusto, prostorije ili prolazi koji su, čini se, bili namijenjeni ljudima djelovali su mnogo toplije i veselije od ostaiih dijelova goleme građevine. Iako ga je još smetalo stalno upaljeno svjetlo izvor kojega nije mogao odrediti, kao i tišina koju nije prekidao ni najmanji šum, osjećao se mnogo ugodnije nego u golemim i čudnovato izvijenim prostorijama »Uzvišenih«.

Učinilo mu se da nikada neće pronaći izlaz iz Palače, te je već počeo očajavati i razmišljati ne bi li se vratio natrag istim putem, kad je hodnik kojim je išao odjednom skrenuo i on se našao na jarkom suncu.

Stajao je na vrhu prostrane i strme kosine koja se poput lepeze širila do podnožja gradevine. Najmanje pet stotina metara ispred i ispod njega kosina je prelazila u zelenilo trave, grmlja i drveća. Bio je to onaj isti mirni, bujni i poznati prizor što ga je ugledao s balkona sobe u kojoj je doručkovao s Diktorom... prije nekoliko sati i deset godina u budućnosti.

Mirno je stajao neko vrijeme, upijajući toplinu sunca i topli zrak proljetnog dana.

— Sve će biti u redu — uzivkne oduševljeno. — Ovo je divno mjesto.

Polako se spustio kosinom, tražeći ne bi li ugledao ljudsko biće. Bio je već napola sišao kad se na proplanku među drvećem, nedaleko od podnožja kosine, pojavilo neko dijete. Radosno ga je pozvao i dijete ga na trenutak zaprepašteno pogleda, a zatim pobjegne natrag u šumu.

— Nemoj biti tako nagao, Roberte — prekorio je sama sebe. — Nemoj ih plašiti. Samo polako.

To ga nije obeshrabrilo. Gdje ima djece ima i roditelja, društva, te mnogo prilika za bistra i širokogrudna mladića kao što je Robert Wilson. Polako se nastavio spuštati kosinom, ne žureći.

Na mjestu gdje je nestalo dijete pojavio se muškarac, i Wilson ponovo zastane. Čovjek ga pogleda, priđe korak-dva te stane.

— Dodi ovamo! — pozove ga Wilson prijateljskim glasom. — Ne boj se!

Sumnjao je da bi čovjek mogao razumjeti njegove riječi, ali je neznanac ipak krenuo prema njemu. Stao je na rubu kosine i pogledao je.

Neznančevo vladanje podsjetiio je Wilsona na nešto. Osim toga, podudaralo se i s onim što je već imao prilike vidjeti u Palači, te s Diktorovim malobrojnim informacijama.

— Ako vrijeme što sam ga proveo na predavanjima iz antropologije nisam uzalud potratio — reče sam sebi — ova je Palača tabu, kosina na kojoj stojim je tabu... prema tome, i ja sam tabu. Eto ti divne prilike, momče!

Približio se rubu kosine pazeći da ne siđe na travu. Čovjek koji je

izišao iz šume padne na koljena, skupi ruke pred sobom i pogne glavu. WiIson ne oklijevajući dotakne rukom njegovo čelo i čovjek ponovo ustane, ozarena lica.

— Nisam ni u snu mislio da će to biti tako lako — reče Wilson.

Njegov »Petko« ga upitno i zbunjeno pogleda, a zatim mu odgovori dubokim i melodioznim glasom. Riječi tog čudnog jezika žuborile su poput muzičke fraze neke pjesme.

— Morao bi unovćiti taj glas — reče Wilson zadivljeno. — Čuo sam ne jednog pjevača koji je postao »zvijezda« s lošijim glasom. No, to sada nije važno... Gladan sam, i htio bih nešto pojesti. Jesti... — ponovi i rukom pokaže usta.

Čovjek ga oklijevajući pogleda i ponovo nešto reče. Wilson posegne u džep i izvadi bilježnicu, te potraži riječi »jesti« i »hrana«. Uz obje je pronašao istu riječ.

— Blellan — reče pažljivo.

— Blellaaan?

— Blellaaaaaaaaan — potvrdi Wilson. — Oprosti na naglasku. Požuri.

Potražio je »požuriti« u rječniku, ali te riječi nije bilo. Možda u tom jeziku nije ni postojala, ili Diktor nije držao vrijednim da je zabilježi. No, ubrzo ćemo se za to pobrinuti, pomisli Wilson. Ako nema takve riječi, ja ću im je dati.

Čovjek ode.

Wilson sjedne, prekriženih nogu, i posveti se proučavanju bilježnice. Shvatio je da će brzina njegova uspona u toj zemlji ovisiti samo o vremeriu koie će mu biti potrebno da u potpunosti ovlada jezikom tih Ijudi. Na žalost, ovaj put imao je samo toliko vremena koliko mu je bilo potrebno na nauči nekoliko najobičnijih imenica, jer mu se poznanik ubrzo vratio, ali ne sam.

Povorku je vodio starac sijede kose, ali golobrad. Nitko od muškaraca nije imao brade. Starac je hodao ispod baldahina što su ga nosila četiri mladića. Jedini je starac bio odjeven u nešto što bi se moglo nazvati odjećom, jer su ostali bili odieveni kao za plažu. Starac se očito nije ugodno osjećao u odjeći koja je nalikovala na rimsku togu. Nije bilo teško shvatiti da je on vođa tih ljudi.

Wilson brzo potraži u bilježnici riječ »poglavica«.

Na njihovu jeziku ta je riječ glasila — »Diktor«!

lako ga to zapravo nije smjelo iznenaditi, ipak se trgnuo. Bilo je logično i vjerojatno, naravno, da riječ »Diktor« označava titulu a ne ime. To mu prije nije palo na pamet.

Diktor — onaj Diktor s kojim se on susreo — je ispod te riječi dodao ovu bilješku:

— To je jedna od malobrojnih riječi — pročita WiIson — koja bi možda mogla potjećati iz mrtvih jezika. Ta rijeć, uz još nekoliko

desetina drugih, te gramatička struktura samog jezika, predstavljaju, čini se, jedinu vezu između jezika »Napuštenih« i engleskog jezika.

Poglavica se zaustavi ispred Wiisona, tik do ruba kosine.

— OK, Diktore — naredi Wilson — klekni. Nemoj misliti da ću tebe poštedjeti.

Wilson prstom pokaže na tlo i poglavica klekne Wilson mu rukom dotakne čelo.

Hrana što su je donijeli sa sobom bila je obilna i vrlo ukusna. Wilson je jeo polako i dostojanstveno, znajući da je važno zadržati hladnokrvnost. Dok je jeo, čitav je skup pjevao. Pjevali su izvrsno, to je morao priznati. Istina, harmonije su mu se činile čudnima, a i predstava je u cjelini bila pomalo primitivna, ali su im zato glasovi bili zvonki i meki, i činilo se da svi uživaju u pjesmi.

»Koncert« ga je na nešto podsjetio. Pošto je utažio glad, naredio je poglavici, pomažući se prijeko potrebnom bilježnicom, da zajedno sa svojima pričeka. Pošao je tada u Dvoranu Vrata i vratio se s gramofonom i desetak ploča. A tada im je priredio koncert »suvremene« glazbe.

Njihova reakcija iznenadila ga je izvan očekivanja. Suze su potekle niz lice starog poglavice kad je čuo »Begin the beguine«. A kad su čuli prvi stavak koncerta u b-molu Čajkovskog, gotovo su podivljali: trzali su se, hvatali se rukama za glavu i ječali, te vičući izražavali svoje oduševljenje. Bojeći se pretjerane reakcije nije im odsvirao drugi stavak, već ih je smirio nametljivom monotonijom »Bolera«.

— Diktore — reče WiIson, misleći pri tom na Diktora »iz budućnosti« — vidim da si dobro »prokužio« ove ljude, ali kad se pojaviš... ako se ikada pojaviš... ja ću već biti šef.

Wilsonov uspon nalikovao je više na trijumf nego na borbu za prevlast, i u njegovu »preuzimanju vlasti« nije bilo ničeg dramatskog. Iako nije znao što su Uzvišeni učinili s ljudskim rodom, bilo je jasno da su ljudima ostavili samo fizičku sllčnost s ljudima Wilsonova doba, jer se njihova narav očito potpuno izmijenila. Krotka i prijazna djeca ovih ljudi nisu imala nikakvih zajedničkih točaka sa svadljivim, prostim, silovitim i živahnim fakinčićirna Wilsonove Amerike.

Odnos tih ljudi s ljudima WiIsonova doba mogao bi se možda usporediti s odnosom između goveda pasmine »jersey« i divljeg tura, ili izmedu koker španijela i vuka. U ovim ljudima nije više bilo borbenosti. Nije im, dakako, nedostajalo inteligencije ili dara za umjetnost, ali je zato nestao natjecateljski duh i želja za vlasti.

Zato je Wilson imao na to monopol.

Ali čak i njemu je ubrzo dosadilo igrati igru u kojoj je uvijek dobivao. Pošto je preuzeo ulogu šefa, nastanivši se u Palaći i objavivši da je on namjesnik Uzvišenih koji su napustili Zemlju, neko se vrijeme bavio organiziranjem nekih djelalnosti koje su trebale »osuvremeniti«

njihovu civilizaciju — ponovnim pronalaženjem muzičkih instrumenata, osnivanjem sistematske poštanske službe, ponovnim oživljavanjem stilova u odijevanju... Čak je uveo i tabu koji je zabranjivao istu modu duže od jedne sezone. Ta mu se zamisao činila prilično lukavom — držao je da će prisiliti muškarce da se trgnu kako bi zadovoljili želje svojih žena ako u ovih probudi zanimanje za modu. Njihovoj je civilizaciji očito nedostajajo poleta, zanosa... kao da je inertno klizila nizbrdo... i on im je nastojao pružiti taj zanos.

Njegovi su podanici poslušno izvršavali njegove zapovjedi, ali nekako zbunjeno, poput psa koji nauči neku vještinu ne zato što je razumije već zato što to želi njegov gospodar.

I to ga je brzo umorilo.

S druge strane, još ga je zaokupljala tajna Uzvišenih,naročito tajna njihovih Vremenskih vrata. Wilson je bio i čovjek od akcije i filozof, i filozof je sada preuzeo inicijativu.

Odjednom je osjetio potrebu da konstruira u mislima nekakav fizičko-matematički model pojava povezanih s Vremenskim vratima. Uspio je razraditi takav model... možda on nije bio dobar, ali je zadovoljavao sve uvjete. Zamislimo neku ravnu površinu, list papira, na primjer, ili... još bolje... svileni rup;ić — svila je bila bolja jer nije kruta i lako se savija, istovremeno zadržavajući sve osobine dvodimenzionalnog kontinuuma samog materijala. Neka niti potke budu dimenzije... ili smjer... vremena, a niti osnove neka predstavljaju sve tri prostorne dimenzije.

Pretpostavimo da mrija tinte na rupčiću predstavlja Vremenska vrata: kad savijemo rupćić, mrlju možemo postaviti nad bilo koju drugu točku na svili. Pritisnimo te dvije točke palcem i kažiprstom i »komande« su »podešene«, Vremenska vrata otvorena, i mikroskopski stanovnik ovog komada svile može otpuzati iz jednog nabora u drugi, a da pri tom ne mora prijeći ni jedan drugi dio tkanine.

Model je, naravno, bio nepotpun, jer je slika bila statična; doduše, fizička slika je ionako neizbježno ograničena osjetnim doživljajem osobe koja je promatra.

Nije se mogao odlučiti da li pojam »savijanja« četvorodimenzionalnog kontinuuma — sa tri prostorne i jednom vremenskom dimenzijom — prema samom sebi, tako da Vrata budu »otvorena«, zahtijeva i pojam neke više dimenzije kojom bi taj kontinuum trebalo saviti ili nabrati. Činilo mu se da bi to moglo biti tako, iako je s druge strane bio svjestan da takav zaključak može biti posljedica intelektualnih ograničenja ljudskog uma. »Savijanje« je tražilo samo prazan prostor, ali je »prazan prostor« sam po sebi pojam bez ikakva značenja — dovoljno je poznavao matematiku da to shvati.

Ako su za »održavanje« četverodimenzionalnog kontinuuma bile potrebne dimenzije višeg reda, tada je broj dimenzija prostora i

vremena morao biti beskonačan; svaki red zahtijeva slijedeći viši red da bi se održao kontinuum.

Ali »beskonačnost« je također bio pojam bez značenja. »Otvoreni slijed« je možda bio bolji izraz, ali ne mnogo bolji.

Bio je napokon prisiljen zaključiti da vjerojatno postoji još jedna dimenzija — sama Vremenska vrata — osim one četiri što ih je mogao opaziti osjetilima. Već je vješto rukovao komandama Vrata, ali još nije imao ni najmanjeg pojma o principu njihova djelovanja, niti o tome kako su napravljena. Činilo mu se da su bića, koja su izgradila uredaj, morala stajati izvan granica u kojima se on kretao, kako bi time mogla usidriti Vrata na prostorno-vremensku konstrukciju. Naravno, ta mu pomisao nije ništa pomogla da shvati princip djelovanja Vrata.

Možda su komande što ih je zapažao bile samo dio koji je stršio u njemu poznat prostor. Možda je i sama Palača bila samo trodimenzionalni dio neke složenije konstrukcije. To bi svakako moglo pridonijeti razumijevanju njene inače nedokučive arhitekture.

Sve ga je više obuzimala želja da nešto sazna o tim neobičnim bićima, o »Uzvišenima«, koji su tko zna kad došli na Zemlju i vladali ljudskim rodom, sagradili ovu Palaču i ova Vrata, a zatim ponovno otišli. Sad se i on našao u tom svijetu što su ga napustili, izbačen trideset milenija iz svog stoljeća, ali »Uzvišeni« su u mislima ljudi ostali samo kao nekakav sveti mit, protivurječna masa predanja. Nije preostala nikakva slika tih stvorenja, nikakav trag njihova pisma, ništa osim Velike palače Norkaala i Vrata. Ostavili su i osjećaj nenadoknadiva gubitka u srcima ljudi, osjećaj koji je bio izražen i u imenu kojim su sebe nazivali — »Napušteni«.

Tragao je u vremenu za Graditeljima tog svijeta, služeći se komandama Vrata i ekranom. Bio je to polagan posao, no to je već iskusio. Katkada bi mu se učinilo da je ugledao nekakvu prolaznu sjenku, pa bi vraćao komande natrag, ali... ništa.

Jednom je ipak bio siguran da je ugledao takvu sjenku na ekranu. Vratio je komande dovoljno unatrag sve dok nije bio sjguran da je prošao tu točku, a zatim se »oboružao« hranom i pićem i čekao.

Čekao je tri tjedna.

Sjenka je možda i prošla dok je spavao... jer spavati je ipak morao. No, bio je siguran da je pronašao pravo razdoblje, i zato je i dalje ćekao.

A tada ju je ugledao.

Kretala se prema Vratima.

Kad se ponovno pribrao, ustanovio je da se nalazi u hodniku što je vodio iz Dvorane. Znao je da je vrištao, i još je drhtao od neopisiva užasa.

Nešto kasnije prisilio je sama sebe da se vrati u Dvoranu. Ušao je u komandnu kabinu, namjerno odvraćajući pogled, te vratio kuglice na

nulu, a zatim žurno izišao iz Dvorane te otišao u svoju sobu. Više od dvije godine nakon toga nije dirao komande niti ulazio u Dvoranu.

Znao je da mu um nije uzdrmao strah od fizičke opasnosti niti izgled stvorenja — zapravo, nije se ni sjećao kako je ono izgledalo — već osjećaj neizmjerne tuge koja ga je u tom trenutku obuzela, osjećaj tragičnosti, neizdržljive i neizbježne boli, osjećaj neizmjerne klonulosti.

Potresla su ga uzbudenja koja su bila višestruko prejaka za njegovu duševnu snagu. Nije ih ni mogao doživjeti, kao što ameba ne može doživjeti svirku violine.

Osjećao je da je o Uzvišenima saznao sve što ljudsko biće može saznati i podnijeti. Više ga mje mučila znatiželja. Još se dugo noću budio, sav oznojen, kad bi se toga sjetio.

Mučio ga je još jedan problem — problem njegova »ja« i njegovih lutanja kroz vrijeme. Još ga je mučila činjenica što je sastao sama sebe, razgovarao i tukao se sa samim sobom.

Ali tko je od svih tih bio on sam?

Znao je da je on bio i prvi, i drugi i treći Wilson, jer se toga jasno sjećao. Ali kako protumačiti situacije u kojima je bio više od jednog »Wilsona«?

Bio je jednostavno prisiljen da proširi princip ne-identiteta — »ništa nije identično ni sa čim drugim, čak ni sa samim sobom« — kako bi u to uključio i svoje »ja«. U četverodimenzionalnom kontinuumu svaki je doživljaj apsolutna jedinka, s vlastitim prostornim koordinatama i vlastitim vremenom. Bob Wilson ovog trenutka nije bio identičan Bobu Wilsonu od prije deset minuta. Svaki je od njih bio poseban dio četvorodimenzionalnog procesa. Jedan je nalikovao na drugog u mnogim pojedinostima, kao što jedna kriška kruha nalikuje na krišku uz nju. Ali oni nisu bih jedan te isti Bob Wilson, jer su se razlikovali u vremenu.

Kad se ono bio vratio sam sebi, razlika je postala očita jer se tada radilo o prostornoj a ne o vremenskoj odvojenosti. Prostornu razliku je mogao vidjeti, ali vremenske se mogao samo sjetiti. Razmišljajući o tome, mogao se sjetiti velikog broja različitih Wilsona — Wilsona bebe, Wilsona djeteta. Wilsona dječaka i Wilsona mladića. Svi su se oni međusobno razlikovali — to je bilo jasno — i jedino što ih je povezivalo u smislu osjećaja identiteta bio je kontinuitet memorije.

Zapravo, to je povezivalo i tri... ne, četiri Boba Wilsona, onog burnog poslijepodneva... taj put memorije što se protezao kroz sve njih. Jedino što je u svemu tome bilo doista značajno bilo je samo putovanje u vremenu.

Bilo je tu još nekih sitnica — priroda »slobodne volje«, problem entropije, zakon o očuvanju energije i mase. Sad mu je bilo jasno da pitanje entropije te očuvanja energije i mase treba proširiti, ili generalizirati, kako bi se obuhvatili i slučajevi u kojima su Vrata, ili

nešto poput njih, omogućavala propuštanje mase, energije ili entropije iz jednog dijela kontinuuma u drugi. Ti su pojmovi inače i dalje bili isti i valjani. Pitanje slobodne volje, međutim, nije bilo tako jednoslavno riješiti, to više što se to moglo neposredno doživjeti. A ipak je njegova slobodna volja sudjelovala u stvaranju jednog te istog prizora, i to ne jednom! Čini se da i ljudsku volju valja uzeti u obzir kao jedan od faktora koji tvore procese u kontinuumu — ona je »slobodna« za vlastito »ja«, ali mehanicistička ako se promatra izvana.

Usprkos tome, njegov posljednji čin, »bijeg« od Diktora, izmijenio je slijed događaja. Bar se tako činilo. On je bio ovdje, vladao zemljom, i to mnogo godina, ali Diktor se nije pojavio. Možda je svaki čin »prave« slobodne volje stvarao novu i drugačiju budućnost? Mnogi su filozofi zastupali tu tezu.

Čini se da u ovoj budućnosti nije bilo nikakva Diktora — onog Diktora — bilo gdje ili bilo kad.

Kako se približavao kraj prvih deset godina bivao je sve nervozniji i sve manje siguran u vlastito mišljenje. Do vraga, razmišljao je, ako se Diktor kani pojaviti, bilo bi već krajnje vrijeme da to učini. Jedva je čekao da se s njim suoči, da s njim riješi tko će biti šef.

Postavio je agente po cijeloj zemlji Napuštenih te im naredio da uhapse svakog muškarca s bradom i da ga odmah dovedu u Palaču. On je sam pazio na Dvoranu Vrata.

Pokušao je pronaći Diktora u budućnosti, ali nije imao sreće. Triput je naletio na nekakvu sjenku, ali svaki put bio je to on sam. Iz dosade, a djelomično i iz radoznalosti, pokušao je pronaći drugi ktaj procesa, tj. svoj prvobitni dom, trideset tisuća godina u prošlosti.

Bio je to dug posao. Što je više dugme za vremensko upravljanje bilo pomaknuto od središta, to je regulacija bila lošija. Trebalo mu je mnogo strpljivosti i vježbe da fiksira sliku u svom stoljeću. Upravo je u toku tog eksperimentiranja pronašao ono što je jednom već tražio... napravu za finu regulaciju. Bio je to u stvari nonij, i njime se upravljalo jednostavno kao i s ostalim komandama. Trebalo je jedino okretati dugme, dok je ostale komande trebalo pomicati amo-tamo.

Pozabavio se dvadesetim stoljećem te se nastojao približiti »svojoj« godini prateći tipove automobila, arhitekturu i druge materijalne dokaze. Uspio je fiksirati godinu... bar je tako vjerovao... a tada manipulirao prostornim komandama da bi »došao« do grada u kojem je sve to počelo. Morao je nekoliko puta početi iznova jer na ekranu nije mogao čitati prometne znakove.

Pronašao je i svoj pansion te doveo Vrata u svoju sobu. Bila je prazna i nenamještena.

Pokušao je ponovno, podesivši vremensku regulaciju na godinu dana ranije. Ovaj put je imao više uspjeha — ugledao je svoju sobu, poznato pokućstvo... ali soba je još bila prazna. Vratio se još natrag,

pazeći na sjenke.

Eto! Fiksirao je sliku. U sobi su bila tri lika, ali je slika bila premala a svjetlo preslabo da bi mogao razabrati da li je netko od te trojice on sam. Nagnuo se bliže ekranu i pažljivo pogledao.

Izvan kabine začuo se tup udarac. Uspravio se i pogledao.

Na podu je nepomično ležao neki čovjek, a pored njega zgužvani šešir.

Neko je vrijeme stajao, zureći u čovjeka i u šešir, opirući se bezumlju svim silama. Nije ni morao pogledati onesviještena čovjeka da bi ga identificirao. Znao je... znao... bilo je to njegovo mlađe »ja«, ubačeno hoćeš-nećeš kroz Vremenska vrata.

Ta ga činjenica zapravo i nije toliko potresla, iako nije posebno očekivao da će se to dogoditi. Nekako je bio zaključio da živi u nekoj alternativnoj budućnosti, drugačijoj od one kad je prvobitno prošao kroz Vrata. S druge strane, bio je svijestan toga da bi se to ipak moglo dogoditi, i zato ga to i nije toliko iznenadilo.

Ali ga je zato to više zaprepastila činjenica da je on bio jedini gledalac tog prizora!

On je bio Diktor. Jedini Diktor!

Neće nikada pronaći Diktora, niti se obračunati s njim. Neće se nikada morati bojati da će naići na njega. Nije nikada bilo, niti će ikada biti, nijedne druge osobe zvane Diktor, jer je Diktor uvijek bio. .. i uvijek će biti... on sam.

Kad je o tome malo bolje razmislio, činilo mu se očitim da on mora biti Diktor. Tolike su činjenice to dokazivale. S druge strane, možda to i nije bilo tako jasno. Sve sličnosti izmedu njega i »Diktora« bile su posljedica racionalnih uzroka, tj. njegove želje da općenito oponaša osobine »drugoga« i time učvrsti svoj autoritet i vlast prije negoli se pojavi »drugi« Diktor. Zato se i nastanio u prostorijama koje je nastavao »Diktor«... tako da on pripadaju »njemu«.

Naravno, njegov ga je narod nazivao Diktorom, ali tome nije obraćao pažnje. Oni su tim imenom nazivali svakoga na vlasti, čak i beznačajne poglavice koji su u njegovo ime upravljali pojedinim dijelovima zemlje.

Bio je pustio bradu poput Diktorove, ne toliko zbog želje da oponaša »drugog« Diktora koliko zbog toga da se istakne u odnosu na golobrade muškarce zemlje Napuštenih. To je povećavalo njegov ugled, njegov tabu. Ipak, bilo je čudno što se nije sjetio da njegov sadašnji izgled odgovara izgledu »Diktora«. Doduše »Diktor« je bio stariji, dok su njemu bile tek trideset i dvije godine... deset godina ovdje, dvadeset i dvije tamo.

Onda, prije deset godina, ocijenio je da bi Diktoru moglo biti oko četvrdeset i pet godina. Možda bi nezainteresirani svjedok i njemu dao toliko. Njegova kosa i brada bile su prošarane sjedinama... još od onog

trenutka kad je uspio pronaći Uzvišene. Lice mu je bilo izborano, no i to se moglo objasniti: upravljanjem zemljom, pa makar se radilo o mirnoj Arkadiji poput ove, nije lak posao.

Naravno, nije se tužio — bio je to ugodan, veličanstven život, mnogo bolji od bilo čega što bi mu »drevna« prošlost mogla ponuditi.

On je svakako iščekivao čovjeka četrdesetih godina čijeg se lica nejasno sjećao, poslije deset godina, i čije slike nije imao. Naravno, nije mu nikada palo na pamet da poveže tu nejasnu predodžbu sa svojim sadašnjim likom.

No, to nije bilo sve. Bila je tu, na primjer, i Arma. Prije Tri godine odabrao je djevojku koja je nalikovala na Armu da se uz oslale brine o njegovu »domaćinstvu«. Nazvao ju je Armom iz sentimentalnih razloga. Iz logičkih razloga bilo je neophodno da to bude ista djevojka... ne dvije Arme, već jedna.

Ipak, sjećao se, »prva« je Arma bila mnogo zgodnija.

Hm... zacijelo je sada drukčije gledao na stvari. Morao je priznati da je imao mnogo više prilika da se nagleda ženske ljepote, tako da mu je ona već dosadila, nego njegov mladi prijatelj koji je sad ležao tamo na podu. Nasmijao se kad se sjetio kakvim se kompliciranim tabuima morao služiti da mu se kćeri njegovih podanika ne bi stalno plele među nogama. Morao je čak proglasiti i jezerce nedaleko od Palače tabuom, kako bi se mogao na miru kupati bez gomile sirena uza se.

Muškarac na podu zastenje, ali ne otvori oči.

Wilson... Diktor... se nagne nad njega, ali nije ga pokušavao osvijestiti. Bio je siguran... znao je da mladić nije bio ozbiljno ozlijeđen, i nije ga htio buditi sve dok potpuno ne sredi vlastite misli.

Čekao ga je posao, posao koji je trebalo obaviti brižljivo i bez greške. Svatko se brine za svoju budućnost, pomisli i kiselo se nasmiješi.

On se pak morao pobrinuti za svoju prošloat.

Morao je prije svega podesiti Vremenska vrata tako da može poslati svoje prijašnje »ja« natrag. Kad je prije nekoliko minuta »pronašao« svoju sobu, naletio je na prizor neposredno prije negoli je njegovo prijašnje »ja« proletjelo kroz Vrata. Kad ga bude slao natrag, morat će podesiti vremensku regulaciju na dva sata tog određenog poslijepodneva. To će biti jednostavno. .. morat će samo pretražiti kratak vremenski sektor sve dok ne pronađe prvog »Wilsona« samog za stolom.

Ali, Vremenska vrata su se pojavila kasnije u toj sobi! Ta, on je sam tako podesio regulaciju! To ga je zbunilo.

Čekaj malo, pomisli. Ako promijenim podešavanje vremenske regulacije, Vrata će se pojaviti u mojoj sobi prije, ostati u sobi te se jednostavno stopiti sa svojim »ponovnim pojavljivanjem« sat kasnije. Da, to je bilo u redu. Za mladića u sobi to će biti tako kao da su Vrata

stalno bila tamo od dva sata nadalje.

Tako je zapravo i bilo. On će se za to pobrinuti.

Iako je već dobro poznavao pojave povezane s Vremenskim vratima, trebalo mu je dosta intelektualna napora da ne misli na ograničeno trajanje već više na vječnost.

A šešir? Podigao ga je i stavio na glavu. Nije mu dobro pristajao, vjerojatno zato što je sada imao dužu kosu. Morat će staviti šešir negdje gdje će ga se pronaći.. oh, da.. . u komandnu kabinu. Isto će učiniti i s bilježnicom.

Hm, bilježnica... I tu je nešto bilo čudno. Prije četiri godine, kad se bilježnica toliko istrošila da se iz nje gotovo nije ni dalo ništa pročitati, pažtjivo je prepisao njen sadržaj u novu bilježnicu, ne toliko zbog stvarne potrebe koliko zbog želje da osvježi znanje engleskog. Tada je uništio pohabanu bilježnicu.

U tom slučaju nisu nikada postojale dvije biiježnice. Bilježnica koju je sada imao postat će, nakon što se kroz Vrata vrati deset godina u prošlost, bilježnica iz koje je prepisao rječnik u novu bilježnicu. To su jednostavno bili različiti segmenti istog fizičkog procesa koji su, zahvaljujući Vratima, mogli neko vrijeme usporedo i istovremeno teći.

Upravo se to dogodilo i njemu — jednog posiijepodneva.

Požalio je što je uništio istrošenu bilježnicu. Da je sad ima. mogao bi ih usporediti i uvjeriti se da su identične, ako zanemarimo trošenje uzrokovano sve većom entropijom.

Ali gdje je naučio taj jezik, jer bez njega nije mogao izraditi takav rječnik? Naravno, kad je prepisivao rječnik u novu bilježnicu, znao je jezik... prepisivanje zapravo nije bilo potrebno.

Ali on ga je ipak prepisao.

Fizički proces mu je bio jasan, ali se zato intelektualni proces, čini se, vrtio u nekakvu začaranu krugu. Njegovo starije »ja« naučilo je njegovo mlađe »ja« jezik koji je starije »ja« poznavalo, budući da je mlađe »ja«, naučivši jezik, s vremenom postalo starije »ja« te, prema tome, i samo moglo podučavati.

Ali gdje je to sve počelo?

Što je bilo prije, kokoš ili jaje?

Sjetio se poznatog perpetuum mobile-a s farmom krznaša: hraniš mačke štakorima, odereš mačke i njihovim truplima hraniš štakore koji ponovno služe kao hrana mačkama.

Ako je bog stvorio Zemlju, tko je stvorio boga?

Tko je napisao rječnik u bilježnici? Tko je započeo lanac?

Obuzeo ga je intelektualni očaj svakog poštenog filozofa. Bio je svjestan da te probleme neće nikada moći shvatiti, kao što pas ne može shvatiti kako pseća hrana dospijeva u limenke. Bilo bi bolje da se pozabavi primijenjenom psihologijom — a to ga je podsjetilo na neke knjige koje bi njegovu prvom »ja« bile vrlo korisne da nauči upravljati

Zemljom kojom će uskoro vladati. Morat ću napraviti popis, pomisli.

Muškarac na podu se ponovno pomakne, te najzad sjedne. Wilson je znao da je došlo vrijeme da osigura svoju prošlost. Nije bio zabrinut. Osjećao se samouvjerenim, poput kockara koji zna da ga prati sreća i da će mu slijedeće bacanje kocke donijeti dobitak.

Sagnuo se nad svoje drugo »ja«.

— Jesi li čitav? — upita ga.

— Mislim da jesam — s mukom odgovori mlađi čovjek, te rukom dotakne okrvavljeno lice. — Boli me glava.

— Tome se ne čudim — potvrdi Wilson. — Upao si ovamo naglavce. Mislim da si lupio glavom o pod kad si aterirao.

Čini se da njegovo mlađe »ja« nije isprva potpuno shvatilo njegove riječi. Zbunjeno se ogledao, kao da se hoće orijentirati.

— Upao? — javi se mladić konačno. — Kako sam upao?

— Kroz Vrata, naravno — odgovori Wilson i glavom pokaže prema Vratima, osjećajući da će pogled na Vrata pomoći još omamljenu mlađem Bobu da se lakše snađe.

Mladi WiIson preko ramena pogleda prema Vratima, trgne se i zadrhti, a tada zatvori oči. Uskoro ih ponovno otvori, pogleda još jednom Vrata i izusti:

— Jesam li kroz to prošao?

— Jesi — potvrdi Wilson.

— A gdje sam sada?

— U Dvorani Vrata Velike palače Norkaala. No, važnije od toga — nastavi Wilson — jest vrijeme u kojem se nalaziš. Zakoračio si nešto više od trideset tisuća godina u budućnost.

Čini se da te mformacije nisu umirile mladića. Digao se i teturajući prišao Vratima. Wilson ga zadrži, stavivši mu ruku na rame.

— Kuda ćeš?

— Natrag!

— Ne tako brzo.

Nije ga još mogao pustiti da ode. Morao je najprije podesiti regulaciju Vrata. Osim toga, mladić je još bio pijan... upravo je smrdio na alkohol.

— Vratit ćeš se, ne brini... dajem ti svoju riječ. No, dopusti da ti najprije previjem rane. Moraš se i odmoriti. Moram ti neke stvari protumačiti, a htio bih i da nesto za me obaviš kad se vratiš... nešto što će nam obojici koristiti. Čeka nas divna budučnost, momče... divna budućnost!

Divna budućnost!

(Objavljeno prema dogovoru s G. P. A., München)

Programirani

Arthur Porges
The Ruum

Prevelo Nikola Popović

Velika svemirska linijska krstarica upravo je prošla putanju Plutona kad je jedan zabrinuti oficir prišao zapovjedniku broda.

— Ekscelencijo — rekao je sav zbunjen od nelagodnosti — neobično mi je žao što vas moram izvijestiti da je zbog nemarnosti tehničara jedan programirani robot tipa »H-9« ostao na trećoj planeti nakon našeg odlaska. Ostao je zajedno sa svim što je mogao pokupiti.

Zapovjednikove se trokutaste oči toga trenutka rastegnuše u crtu, no ubrzo je rekao hladnim i mirnim glasom:

— Kako je robot bio programiran?

— Za maksimalni radijus kretanja od 50 kilometara i za 80 kilograma s odstupanjem od 5 kilograma plus ili minus.

Nastala je neugodna tišina, a onda zapovjednik reče:

— Sad više ne možemo promijeniti pravac puta. Za nekoliko tjedana vratit ćemo se i tada pokupiti tu mehaničku igračku. Ne bih želio da se ijedan od tih modela sa samostalnim napajanjem energijom okrene protiv našeg broda. Pobrinite se — naredio je hladnokrvno ledenim glasom — da onaj tko je neposredno odgovoran za taj propust bude najoštrije kažnjen.

Na daljem putu, u blizini Rigela u zviježdu Oriona, svemirska je krstarica susrela drugi svemirski brod, velika prstenasta oblika, koji ju je odmah napao. Poslije neizbježnog uzajamnog napada zrakama, kada je bitka završila, oba su broda, napola istopijena. uništena i radioaktivna, sa svojim mrtvacima, krenula putanjom od milijardu godina oko zvijezda. A na Zemlji su tada upravo gospodarili gmazovi.

*

Kada su dva prijatelja iskrcali i posljednji dio opreme, Jim Irwin je zabrinuto promatrao svoga prijatelja kako se penje u mali hidroavion. Mahnuo je Waltu.

— Ne zaboravi poslati pisma mojoj ženi — vikao je Jim.

— Čim stignem — doviknuo je Walt Leonard paleći motor. — A ti nam pronađi malo uranija, samo malo, to je sve što bi Cele trebala. Čitavo bogatstvo za tebe, nju i tvog sina. — Bijeli su mu zubi zablistali

na suncu. — I ne trljaj nos s nekim grizlijem, radije ga ubij ali prvim hicem da ga ne bi nasmrt preplašio!

Jim se počeša po nosu kad je hidroavion uzletio. Osjećao je nešto kao strepnju. Tri tjedna će biti potpuno odvojen u ovoj dolini u kanadskim Stjenovitim planinama. Ako iz bilo kakva razloga (a može ih biti mnogo) mali hidroavion ne dođe po njega na ovo ledeno plavo jezero usred doline, on će svakako umrijeti. Čak i s dovoljno hrane nijedan se čovjek ne bi mogao uspeti i prijeći zaleđene vrhove koji su okruživali dolinu i pješice prevaliti na stotine milja kroz ledenu divljinu. No Walter Leonard će se vratiti na vrijeme i sada je na Jimu da riješi hoće li ili neće izgubiti ulog u ovom pothvatu. Ako postoji imalo uranija u ovoj dolini, njemu je preostao dvadeset i jedan dan da ga pronađe. E, pa onda na posao bez ikakvih zlih proricanja.

Radeći s promišljenom sigurnošću iskusna čovjeka u tim poslovima, prvo je napravio sklonište uz stijenu što se nadvila nad mali plato. Za ova tri ljetna tjedna ništa mu vise nije bilo ni potrebno. Udišući punim plućima jutarnji svježi zrak dopremio je zalihe hrane i opremu pod zaklon i dobro pokrio nepromočivim platnom da sve to zaštiti od vlage i od većih zvijeri kojih je ovdje bilo na svakom koraku. Sve je tu sklonio, osim dinamita, koji je također dobro zamotanog u voštani papir odnio i spremio dvije stotine metara dalje od skloništa. Samo bi bezumnik u skloništu držao eksploziv.

Prva dva tjedna su prošla tako brzo da nije ni opazio. Preostala mu je samo još jedna mogućnost i upravo dovoljno vremena da je iskoristi. I tako jednog ranog jutra već pri kraju trećeg tjedna, Jim se pripremio za posljednji pohod u sjevero-istočni dio doline koji do sada još nije obišao.

Uzeo je Geigerov brojač, stavio slušalice i podesio aparat na normalni broj otkucaja, pa dohvativši pušku krenuo. Pri tom je pomislio »sada ili nikad«, bar što se tiče ove ekspedicije. Teška lovačka puška bila mu je priličan teret i nije bio oduševljen što je mora vući cijelim putem, ali veliki kanadski grizliji bili su opasni jer su napadali bez opomene. Već je morao ubiti dva, što mu je bilo mrsko, jer su već i tako iščezavali kao vrsta. Teški pištolj velika kalibra ostavio je u skloništu.

Na polasku je zviždao dobro raspoložen. Zrak je bio svjež i čist, sunce tako sjajno, a plavobijela ledena polja neobično lijepa tog ljetnog dana. Sve je to stvaralo tako ugodno raspoloženje, usprkos tome što još ništa nije pronašao. Planirao je da jedan dan posveti tom novom području i utroši trideset i šest sati u intenzivnom istraživanju i da se vrati slijedeći dan u podne te dočeka avion. Osim omota s prvom pomoći i malo hrane nije ponio ništa više. Usput će vrlo lako uloviti nekog zeca, a potočići su živahno tekli posvuda po dolini, tako da nije bilo problema s vodom, štoviše u njima je lako mogao uhvatiti i

pastrvu duginih boja koja se rijetko viđa u drugim planinskim potocima i rijekama.

Cijelo je jutro Jim hodao, i svaki put kad bi brojač malo življe zakucao, pomislio je da bi mu se mogla ispuniti nada. No to bi tiktakanje ubrzo prestalo. U dolini nije bilo radioaktivnog materijala, toliko radioaktivnog da bi ga bilo vrijedno istraživati. Očito su izabrali pogrešan teren. Njegovo raspoloženje pomalo je splasnulo. A morao je uspjeti i zbog Waltera i zbog Cele i zbog djeteta koje će se uskoro roditi. No još je bilo nade. Ovih posljednjih trideset i šest sati, a tragat će i po noći ako bude potrebno, mogli bi se isplatiti. S malo gorčine pomislio je kako bi mu dobrodošlo kad bi mu one »ptičice«, koje mu duguju, vratile bar dio duga. A sada mu već duguju oko osam tisuća dolara.

Smiješak mu zatitra na licu i on prestane razmišljati o financijskim špekulacijama da bi se pobrinuo za ručak. Sunce je kao i njegov želudac govorilo da je već vrijeme. Upravo je odlučio da izvadi jednu tunju s udicama i ulovi nešto u zapjenušanu potoku. Obišao je poveći grm i stigao na čistinu. Ono što je ugledao toliko ga je iznenadilo da se ukočio.

To je nalikovalo na veliko skladište mesa neke klaonice pod vedrim nebom. Najveći mogući asortiman životinjskih tijela lijepo poredanih jedno do drugoga u trostrukom redu, koji su se protezali dokle je oko sezalo. I to kakve životinje. Najbliža njemu bila je običan jelen a do nje medvjed, kuguar, divokoza, od svake vrste po jedna, očito, ali tamo dalje u redu bilo je čudnih, neskladnih dlakavih zvijeri, a iza njih niz različitih gmizavaca. A na kraju toga čudnog reda bio je jedan kojeg je odmah prepoznao. Vidio je mnogo takvih primjeraka (samo većih), rekonstruiranih po kosturu u muzeju u njegovu gradu.

Nije bilo nikakve sumnje — to je bio mali stegosaurus, ne veći od ponija.

Iznenađen i zaprepašten, Jim je prolazio pored redova, razgledajući to mnoštvo poslaganih životinja. Prišao je bliže ljuskavom prljavožutom gušteru i spazio da mu oči trepću. Koliko je vremena prošlo od kada je stegosaurus harao po ovoj dolini?

Odjednom je opazio još jednu neobičnu pojavu: sve su žrtve bile približno iste veličine. Nigdje nije bilo doista velikog gmaza. Nigdje nije bilo tiranosaurusa. Pa, vjerojatno zbog toga, nije bilo ni mamuta. Svaka je vrsta bila u veličini malo jače ovce. Razmišljao je o toj čnjenici kad ga jaki šum upozori na opasnost s leđa.

Jim je nekada radio sa živom u nekoj ljevaonici i u jednom trenutku mu se učini da napola puna vreća tekućeg metala izlazi iz grmlja teško se krećući. Jer taj okrugli predmet je upravo tako izmilio na čistinu. Ali nije imao kože, i to što mu se u prvi mah učinilo kao neka ogavna bradavica velikih dimenzija, pri pažljivijem promatranju ukazalo se

kao nekakav mehanizam strana oblika i porijekla. No bilo šta bilo, imao je vrlo malo vremena za potanje proučavanje, jer čim je ta okruglasta stvar izbacila iz sebe a zatim opet uvukla nekoliko metalnih pipaka s ispupčenjima poput leća, krenula je prema njemu briznom od deset kilometara na sat. Po njezinu smišljenu napredovanju moglo se bez ikakve sumnje zaključiti da želi i njega dodati, kao uzorak, onom redu živo-mrtvih primjeraka raznih vrsta.

Ispustivši neartikulirani krik, Jim odskoči nekoliko koraka, skidajući pušku s ramena. Metalna vreća je bila još dvadesetak metara daleko i približavala se ustaljenom brzinom, a to napredovanje doimalo se Jima jezovitije od iznenadna prepada neke divlje životinje.

Jim dohvati kundak i vješto ubaci metak u cijev. Prislonio je kundak uz obraz i nanišano pažljivo u metalnu vreću, što i nije bilo teško, budući da je bila odlična meta na jasnom popodnevnom suncu. Nasmiješio se pomalo grčevito kad je polagano povukao okidač. Znao je što može probiti metak toga kalibra pri brzini od oko 900 metara u sekundi. Vjerojatno će iz ovakve blizine probiti i raznijeti tu ludu stvar na komadiće.

Poznati trzaj na ramenu i teški fijuk metka. Udahnuo je duboko. Više nije bilo nikakve sumnje. S petnaestak metara metak iz teške lovačke puške jednostavno se odbio od te nemani.

Panično, Jim opali još dva puta a onda shvati da je to potpuno beskorisno. Kada mu se neman približila na nekoliko metara vidio je sjajne prste, kao kuke, kako se ispružuju i neku vrst žalca iz kojeg je kapala nekakva zelena tekućina. Jim se okrene i pobježe koliko su ga noge nosile.

Jim je imao točno 78 kilograma.

Bilo mu je vrlo lako da izmakne daleko od te nemani, koja, čini se, nije mogla ubrzati svoje kretanje. Ali Jim nije imao iluzija o ishodu. Stalnu brzinu od deset kilometara na sat nije mogao izdržati nijedan organizam na Zemlji duže od nekoliko sati. Mnogo prije, nagađao je Jim, progonjene su životinje napadale progonitelja, ili, ako su bile plašljive trčale bi do iznemoglosti. Jedino su životinje s krilima bile sigurne. Ali za sve ostale na Zemlji rezultat je bio neizbježan: još jedan uzorak u lijepo posloženom nizu zbirke. No kome je sve to bilo potrebno? I zašto? Zašto?

Hladnokrvno, kako je bježao, Jim se počeo oslobađati suvišna tereta. Pogledao je na sunce koje se kretalo prema zapadu, pitajući se što će se dogoditi u noći što nadolazi. Krzmao se oko puške, pokazala se beskorisnom protiv čudovišta, ali mu je vojnička obuka nalagala da oružje zadrži do kraja. No svaki kilogram suvišne težine povećavao je šanse neprijatelja u beskrajnoj trci koju je tako jasno predviđao. Logika mu je govorila da vojnička razmišljanja ne odgovaraju položaju u kojem je sada, pa neće biti nikakav prijestup ostaviti bezvrijednu

pušku. A kada težina doista bude od životne važnosti, onda će puška i tako morati otići. No, u međuvremenu on ju je ipak prebacio preko ramena i tako nastavio. Geigerov brojač je ostavio, što je pažljivije mogao, na jednoj stijeni, jedva se pri tome zaustavivši.

Jedna stvar je bila prokleto jasna. Ovo neće biti zečja trka i bijeg, bezglava i panična trka do iscrpljenosti, koja će završiti jecanjem i predajom. To će biti povlačenje pod borbom i on će upotrijebiti svaki trik i svaku mogućnost za opstanak, sve što je naučio za svog života protkanog opasnostima.

Dišući duboko i odmjereno trčao je promatrajući pažijivo sve uz put čime bi se mogao okoristiti u tom sudbonosnom natjecanju. Na njegovu sreću, dolina je bila pokrivena rijetkim drvećem, kroz grmlje ili kroz gustu šumu ne bi se mogao brzo kretati.

Izbio je na jednu čistinu pa je malo zastao i odmorio se. Nad tim mjestom nadvila se kamena gromada i Jimu se učini da bi se mogao spasiti. Sjetio se jedne klopke tamo u Malaji što mu je bila spasila život. Skočio je na humak i pogledao unatrag preko ravnice obrasle travom. Popodnevno je sunce bacalo već dugačke sjene, ali je bilo lako uočiti progonitelja koji mu se primicao istom brzinom. Promatrao je tu jezivu pomičnu neman s bolnom tjeskobom. Sad mu je život ovisio o brzini i spretnosti. Premda se njegov trag miješao s tragovima životinja, pa, iako nije uvijek odabirao baš najlakši teren, robot je slijedio samo njegova stopala. Značenje te činjenice bilo je golemo, a Jimu je ostalo samo dvanaest minuta da se njome okoristi.

Namjerno povlačeći noge, Irwin je ostavio vrlo jasan trag ravno ispod gromade. Kada je prošao ispod nadvite stijene jedno deset koraka, vratio se gazeći po vlastitu tragu, a onda je skočio iza stijene krupnim skokom.

Izvadio je teški lovački nož i počeo kopati stručno i brzo ispod stijene. Svake minute, znojeći se od napora, pokušavao ju je pokrenuti ramenom. Napokon se malo pomakla. Upravo je vratio nož u korice i kao pantera, skvrčen, čekao iza stijene, kad se robot pojavio, točnije rečeno, dokotrljao na čistinu, slijedeći neumorno i neumitno kao sudbina njegov trag.

Promatrao je tu sivu gomilu kako mu se približava i pri tom je nastojao da što više pritaji dah. Nije znao koja bi druga osjetila ta s t v ar mogla imati i upotrijebiit, iako se činilo da neman najradije slijedi tragove stopala na tlu. No, svakako je imao čitav niz drugih nepoznatih mogućnosti na raspolaganju. Sagnuo se iza stijene, dok mu je svaki živac bio napet kao struna.

Ništa se nije promijenilo u približavanju progonitelja, očito su ga zaokupljali samo otisci stopala, pa se tako točno dokotrljao ispod kamene gromade. Jim koji je do tada doveo stijenu u labilnu ravnotežu, krikne divljački i svom snagom se opre o stijenu i surva je

na kotrljajuću mješinu ispunjenu metalom. Gromada, valjda od pet tona, sruši se s visine od tri metra.

Jim se spusti i sada je gledao gromadu koja je stajala na mjestu gdje je do tada bio neprijatelj. Povikao je tresući glavom:

— E jesmo udesili toga skota! — Udario je nogom u stijenu. — Ha, ha! Sada bih se mogao poslužiti jednim ili dva komada od lovine iz tvoje velike klaonice, skote! Možda ova ekspedicija i nije sasvim propala. A ti uživaj u paklu, odakle si i došao!

A onda je odjednom odskočio, dok su mu se oči širile od strave. Teška se gromada pomakla a onda je polako skliznula u stranu, povukavši i dio tla te se izvrnula. Siva masa izmiljela je ispod stijene. Zaprepašten, Jim krikne i nagne ponovo u bijeg. Trčao je cijelu milju i napakon se zaustavio i pogledao rtatrag. Mogao je zapaziti samo tamnu mrlju kako mu se stalnom brzinom približava. Napredovala je isto takvom brzinom stalno i neumoljivo kao da se ništa nije dogodilo. Jim je sjeo i spustio glavu među dlanove, dok ga je pomalo hvatao očaj.

No to očajničko raspoloženje nije trajalo dugo. On je ipak dobio dvadeset minuta prednosti. Legao je i pokušao se temeljito odmoriti, otvorio omot s hranom i polagano žvakao ne osjećajući nikakav okus jestiva. Pojeo je malo biskvita i čokolade, napio se hladne vode iz ledenog potočića i ponovo je bio pripravan da nastavi fantastičnu borbu. Ali najprije je progutao jednu od tri tablete za smirenje koje je nosio ako bi zapao u psihičke krize. Kada je čudovište bilo otprilike još dobrih deset minuta daleko, Jim krene, osvježen i dobro raspoložen i bez one teške tjeskobe koja ga je bila već svega obuzela.

Nakon trčanja oko petnaest minuta stigao je do okomite stijene visoke desetak metara. Teren oko nje bio je obrastao bodljikavim grmjem i teško prohodan. Kada bi Jimu uspjelo popeti se uz ovu stijenu, robot bi svakako morao ići obilaznim putem pa bi tako Jim stekao veliku prednost u ovoj trci za vlastiti život.

Pogledao je prema suncu. Golemo i grimizno već je dodirivalo horizont. Morat će krenuti mnogo brže. Jim nije bio planinar, ali je o planinarenju znao osnovne stvari. Koristeći se svakom pukotinom, malom izbočinom, penjao se uporno uz stijenu. Zapravo — nesvjesno — on je primijenio onaj specifični način planinara koji se pripijeni uz stijenu uspinju kao gušteri, pa se svakim osloncem koriste samo vrlo kratko i kreću da]je.

Upravo je stigao do vrha kad se neman dokotrljala do podnožja stijene. Jim je vrlo dobro znao da bi bilo najbolje da je odmah krenuo dalje kako bi iskoristio prednost koju je postigao još za dana. Svaka sekunda bila je neobično važna, ali je čekao iz znatiželje. Zarekao se da će čim spazi da ta ogavna vreća kreće obilaznim putem poći najbržim trkom dalje. No, osim toga, ta bi stvar mogla i odustati kad uoči da ne može dalje. Tada bi on mogao tu na vrhu stijene i prespavati noć.

Spavati! Cijelo mu se tijelo željelo odmoriti.

No beštija nije krenula okolo. Kolebala je nekoliko sekundi u podnožju stijene. Onda se otvorilo nekoliko otvora kroz koje su izmiljeli metalni pipci. Jedan od njih završavao se lećom i njihao se po zraku. Jim se prekasno povukao, to mehaničko oko ga je opazilo na vrhu stijene. Proklinjao je svoju glupost.

U tom trenutku svi su se pipci povukli u svoje otvore, onda se iz jednog drugog otvora na beštiji pojavi vitka crvena poluga i poče se istezati ravno gore u čovjeka. Dok je to promatrao, srce mu se ledilo od strave, i već slijedećeg je trena kraj te poluge dohvatio stijenu ispod njegova nosa.

Jim je čas prije odskočio i digao se na noge. Poluga se počela skraćivati da nestane u bezobličnoj masi mješine. I ta bezoblična masa počela se penjati uz stijenu. Proklinjući glasno, Jim je zurio u prijeteću kuku, koja je dohvatila rub stijene i tada je podigao nogu s teškom cipelom...

No iskustvo ga je smirilo. Ne bi bilo dobro da ijedan dio svog tijela izloži dohvatu neprijateljevih raznih skrivenih oružja. I zato zgrabi jednu jaču granu, i, podmetnuvši jedan kraj pod kuku, poče je potiskivati.

Odjednom razarajući blijesak, bijeli i prodoran. Čak i kroz granu mogao je osjetiti snažan izvor energije koji je zdrobio kraj debele grane, a ruka ga je tako zaboljela da je ustuknuo nekoliko koraka. Za trenutak je ostao osupnut, napola spreman da ponovo bježi, no prevlada prkos. On zakorači naprijed skidajući pušku s ramena. Znao je da mora na neki način zaustaviti tu beštiju i sada je znao točno gdje i kako.

Kleknuo je da bi mogao bolje nanišaniti i opalio je u kuku na vrhu stijene. Čuo se tup udarac kad je pao robot. Jim je uskliknuo od veselja. Teški je metak učinio više nego što je očekivao. Nije samo odbacio metalnu kuku nego je odvalio i dobar komad stijene. Bit će prokleto teško beštiji ponovo dohvatiti taj dio stijene!

Pogledao je dolje. Sasvim izvjesno neman je bila pri dnu stijene. Jim se naceri. Svaki put kada se ta stvar zakači kukom za rub stijene, on će je hicem odbaciti. Imao je dosta metaka po džepovima. Mjesec je već bio izišao i on je držao pušku spremnu da svaki čas zapuca. Osim toga, ta prokleta stvar bila je dovoljno inteligentna da bi nastavila bezuspješnu borbu. Prije ili kasnije beštija će morati krenuti u obilazak stijene, a onda će mu možda noć pomoći da zametne trag.

Iznenada, ostao je bez daha, čak su mu i suze navrle iz očiju. Tamo dolje, u sumraku, ta neman je ispružila tri pipka s kukama — istovremeno.

Savršeno usklađujući pokrete, te kuke su naizmjenice hvatale rub stijene u razmacima od jednog metra.

Jim zabaci pušku na rame. Dobro, onda će brzo zapucati kao nekada na otoku Iwo Jima, kad su izvukao iz opkoljavanja. Samo tamo nije bio gotovo mrak.

Prvi hitac je bio pun pogodak. Odbacio je lijevu kuku sa stijene. Drugi metak je odmah slijedio i odbacio je srednju kuku zajedno s komadom stijene. Kad se brzo okrenuo, da opali treći metak, vidio je da je sve uzalud. Prva kuka je ponovo bila na svom mjestu. Bez obzira na to kako dobro gađao, uvijek će bar jedna kuka biti zakačena i vući će tu prokletu vreću uza stijenu.

Jim objesi pušku preko grane i potrča što su ga noge nosile. Naporni trening kojim je ojačao svoje tijelo, sada se pokazao dragocjenim. Da, pa što onda? Kamo ide? Što bi sada još mogao učiniti? Ima li išta na svijetu što bi moglo zaustaviti tu prokletu stvar?

Tada se sjetio dinamita.

Postepeno mijenjajući pravac bijega iscrpljeni je čovjek skrenuo prema logoru pokraj jezera. Iznad glave zvijezde su postajale sve svjetlije i sve jače mu osvjetljavale put. Izgubio je svaki pojam o vremenu. Mora biti da je nešto i jeo dok je klipsao okolo, jer nije bio gladan. Možda će moći nešto pojesti u skloništu... ne, neće biti vrerhena za to... uzmi jednu tabletu za smirenje. Ne, sve je tablete već potrošio, mjesec je izišao, a čuo je i prokletu beštiju iza sebe, sasvim blizu.

Vrlo često su fosforescentne oči gledale u njega ispod grmlja i iz trave, a jednom je i jedan grizli ljutito upao na njegov trag.

A bilo je u toj noći i trenutaka kada se pred njim pojavljivala i njegova žena Cela s ispruženim rukama. — Idi odavde! — krkljao je on. — Idi, bježi! Ti možeš uspjeti! Ta ne može nas oboje progoniti! — Ali ona bi se na to samo okrenuia i trcala zajedno s njim. No, čim je Jim izbio na jedan proplanak osvjetljen mjesečinom, Cele je iščezla u mjesečevoj svjetlosti i on je shvatio da ona nije nikada ni bila u ovim prokletim planinama.

Odmah nakon izlaska sunca, Jim je stigao do jezera. Neman je bila dovoljno blizu pa je mogao čuti kako se potmulo i prijeteći približava. Jim je već posrtao zatvorenih očiju. Lupio je sam sebe po nosu, oči su se otvorile i vidio je pred sobom eksploziv. Pogled na prljave štapove dinamita potpuno ga je razbudio.

Prisilio se da bude miran. Morao je pažljivo razmisliti što mu je činiti. Fitilj. Ne. Bilo je sasvim nemoguće ostaviti dinamit na tragu s upaljenim fitiljem i odrediti vrijeme eksplozije takvom preciznošću kakva je potrebna. Znoj mu se slijevao niz umorno tijelo, odjeća mu je već sva bila natopljena znojem. Bilo je teško nešto smisliti. Eksploziju mora izazvati iz daljine i to u trenutku kada ta neman bude prelazila preko dinamita. No Jim se nije usudio upotrijebiti dugački fitilj. Vrijeme sagorijevanja nije bilo ravnomjerno, a ta je beštija napredovala

precizno i nezaustavljivo. Jim je o svemu još jednom dobro promislio, a onda su mu sve nade splasnule. Podiže glavu i kad je ponovo htio bježati, spazi velik pištolj kako visi na grani u skloništu kako ga je bio ostavio.

Ugasle mu oči bljesnuše.

Brzo je dograbio sanduk s dinamitom, prikupio sve komade dinamita koji su bili razbacani okolo zajedno s detonatorima i sve pomiješao u opasnu smjesu. Vratio se po vlastitu tragu i postavio pažljivo sandučić s eksplozivom točno na svoj prijašnji trag nekih dvadeset metara od stjenovita grebena. Bio je to rizik — stvar je mogla svaki čas otići u zrak — ali to više nije bilo važno. On je radije i to riskirao, jer bolje je biti raznesen u komadiće, nego završiti kao živ, ali paraliziran u beštijinoj klaonici pod vedrim nebom.

Iserpljen, Jim je jedva stigao da se skloni iza kamena, kad je neumorni progonitelj, prateći trag, izbio na čistinu nekih sto metara iza njega. Jim se skvrčio iza kamenja i tada je opazio pukotinu između dva kamena. To je bilo to, razmišao je ošamućeno. Kroz pukotinu mogao je vidjeti dinamit, a ipak biti zaštićen od eksplozije. Ako je to neki zaklon... kada sve to eksplodira na dvadeset metara...

Opružio se potrbuške, pažljivo promatrajući neman kako napreduje. Glava kao da mu je lebdjela od iscrpljenosti. Oh, kad je ono posljednji put spavao? Ovo je bilo prvi put što je legao nakon koliko vremena! Koliko sati? Dana? Uh! Zacijelo to traje već dinima. Mišići su mu se počeli kočiti i pretvarati u bolne kvrge. A onda je osjetio jutarnje sunce na svojim leđima, umirujuće, toplo... Ne! Ako sada popusti, ako sada zaspi, postat će samo brojka u jezivoj zbirci te nemani. Ukočeni prsti stisli su se oko drške pištolja. Mora ostati budan! Ako ne uspije još će mu ostati dovoljno vremena da ispali metak sebi u glavu.

Niz nišan pištolja pogleda na klopku koja se činila nevino glupom igračkom. Ako točno proračuna vrijeme — a hoće — ta neman neće preživjeti. Ne. Nikako. Opustio se malo uživajući u toplini sunca. Neka ptica je meko zapjevala prema ljubaznom suncu. Riba se praćakala na površini jezera.

Odjednom se trgao i bio pri punoj svijesti. Prokletstvo. Jedan grizli je upravo sada morao njuškati po njegovu tragu! Ludi medvjed je baš sada morao njuškati oko dinamita. Velika životinja pomirisala je pažljivo sanduk, malo ponjušila okolo i zamumljala srdito zbog strana mirisa čovjeka. Jim je zadržao dah. Samo jedan dodir mogao je aktivirati detonator. A jedan detonator značio je strahotu...

Grizli diže glavu s kutije i zamumlja prijeteći. Kutiju je prezreo, a razdražujući miris čovjeka je zaboravio. Zlobne malene oči bile su sada upravljene na neman, što se kotrljala tridesetak metara dalje. Jim se smijuckao u sebi. Otkad je sreo grizlija na sjeveroameričkom kontinentu, bila je to jedina životinja koje se doista plašio. A sada, ta

za koga je vraga bio tako miran? Dva monstruma koja su mu ugrožavala život, sad su se našla oči u oči, pa zar to nije smiješno. Zakimao je glavom, a mišić na vratu ga žestoko zaboli. Pogledao je na pištolj, pa zatim na dinamit. To je sada bilo jedino realno na ovom svijetu.

Dva metra od medvjeda neman je zastala. Jim još ošamućen od svih događaja posljednjih sati (ili dana?) razmišljao je što je to, odakle je stiglo u ovu dolinu. Grizli se podiže na zadnje šape u svoj svojoj veličini, kao utjelovljenje zla. Strašni zubi bljesnuli su iz zakrvavljenih ralja. Neman bezbrižno nastavi put u namjeri da prode pored medvjeda. Medvjed je napadne urlajući. Bacio se na neman. Snažne šape, naoružane crnim pandžama oštrijim i jačim od bodeža, zapараše po robotu. To bi rasparalo i dinosaurusa. Jim se stisnuo od straha kada je taj udarac istresao samo prašinu iz beštije u pokretu. Neman je bila samo odbačena nekoliko stopa. Zaustavio se, a onda je krenuo dalje, kao da se ništa nije dogodilo, obilazeći medvjeda kao da ne postoji. Krećući se velikom brzinom, grizli je bio strah i trepet za Indijance, za Španjolce, za Francuze i za Angloamerikance od prvog susreta. Grizli se okrenuo brzinom zvrka i bacio se sa strane na kotrljajuću neman. Strašne i teške prednje šape obuhvatiše tu vreću što je puzala, a čeljusti bljesnuše strašnim zubima koji se zariše u sivu površinu. Jim se napola diže.

— Smrvi ga! — prokrkljao je. Iako je bio na strani kralja divljine, Jim je pomislio kako je to sve bismisleno i nalikuje na suludu sliku: seoski idiot se bori s nogometnom loptom.

Srebrni metal zasjao je na pozadini sivoga. Jedna munja brza i smrtonosna. Urlik kralja divljine odjednom se pretvori u jecaj, krkljanje, a onda kao da se začuo zov straha u smrtnom hropcu. Vrat mu se bio rastvoren. Jim je vidio kako se krvava oštrica povlači u sivu masu nemani.

A robot je nastavio kotrljanje pored golemog mrtvog grizlija neumoljivo na tragu čovjeka, po njegovim stopama. Dobro, herojska budalo, Jim pogleda još jednom mrtva grizlija, ovo je za tebe, za Cele i za mnoge ukočene životinje, hajde, priđi ti prokleta mješino, kleo je u sebi. Nanišanio je u dinamit. Vrlo mirno i vrlo pažljivo Jim je pristinuo okidač na pištolju.

Kratko, prvo zvuk, a onda mu je jedna velika ruka podigla tijelo kao perce s mjesta na kome je ležao pa ga ispustila. Pao je dolje tvrdo, s licem u travu, i sve ga je boljelo, ali bilo mu je svejedno. Sjećao se da su ptice utihnule, a onda je čuo tupi udarac kad je nešto masivno palo nekoliko metara od njega u travu. Zavladala je mrtva tišina.

Jim je podigao glavu... svi ljudi to čine u takvoj situaciji. Tijelo mu je bilo sama bol. Podiže se na ruke i vidje ,.. golem krater iz kojeg se dimiio. Isto tako vidio je nekoliko koraka dalje sivobijelu vreću, jer je

sada bila pokrivena prašinom od smrvljena stijenja.

Bila je ispod visokog lijepog bora. Dok je Jim tresao glavom i razmišijao kad će mu prestati zujanje u ušima, robot krene prema njemu.

Jim počne tragati za svojim pištoljem. Nestao je. Pao je negdje izvan dohvata ruke. Pokušao je bježati, ali nije mogao stati ni na noge. Umjesto pokušaja, počeo je misliti idiotski: Moja sestra Ethel ne može izgovoriti Nabukodonozor i nikada nije ni mogla. Moja sestra Ethel...

Robot je bio samo jednu stopu od njega i Jim zatvori oči. Osjetio je dodir hladna metala, metalne prste, zahvat i dizanje. Njegovo je tijelo bez otpora podignuto nekoliko centimetara i prodrmano. S jezom je očekivao užasnu žaoku sa zelenom tekućinom, imajući pred očima žutu iskrvavljenu gubicu guštera koji trepće očnim kapcima.

A onda bez grubosti, ali i bez posebne nježnosti robot ga spusti na tlo. Kada je otvorio oči, nekoliko sekundi kasnije kotrljajuća neman krenula je dalje. Gledajući je kako odlazi, počeo je krkljati suha grla.

Činilo mu se da je prošao samo jedan trenutak prije nego što je čuo zvuk aviona, i kada je otvorio oči, vidio je iznad sebe Walta Leonarda kako se naginje.

Kasnije u avionu na tri tisuće metara Walt se odjednom nasmija i potapša ga po ramenu.

— Slušaj, Jime, mogao bih dobiti jedan helikopter za četiri osobe. Što misliš, ako bismo uzeli nekoliko tih prethistorijskih životinja, mogli bismo ih dobro prodati muzejima, ti znanstvenici će nam mnogo platiti.

Jimovo lice bez izraza oživi.

— To ti je dobra zamisao — složio se s Waltom. Onda nastavi s gorčinom u glasu: — Mogao sam lijepo ostati u krevetu i spavati. Očito je da me ta prokletinja uopće nije htjela. Možda je htjela samo saznati što sam platio za ove hlače! Jedva me je dotakla, a onda je otišla. A kako sam samo bježao!

— Jah — reče Walt — To ti je bila velika greška. A kakav je to bio maraton. Divim se tvojoj hrabrosti momče. — Pogledao je malo bolje Jima i njegovo izmučeno lice. — Ta te je noćna trka dosta stajala. Mislim da si izgubio bar pet kilograma.

(Objavljeno prema dogovoru s G. P. A., München)

Naricaljka za dostojanstvo iznimke

Branko Belan

Genetičar Ula Young Serensen bila je zabrinuta: devetogodišnji Borut Felicianovich imao je — mjereno od središta zgloba ključne i nadlakttčne kosti do vrška kažiprsta — šest milimetara dulju ruku. Budući da je osobno odgovarala za fizičku preduzornost pojedinaca progenitiranih četrdeset i treće u bioklinici »Linneus«, otkriće greške moglo je biti sudbonosno po njen municipalni status.

Dulja ruka nije bila jedino odstupanje Boruta Felicianovicha; bilo je i nemjerljivih razlika koje je na njegovu licu više slutila negoli zapažala! Strahovala je da će do Borutove tjelesne zrelosti, od koje ga dijeli svega nekoliko mjeseci, postati uočljivo da je Borut promašem uzorak. Ništa mu neće koristiti da je iznimno uspješno položio atest duhovne dovršenosti. Komisija će vidjeti sve što ona sluti. Borut Felicianovich će biti podvrgnut nestajanju, a ona će morati povući konzekvence ako slučaj odmah ne prijavi.

Savjestan genetičar ne srnije biti ni suosjećajan i pristran a takva je inače bila Ula Young Serensen. Kažemo »inače« jer u ovom slučaju njena nesuosjećajnost (točnije: njena dobro prikrivena suosjećajnost) i njena nepristranost (točnije: njena dobro prikrivena pristranost) bile su na kušnji. Borut joj je bio posebno drag, što je samoj sebi priznala tek kad se suočila s njegovim tjelesnim nedostacima.

— Jedan od mojih uzoraka kao da odstupa od preduzorka — požalila se prijatelju Jorge Fernandu Monlezu, psihotehničaru iste bioklirkike.

— Da nije Borut Felicianovich?

— Primijetio si? — prestrašeno će Ula. — Pnmijetio si mu ruku? Nisi valjda još...

— Ne, to nisam — začudno će Jorge.

— Otkud onda znaš da sam mislila na Boruta?

— On je jedini koji je za cijelih jedanaest posto izvan Adlerovih koordinata.

— Sociodepresija? — uzbudi se Ula još više.

— Naprotiv, Borut je vedro razdražijiv... Usudio bih se reći da pokazuje znakove pobune. Podvrgavao sam ga psihodramama po

metodi starog Morena. Bez uspjeha. Ne znam što mi još preostaje. Prijavit ću...

— Nemoj! — naglo će Ula.

Jorge ju je pažljivo promatrao, Tada će polako:— Razumijem te, ali ne bi trebalo da stavljamo na kocku naše položaje. Znaš li ti da ga donekle oponašaju pojedinci njegove progeneracije? Iskazuju prema njemu simpatije iznad dopuštena limesa, premda svjesno ne znaju zašto. Ne primijećuju da je iznimka. Možda ovog trenutka to znamo jedino ti i ja. Ali on polako postaje zaraza. Proces zaraze se ubrzava geometrijskom brzinom. Kad se nađe pred komisijom...

— Ne govori više, molim te — uznemiri se Ula.

Kad je Ula spomenula sociodepresiiju, bila je to konvencionalna rutinska primjedba. U stvari, i sama je priželjkivala da tako ne bude, premda bi sociodepresija olakšala položaj Boruta Felicianovicha. Bila je sve češća i kod pojedinaca stroge tjelesne preduzornosti, i to ne samo u »Linneusu«, pa je sociodepresija dospjela u nadležnost posebnog municipalnog tijela. Ula je priželjkivala da tako ne bude, jer joj je bila draga — sada je bila svjesna toga — baš Borutova vedra razdražljivost. Da, to je bilo ono! Vjerojatno je njegova unutrašnja vedrina mijenjala njegovo lice. Da, to je bilo ono! Odatle skanjivanja da ga prijavi. Odatle oponašanje kojim zarazuje svoju progeneraciju.

— Kako to da nisi zatražio mišljenje Savjeta za psihozdravlje? — odjednom će Ula.

— Možda iz istih razloga zbog kojih ti nisi zatražila mišljenje Savjeta za fiziozdravlje? — lukavo odgovori Jorge.

— Voljela bih se uvjeriti — još lukavije će Ula.

— Molim! — spremno će Jorge, potraži neku videokasetu, ubaci je u projektor i aktivira. Bio je to fiim o ponašanju Boruta Felicianovicha za vrijeme psihodrame sračunate na to da smanjuje emocionalne uvjetne reflekse. Samu psiho-dramu aktivirao je Jorge na drugom ekranu. Krupni planovi »kunića« snimani su skrivenom kamerom. Bilo je moguće pratiti kako Borut reagira na pojedine prizore. Test je nedvojbeno kazivao da »kunić« komične prizore doživljava s prezirom, dok su ga depresivni prizori tjerali na jedva suspregnute manifestacije neandertalskog smijeha.

— Što misliš, Ula, kako bi glasila odluka Savjeta? — pitao je Jorge, ne sumnjajući u to da Ula zna.

— Boruta Felicianovicha treba spasiti — reće Ula oklijevajući. Neandertalski smijeh i nemotivirani prezir bio bi dovoljan da Savjet preda slučaj Komisiji, a Komisija bi se bez oklijevanja odlučila za eutanaziju. — Ipak ga nisi već prijavio. — Znači i ti...

— Test je jutros dovršen. Imam još vremena — Jorge će zamišijeno.

— Znači i ti oklijevaš?

Bez riječi ju je primio za ruku, poveo u kabinet, našao siglu

informatora, pritisnuo dugme. Na video tablici pojave se ocjene koje je Borut Felicianovich dostigao u pojedinim znanstvenim područjima. Nekoliko čudno niskih ocjena iz tehničkih znanosti, bilo je višestruko nadoknađeno njegovim poznavanjem humanističkih znanosti. Opća ocjena bila je vrlo visoka: plus trideset dva.

— Upozoren sam od više nastavnika tehničkih znanosti da, ukoliko ne popravim njegove intelektualne sposobnosti, da... će biti prisiljeni... i tako dalje. Vidjela si i sama; nisam ga uspio uravnotežiti, jer se ne radi o njegovim intelektualnim sposobnostima. On sabotira tehniku.

— Valjda su ga branili nastavnici humanističkih znanosti?

— Da su ga branili bili bi izvrgnuti kojekavim opasnim sumnjama. Uostalom, to je i tebi poznato.

— Kako mu je uspjelo položiti testove na ispitu duhovne zrelosti? — Bila je zbunjena. Znala je odgovor i te kako!

— Ako strahuješ da će slučaj Boruta Felicianovicha ponukati tehničare da zatraže promjenu bodovanja u računaru, tvoj je strah opravdan. Već se razmišlja da se bodovi za tehničke znanosti podvostruče. Što se tiče Boruta, računar mu je dao opću ocjenu i tu se više ništa ne može, ali ulovit će ga na fizioodstupanja, ako ja i zatajim da je psihički nueravnotežen i tako ga spasim prije stjecanja tjelesne zrelosti.

— Spasi ga, molim te!

— Ula, ti ga ne možeš spasiti! Ti!... Osim ruku, ima li još vidljivih odsutpanja, mislim, vidljivih i za laike.

— Komisija se ne sastoji od laika, Jorge. Odstupanja ima: razmak između očiju manji je, nos dulji, usta veća, možda i uha, ali sve je to još uvijek u području mojih dojmova; usporedba s preduzorkom to još ne registrira. Ako se odsutpanja ne pogoršaju... — prekine se Ula.

— Kako ga ja onda mogu spasiti? — pitao se Jorge.

— S općom ocjenom plus trideset i dva, u graničnim slučajevima može se predložiti Municipiju da promijeni preduzorak.

— Nijedan takav prijedlog nije do sada prošao.

— Još nismo imali primjerak s ocjenom plus trideset i dva.

— Znam, ali Municipij će tražiti pojedinačne ocjene i uz to stanje prema Adlerovim koordinatama.

— Na raspolaganju ti je tri mjeseca da utječeš na njegovo psihozdravlje. Za ta tri mjeseca možda ću i ja uspjeti da nešto učinim stimuliranjem gena.

— U njegovoj devetoj godini?

— Osim toga može se djelovati na žlijezde s unutrašnjim izlučivanjem — ona će nesigurno.

*

Pesti Boruta Felicianovicha žestoko su stiskale volan bicikla simulatora. Cesta, holografski projicirana u prostoru, serpentinski se penjala usjekom u stjenovite zastore prema vrhu Grossglocknera. Nagib četrnaest na sto. Hvatači su mu kružno gibali stopala vezana uz pedale. Tahimetar je pokazivao brzinu od dvadeset i tri kilometra na sat. Vjetar od jedanaest bofora šibao mu je lice. Nosnice su mu se širile pod pritiskom planinskog zraka. Jedino su mu uha i usta bila zaštićena da bi mogao komunicirati. Od vremena do vremena bacio je pogled prema monitoru s drhtavim krivuljama koje su registrirale rad njegova srca, pluća, pulsa... Odjednom primjeti Ulu Young Serensen. Činilo se da je dvostruko eksponirana s pejzažom. Ona opipljiva u neopipijivim oblicima.

— Profesore, molim vas, recite operateru da mi promijeni cestu. Dosadio mi je vidik s Grossglocknera. Što se ne bih mogao malo probijati kroz dune pustinje Gobi ili možda survali kroz kanjon Colorada?

— Zar to nije svejedno, Borute? Uopće, zašto se stalno buniš? — Ula će, otkrivajući zabrinutost.

— Jer bih volio ledenjake na Antarktiku, ili monsunske kiše u dolini Gangesa, ili snjegove Fudžijame...

— Što ću s tobom, Borute? — ote se Uli.

— Sa mnom? Gledajte u monitor, profesorice! Ja sam posve u monitoru. Kao u krletki! Monitor, to sam ja, kao što je Luj XIV bio sunce. Zar niste zadovoljni s mojim krivuljama srca, pluća i pulsa?

— Ironija nije na cijeni, Borute.

— Ni vaša sentimentalnost, profesorice. Ula je bila posve zbunjena.

— Javite se vašem kustosu psiho-zdravija, Borute.

— Jeste li se i vi javili?

— Borute, ne dopuštam...

— Položio sam test duhovne zrelosti, zar nisam?

Ż Tjelesno sazrijevanje može koji put utjecati na psihu.

— I vi, profesorice, mislite da me može sačuvati monotonija istog pejzaža? Znate li da slično misli moj kustos Jorge Fernando Montez. Ubija me već deseti dan onim otrcanim Morenovim psihodramama. Sve same simulacije! Što ne bih bio na pravom Grossglockneru?

— Gluposti, Borute! Od nekadasnjeg Grossglocknera ostao je rezervat od nekih četiri stotine metara do vrha. Sve ostalo je ljudski mravinjak. Ti si sada na cesti koje više nema.

— A mene, profesorice, ubija to da ničega nema osim simulatora. Možda nema ni mene! Možda sam i ja simulator!

— Borute, iskazuješ nezadovoljstvo prema finalizmu.

Borut je ušutio.

Ula Young Serensen je malo pomalo izblijedjela. Nešto kasnije mogao ju je Borut vidjeti kako se uobličila u holografskom pejzažu

Gottakanale, kroz koji je sa dvadeset i četiri zaveslaja na sekundu veslala na jednosjedu Juna Kopernika. Pred njenim je očima gusto promicala povijest feudalne Švedske: rekonstruirane i uz obale smještene gradske zidine Visbyja, kopija katedrale u Uppsali, kopija dvorca u Nyköpingu, dvorac Vadstena, dvorac Gripsholma...

— Juna! — oglasi se Borut. — Juna, reci profesorici što misliš o Gottakanalu!

— Borute, ne sugeriraj joj! — pobuni se Ula.

— Veslam zatvorenih očiju, profesorice.

— Stojiš li možda zatvorenih očiju pred ogledalom, Juna?

— Tko uopće danas sebe gleda u ogledalu? Čemu? Vidim se u drugima. Zar se, profesorice, vama čini da se dovoljno razlikujemo? Zar je zatajila biogenetika? Koliko smo još prirodni i slučajni?

— Nećeš mi valjda tvrditi da ne proučavaš svaki dan koje ćeš lice odabrati kad stekneš municipalni status!

— Čudno pitanje, profesorice! Vi biste morali očekivati da i to lice vidim kod drugih, kod onih koji su status stekli i oda brali lice po modelu Kenze Wrighta Sabioncella. Ili možda mislite da je to banalno . . Barem vi...

Ula osjeti da je žrtva razgovora koji su o modelu vodili Borut i Juna. Stvarno, i u njoj se nešto bunilo protiv modela koji je poput zarazne bolesti uhvatio cijelu generaciju koja je prošle godine izašla iz »Linneusa«. I Juna je imala visoku opću ocjenu. Što ova starmala djeca, proizvodi biogenetike, misle o njima, svojim profesorima, kustosima, terapeutima?

— Neka vas ne zabrinjuje zabrinutost, profesore. Mi vas volimo baš zato što ste kao i mi, zabrinuti.

— Tiše, Ula! Moraš li vikati?

— Volimo vas iznad dopuštena limesa — tiho će Juna. — Nemojte nas odati Jorge Fernandu, molim vas... A što se tiče modela, možda ću odabrati neki staromodni ili neki budući. Ja hoću da se razlikujem. I Borut hoće, i mnogi drugi. Napokon, municipij nam daje pravo da odabiremo svoje lice. Čekajte!...

Ula nije čekala, potrčala je kroz Madison Square Ring gdje su boksači nemilice mlatili svoje mehaničke sparing-partnere, a zatim kroz akvarij gdje su podmorski ribolovci ispaljivali harpune u neke čudne, neranjive, nijeme ribe.

Čas sporta je bio dovršen. Grossglockner i Gottakanal su polako nestajali u sumaglicama koje su se izviačile iz prostora poput isprebijanih pasa. Samo su ribe ostajale, ribe raznih boja i oblika, ribe elipsoidne i ribe sabljaste, ribe atolske zasute šarenim točkama ili na pruge, nalik na čarape, ribe koje su se nagonski tražile radi parenja. Mora da je operater bio neki tajni šaljivac; nije ih isključio kao što je morao učiniti. Zatečena ribama kojih su holografski oblici ostajali u

dvorani, progenerirani četrdeset i treće u »Linneusu«, ostajali su i dalje na svojim simulatorima, svi pod dojmorn Junine opaske o biranju modela lica, koja je tako postala javna.

Smatralo se u »Linneusu« gotovo zločinom protiv municipija ne modelirati se prema uzorku Kenze Wrighta Sabioncella, dakle prema modelu koji je na prošlogodišnjoj olimpijadi »Savršen duh, savršeno tijelo« udovoljio sa devedeset devet zarez sedam kompjutorskim mjerama što su ih programirali bioarhitekti. Model je nazvan Supermadona. Modelator je bio skulptor broj jedan municipija. Njegovi mekani i savitljivi prsti bili su milimikronski osjetljivi. Govorilo se da ni broj vlasi Supermadone nije slučajan. Očevi municipija smatrali su da je Supermadona konačan model, što je posve zadovoljavalo ideologiju finalizma. Kenze Wright Sabioncello bio je nezamjenljiv, jer tajnu svojih postupaka nije nikome otkrivao. Jedini bioarhitekt koji je radio sam, bez učenika što bi misterij kreacije prenosili dalje. Tako je i Kenze Wright Sabioncello bio konačan, što je također udovoljavalo ideologiji finalizma.

— Znate li kako ću se modelirati? — vikala je Juna. Nitko joj ne odgovori.

— Modelirat ću se kao Borut Felicianovich!

— A kako će se Borut modelirati? — pitao je netko.

ŻZnači da ćeš ostati takva kakva jesi!

Borut je drukčiji od nas — vikala je Juna dalje.

*

Ula je bila u Jorginom kabinetu. Ispričala mu je što je doživjela u gimnastičkoj dvorani i sada su oboje pritiskali uha na prisluškivačima da im ne izmakne nijedna riječ.

Ż Četrdeset i treća je otrovana, Ula. Oboje ćemo nastradati.

— I oni — šapne Ula.

— Šuti!

Iz gimnastičke dvorane dospijevao je šum glasova Četrdeset i treće progeneracije.

— Ne shvaćaju o čemu je riječ, srećom! — reče Jorge — Zatečeni su.

I bili su! Ne svi! Borut se osjećao polaskan. Da ga je Jorge mogao otkriti na stereovizoru i približiti ga do krupna plana, zamijetio bi da iznimni Borut manifestira čudne pomake ličnih mišića, ali ne bi ih mogao identificirati ni po Adleru, niti po Guberini, ni po najnovijim obrascima fenomenologa Velebita.

— Srećom, ne svi! — ponovi kao jeka Ula. — Čini se da je Juna lagala kad je rekla da će mnogi drugi uzeti lica koja ne odgovaraju Supermadoni.

— Čula si šum negodovanja! Lagala je! Rekao sam ti da nećemo moći spasiti Boruta Felicianovicha. Bojim se da je i Juna Kopernik u jednakoj opasnosti.

— Ali ako se radi samo o njima, ipak možemo nešto učiniti.

— Možemo.

— Što? Kako? — radosno će Ula.

— Možemo spasiti ostale.

Jorgu Fernandu Montezu to se razložno moglo učiniti mogućim. Desetljećima se u svakoj progeneraciji pažljivo i uporno ulijevala sposobnost da opaža iznimke. Posljedice nisu izostale. Trideset i šesta i svaka daljnja bile su pravo sjeme finalizma, pravo pokoljenje Konačnih Zakona. Pravo da poslije stjecanja atesta tjelesne zrelosti, novaci mogu odabrati lica po volji, odavna nitko nije zloupotrijebio. Odabirala su se lica koja su u ovo ili ono vrijeme ocijenjena kao najljepša. I starije progeneracije tražile su da po drugi, po treći, po četvrti put mijenjaju lica po uzorcima uvijek novijih i savršenijih modela. Svi su bili slobodni da to ne traže, ali tražili su, nisu zloupotrebljavali slobodu. Važilo je načelo: savršenije lice, savršeniji duh. Samo stari imbecili su ponekad odustajali od usavršavanja, ali jedino ako su bili Sub.

Municipij se nije ni trudio kad je bila riječ o njima. Osim toga nijedan se model nije tako približio limesu »sto« prije Supermadone. Novo će načelo sada glasiti: dovršeno lice, dovršen duh! Prema drugim municipijima i Subovi su građani, pa iako je u odnosu na njih novo načelo fraza bez sadržaja, ipak će Supermadona biti ozakonjena, jer je limes savršenstva postignut. Dakle, moda će biti ozakonjena kao konačna i time lišena atributa promjenljivosti.

Sve su to bile misli koje su prohujale kroz Jorgeovu glavu, ali mislio je naglas.

— Ako sve ozakonjujemo, zašto ne bismo ozakonili i modu, pa tako sačuvali promjenu? — pitala je Ula.

— Stalno zapadaš u hereze — odgovori joj Jorge. — To ti se događa otkad si zapazila Borutova odstupanja.

Istina, što se Borut više odvajao, sve joj je bio draži. Sada zna da se nije to samo njoj dogodilo. I Juni Kopernik se to događa.

— Znaš li da se na Borutovu licu mikroskopskim pregledom mogu otkriti rudimenti dlačica koje ste vi, genetičari, još prije sto godina degenerirali do nultog stupnja?!

— Kako si to otkrio? — zapanjeno će Ula.

— Otkrio sam ispitujući reakcije na psiho-testove. Zamisli kakve će posljedice imati po tebe ako se pred Komisijom pojavi s bradom?

*

Ivan Beria Varlamov, predsjednik Municipalnog ureda za unutrašnje poslove, tri puta je pročitao jutarnji izvještaj Detektorske stanice, zapravo onaj dio koji se odnosio na stanje u preparandijama.

»... četrdeset i treća, atestirana u »Linneusu«, i dalje pokazuje otpor prema normativima ponašanja...«

Ono »i dalje...« prisililo je Ivana Beriju Varlamova da provjeri ranije izvještaje. Da, to je ona četrdeset i treća iz koje potječu Borut Felicianovich i Juna Kopernik, dvoje preparandista koji su odbili oblikovanje lica po uzorku Supermadone. Ivan Beria nije odmah reagirao. Zanimalo ga je što će se dalje događati.

»... ponašanja. Senzodetektori su zabilježili da raste broj preparandista, sada ih je već sedamnaest, koji padaju pod utjecaj onih dvoje...«

Ivan Beria je slutio što će se događati, ali nije mogao mijenjati zakon koji je dopuštao izbor. Uvijek je bio protiv izbora bez obzira o čemu je riječ, sloboda, da! Municipiju je do slobode, ali njega, Ivana Beriju Varlamova, ona upropaštava. Moglo bi tako pasti na um municipalnim očevima da ga u ime slobode liše položaja, a kad bi njega lišili položaja, tko bi štitio slobodu? Kad je došao do tog tragičnog zaključka, odlučio je da — po pravu koje mu daje položaj u hitnim i ugrožavajućim slučajevima — pozove Visoki skup municipalnih očeva. Odlučio je i sazvao Visoki skup.

— Visoki skupe! — započeo je dajući glasu ton krajnje tuge. — Dopustite da vam pročitam dio jutarnjeg izvještaja

Detektorske stanice. Umoljavam tišinu! . ..

Bila je to suvisna molba. Sazivi koji su potjecali od Ivana Berije Varlamova nosili su uvijek upozorenje na neku nedaću koja je mogla ugroziti finalizam. Upozorenja su sijala nemir, a nemir je tražio izmjene u Konačnim Zakonima, što je sa svoje strane Konačne Zakone činilo manje konačnim, sve dok nije pronađena spasonosna formula o takozvanoj skliznoj konačnosti slova Zakona, po kojoj je konačan samo duh finalizma sadržan u Zakonima, ali ne i svako slovo u njima.

Pošto je pročitao izvještaj Detektorske stanice o subverzivnom ponašanju četrdeset i treče progenitirane u »Linneusu«, sada na specijalizaciji u preparandiji, Ivan Beria reče:

— Moje je duboko uvjerenje, gospodo očevi municipija, da je ovaj... izrazit ću se za sada suzdržano... neposluh uzrokovan neobjašnjivim odbijanjem dvoje preparandista da se podvrgnu mijenjanju lica po uzorku Supermadone. Možda će se to nekome od vas, gospodo, činiti preuveličavanjem, ali ja bih vas podsjetio što smo sve postigli Supermadonom kao gornjim limesom savršenstva. — Ivan Beria povisi glas.— Isključili smo zavist i ljubomoru, obesmislili smo psihičke krize pri izboru seksus-partnera, svaki se pojedinac susreće sa samim sobom, dok privlačnost razlike daje boja glasa, a izbor tjelesna mirisa unosi

svježinu. Uspjeh što smo ga postigli ovom mjerom... prisjetite se!... oduzeo je krila antifinalističkim devijacijama, i onda odjednom...

Ivan Beria zastane da bi se smirio, jer i on je bio čovjek; krio je uzbuđenja jer su njemu najmanje priličila. Prekid iskoristi netko iz auditorija:

— Ali svatko ima pravo da bira lice, pa prema tome može odabrati i vlastito...

Ivan Beria ga prekine:

— Naličje je svakog prava... dužnost. Zar i to načelo ne sadrži filozofija finalizma? — On još više podigne glas pa izgovori rečenicu koju mu je nadahnuće prišapnulo. — Finalizam nije parcijalna ideologija. Zar je uopće moguće ostvariti konačno društveno uređenje, ako pojedincima ostavimo izbor?

— Kako su to dvoje mogli steći atest duhovne i tjelesne zrelosti? Zar nisu pokazivali odstupanja još prije toga? — poviče jedna otac-žena municipija glasom koji je drhtao od čuđenja i gnjeva.

— Zaduženi za njihovo psiho i fiziozdravlje bit će pozvani na odgovornost čim donesemo odluku, a moj je prijedlog, kratko rečeno, eutanazija za oboje pobunjenih.

Odjeknuo je umjetni pljesak od devet fona. Uznemiren zbog uskrate onog jednog fona, što je nesumnjivo dokaz da mu nekoliko očeva municipija ne odobravaju, Ivan Beria nastavi:

— Da, gospodo, eu... ta... na... zi... ja! I to, molim, unaprijed izjavljujem da ne glasam za eventualni zahtjev Krivično-medicinskog Muzeja da mu se ustupe tijela pobunjenih. Evo i očitih razloga za to!

Ivan Beria uključi holograf. Desni zid dvorane ispune pripadnici inkriminirane četrdeset i treće. Njihove trodimenzionalne leserske projekcije nalazile su se na krovnoj terasi preparandije.

— Zvuk!... Zvuk!... Zvuk!... — čuli su se poklici očeva municipija.

— Trenutak samo, gospodo! — jeknu Ivan Beria s rukom na priključku zvuka. — Oni su sada na odmoru između sata zorne obuke holokomunikacije i sata mimetičke lingvistike. Izvolite i vi, gospodo, na terasu, i potražite odgovor na pitanje otkud taj metež koji ne nalikuje na odmor.

Prvi je ušao u projiciranu sliku sam Ivan Beria, a za njim mnogi drugi. Preparandisti su, istina, imali u nosnicama propisane ozonifere, u ušnim školjkama radio-prijemnike, a u rukama džepne holovideo-aparate, ali nije bilo vjerojatno da su zainteresirani emisijama proračunanim da odmor učine što djelotvornijim. Svi su oni bili posve zaokupljeni Borutom Felicianovichem i Junom Kopernik.

— Pogledajte ove dvije nakaze! — upozori Ivan Beria kad je stigao do njih i kad ih je mogao neometano vidjeti. Svega nekoliko očeva municipija našlo je uz njega mjesto do Boruta i June. Ostali se nisu mogli osloboditi smetnji projiciranih preparandista koji su se nalazili

natisnuti oko Boruta i June.

— Nečuveno! — ote se jednom ocu koji je bio blizu Boruta i premjeravao njegov niži stas, dulje udove, oči nalik dvocijevki, dulji nos, veća usta, i kojekakve tjelesne neskladnosti.

— Neshvatljivo! — ote se drugome koji je piljio u Junino lice.

— Proučite ih dobro! — rece Ivan Beria Varlamov, izađe s terase i uključi zvuk, a zatim potrči natrag i probije sebi put kroz očeve, da bi se mogao smjestiti u prostor jednog preparandista posve blizu Boruta i June. Taj preparandist je upravo govorio:

I PREP:.., kažem ti, Borute, svi bioinstituti su prihvatili Supermadonu . ..

BORUT: Vidiš, i sam kažem — prihvatili! Znači, mogli su i ne prihvatiti.

II PREP: Znam neke koji su se htjeli oblikovati po modelima prijašnjih godina. Rekli su im da su formule bačene. Žale slučaj, rekli su, ali čemu prijašnje formule kad je Supermadona savršen uzorak!

JUNA: Mene se to ne tiče!

I PREP: Mene još manje.

— Nje se ne tiče!? — prezrivo će otac-žena. — Ona misli da je ljepša od Supermadone! Ona! Je li tim individuama itko rekao...

— Tiho! — kratko će Ivan Beria.

BORUT:... ni najmanje mene. Imao ovo ili ono lice za manipulante kompjutora u matičnom uredu bitno je da sam odvojen imenima, a za Ivana Beriju Varlamova bitno je da imam odvojenu boju glasa i mirisa. Za psa je to dovoljno , ..

— Kakav je to rječnik! — reče jedan otac municipija.

— A što sam vam rekao, gospodo? Tu počinje antifinalizam...

JUNA: Nije on jedini pas. Kenze Wright Sabioncello, otkad mu je model dobio grand-prix na olimpijadi ljepote, grist će još više.

III PREP: On nije municipalni otac. Može gristi smrdljivi zrak. To je sve što može i smije gristi da bi zadavio svoju taštinu.

— Čujete li te izraze? — vikao je netko od otaca municipija.

IVPREP: Sve je to lijepo, ali zaboravljate na načela i duh finalizma. Napokon imamo i lice konačno...

JUNA: Idiot! Ispričaj to očevima...

— Ima individuum pravo. Sjajno je to rekao! Imamo konačno lice! — trijumfalno će Ivan Beria. — Tog individuuma uzimam k sebi, bez obzira što specijalizira. Taj pravilno misli! A što se tiče nje, predložio sam. Eutanazija!

V PREP: Ovo sve bi moglo svršiti vrlo loše po nas!

— I ovaj misli — zadovoljno će Ivan Beria.

BORUT: Zašto po vas?

V PREP: Pretpostavimo da smo uključeni u holokomunikaciju i da su očevi sada među nama.

— Misli, ali opasno misli — reče Ivan Beria.

BORUT: Bilo bi dobro da jesu. Barem bi saznali što mislimo o jednooblikovanju.

JUNA: Serem se na ono što misle. Nas štiti Zakon o izboru lica. Borute, znam da ti i ja nećemo tako lako izbjeći posljedice, ali ja te ljubim zato što si drukčiji. Nisu mi dopustili da se modeliram po tvom prirodnom uzorku, ali sam zato zadržala svoje lice.

VI PREP: Romeo i Julija!

— Gospodo, oni sami sebi presuđuju. Nadam se da vam neće biti teško donijeti odluku o eutanaziji. Za ostale iz četrdeset treće imam također prijedlog: izgon iz municipija.

I PREP: Neće vas ukloniti po slovu zakona nego po duhu zakona, a taj je duh kameleonski. Mijenja boje i mirise. Zakonito — posve protuzakonito! Ha!

— Zar mislite da bi se ovi heretični razgovori vodili da se ono dvoje nije pobunilo protiv finalizma? — zaključivao je Ivan Beria Varlamov.

U to se kliktavo javi iz pozadine jedan od otaca:

— Gospodo, ovdje kod mene događa se jedno divno čudo!

Svi su potrčali prema glasu. Mogli su vidjeti jednog preparandista koji je nešto crtao. Nagnuli su se da vide crtež. Bio je to portret Boruta Felicianovicha.

Municipalni očevi gledali su snebivajući se.

— I vi to čudo zovete divnim? — prijekorno će Ivan Beria.

— Da! Već jedno stoljeće nitko nikoga nije portretirao —reče onaj otac municipija

— Pa?

— Individuum je pokrenuo jednu umrlu umjetnost

— Pa? Pa?

— Nitko nikoga nije portretirao, jer su svi manje-više jednaki.

— Pa? Pa? Pa?

— Ja neću glasati za eutanaziju.

— Vi ste heretik! — vikao je Ivan Beria isključujući holo predstavu. — Vi ste mi uvodno oduzeli jedan fon pljeska.

— Kad bi pljesak bio obavezan, kad ne bi ovisio o senzodetektorima nego o konkretnom pljeskanju, kakvu bi onda ulogu imao?

— Što hoćete time da kažete, gospodine? — vikao je Ivan Beria.

— Hoću da kažem — govorio je odviše mirno onaj otac municipija — da bi onda svi pljeskali vama i da se nitko ne bi usudio prestati pljeskati, jer bi time otkrio da se ne slaže s vama, a to bi se moglo njemu gadno osvetiti. Osim toga, poslije prvog povoda pljesku, skup ne bi mogao nastaviti radom, jer bi stalno pljeskao.

Nakon dulje stanke, Ivan Beria Varlamov, sredivši zbunjene misli, progovori onim svojim poznatim tonom tuge, koji je najavljlvao težinu povrede finalizma:

— Gospodo, suzdržanom žalošću ustanovljujem da je slučaj preparandista četrdeset treće, bioklinike »Linneus«, zarazio i neke od nas, očeva municipija, kao što to i sami vidite i čujete. Pitam se i vas pitam: da li bi se vodili ovakvi opasni razgovori koje smo čuli na terasi i... ovdje... da nije zloupotrijebljena sloboda koju daje Zakon o izboru lica? Finahzam je ugrožen. Svjedočimo zločin! — Ivan Beria zašuti da bi čuo pljesak koji je ovaj put dosegao devet zarez četiri fona. — Odstupanja, odvajanje, izuzeci. .. to su klice našeg poraza u kaosu koji neće progutati jedino finalizam nego i nas predvodnike finalizma! — završi Ivan Beria.

Pljesak je ovaj put dosegao devet zarez devet fonova. Čuli su se povici: Iskorijenimo zločin! Spasimo finalizam! Izgon krivaca! Eutanazija!

I napokon: Duh zakona, a ne slovo!

Nitko nije čuo odvojenog oca municipija koji je govorio:

— Slova su pouzdanija! Duh je oblak u oluji.

Izgubljeni robot

Isaac Asimov
The Lost Robot

Prevelo Nikola Popović

Na bazi Hyper bile su poduzete izvanredne mjere, neobično brzo — nešto kao ekvivalent za histeričan napad.

Da bismo nekako usporedili događaje po nekom vrhunskom redoslijedu, moramo početi iz početka.

1. Sav rad na superatomskom pogonu kroz svemirske prostore i dimenzije prostora morao se obustaviti na svih dvadeset sedam Asteroidnih grupacija.

2. Cjelokupni prostor morao je biti praktički zamrznut u cijelom Sistemu. Nitko nije mogao ući bez odobrenja i nitko ga nije mogao više napusttii bez kontrole i dozvole.

3. Specijalnim vladinim patrolnim brodom na bazu Hyper stigli su dr Susan Calvin i dr Peter Bogert, šef psihološkog odjela, odnosno direktor matematičkog odjela kompanije »Robot«.

*

Susan Calvin nije nikada prije napustala Zemiju i nije baš previše željela da je i ovaj put napusti. No u stoljeću atomske energije i novih otkrića o superatomskom pogonu, ona je ostala tiha provincijalka. I zato je bila duboko nezadovoljna ovim putovanjem i nije bila uvjerena da je baš prijeko potrebna njena hitna intervencija; svaka crta na njezinu sredovječnu licu to je jasno pokazivala za prve zajedničke večere na bazi Hyper.

Inače brbljiva dra Bogerta, također nije mimoišla mrzovolja na toj istoj večeri. A general-major Kallner neprestano je djelovao kao čovjek koji nekoga lovi.

Ukratko bila je vrlo mučna ta večera i ta mala sjednica utroje koja je slijedila na vrlo neugodan i nesretan način.

Kallner je blistave ćele i u uniformi koja nikako nije odgovarala općem raspoloženju, počeo svojom poznatom neposrednošću.

— Ovo je vrlo neugodna priča, gospođo i gospodine. Najprije vam želim zahvaliti za to što ste se odazvali na tako nedorečeni poziv u kojem nije naveden ni razlog. Pokušat ćemo sada ispraviti. Izgubili smo jednog robota. Sav je rad zaustavljen i sve mora zastati dok ga ne

pronađemo. Dosad u tome nismo uspjeli i zbog toga smo pozvali u pomoć vas kao stručnjake.

Generalu se činilo da mu je objašnjenje bilo nepotpuno. Nastavio je s malom notom očajanja:

— Ne moram vam tumačiti koliko je važan naš rad ovdje. Više od osamdeset posto novca za znanstvena istraživanja iz prošle godine stavljeno nam je na raspoloženje...

— Dobro, dobro, to znamo — reče Bogert odobravajući. — Kompanija »Robot« dobiva od toga lijepu svoticu za korištenje naših robota.

Susan Calvin je ubacila kratku ali zajedljivu opasku.

— Što je tako značajno na tom robotu za vaš tako važan projekt, i zašto taj robot već nije pronađen?

General okrene svoje crveno lice prema njoj i stisnutih usana reče:

— Pa na neki način mi smo ga pronašli. — Zatim nastavi s tjeskobom: — Dopustile da vam objasnim. Čim se robot prestao javljati odmah je proglašeno izvanredno stanje i sva su kretanja na bazi Hyper obustavljena. Jedan transportni brod je dan prije stigao i dovezao nam dva robota za naš laboratorlj i šezdeset i dva robota istoga tipa za isporuku negdje dalje. Sasvim smo sigurni u te brojke. I u to nema nikakve sumnje.

— Da i kakve to ima veze?

— Da je naš robot nestao negdje, uvjeravam vas da bismo mogli pronaći iglu u plastu sijena ako bi je trebalo naći. Izmučili smo se brojeći robote kojd su ostali na transportnom brodu. Sada ih je šezdeset i TRI.

— Znači da je taj šezdeset i treći onaj izgubljeni sin?

Lice doktorice Calvin se smrklo.

— Da, ali mi nemamo nikakva načina da ustanovimo koji je taj šezdeset i treći.

Nastala je mrtva tišina dok je elektronski sat odmjereno otkucavao a onda specijalni psiholog za robote reče:

— Vrlo čudno — dok su joj se krajevi usana spustili u kiselu osmijehu. — Pete! — okrenula se svom kolegi s vrlo oštrim izrazom na licu. — Što tu nije u redu? Kakve tipove robota oni upotrebljavaju ovdje?

Dr Bogert je oklijevao i osmjehivao se nelagodno.

— To je sve do sada bio vrlo delikatan problem, Susan.

Ona mu brzo odgovori:

— Da do sada. Ako ima šezdeset i tri robota pa jednoga od njih traže i ne mogu ustanoviti koji je, zašto jedan od robota to ne učini? Kakva je to zavrzlama? I zašto su nas pozvali ovamo?

Bogert reče kao da se miri sa sudbinom:

— Ako mi dopustiš Susan, protumačit ću ti. Tu na Hyperu

upotrebljavaju nekoliko robota kojima nije u »mozgove« utisnut potpuno Prvi zakon robotike.

Susan Calvin se zavali u stolicu.

— Dakle tako. Koliko je takvih?

— Nekoliko. To je bilo po nalogu vlade pa nije bilo nikakve potrebe da to ne ostane tajnom. Nitko to nije znao osim onih na vrhu i onih koji su s njima radili, Ti nisi bila uključena u tu grupu, Susan. Niti ja s tim nisam imao nikakve veze.

General se umiješao u razgovor autoritativnim glasom:

— Želio bih da to malo potanje objasnim. Nisam znao da doktorica Calvin to ne zna. Nije potrebno da ističem da su se neki uvijek suprotstavljali upotrebi robota na planetama. Jedino čime se vlada branila od Osnovnih radikalista u toj stvari bilo je to da se roboti uvijek izrađuju s neizbježnim Prvim zakonom, koji ih onesposobljava da na bilo koji način ugroze čovjeka u bilo kakvim uvjetima. No nama su bili potrebni roboti s drugačijom prirodom. Zbog toga je načinjeno tek nekoliko robota modela Nestor NS-2 s nešto izmijenjenim Prvim zakonom. Da bi ostali nezapaženi, svi NS-2 su izrađeni bez serijskih brojeva a modificirani primjerci poslani su ovamo zajedno s normalnim robotima. Mi smo ovdje svi obavezni da o tome ne govorimo neovlaštenim osobama. — Na licu mu se pojavi nelagodan osmijeh. — To se sada sve urotilo protiv nas.

Susan Caivin reče vrlo ozbiljnim glasom:

— Jeste li svakoga pitali tko je on? Vi ste svakako za to ovlašteni.

General je kimuno potvrdno glavom.

— Sva šezdeset i trojica su negirali da su ikada ovdje radili a to znači da je jedan od njih lagao.

— Da li na tome jednome kojeg tražite ima tragova rada? Ostali moraju biti novi jer su tek izrađeni.

— Taj je došao prije mjesec dana. Njega i samo još dva takve vrste trebali smo ovdje. Na njemu se ne može vidjeti da je bilo što istrošeno. — Polagano je zaklimao glavom a oči su mu opet poprimile onaj lovački izraz.

— Doktorice Calvin, mi ni po koju cijenu ne možemo dopustiti da brod ode. Ako se sazna za robota bez potpunog Prvog zakona...

Očito je bilo da ovome ne treba nikakav komentar ni zaključak.

— Uništite sva šezdeset i tri robota — reče robotni psiholog hladno i jednostavno — i tako završite cijelu tu neugodnu priču.

Bogert je nakrivio nos.

— Misliš uništiti trideset tisuća dolara po robotu? Mislim da se to kompaniji »Robot« ne bi moglo svidjeti. Bilo bi bolje da prvo nešto pokušamo, Susan, prije nego što počnemo uništavati.

— Tada su mi — odvrati ona oštro — potrebne činjenice. Točno: kakve prednosti ima ta vrsta robota za Hyper? Kakve su to pojedinosti

koje ga čine takvim da ga vi pretpostavljate robotu one druge vrsti, generale?

General Kallner je rukom trljao čelo.

— Imali smo dosta problema s našim prijašnjim robotima. Naši ljudi, uglavnom, rade s vrlo jakim radijacijama. To je dosta opasno, ali su poduzete razumne mjere da se opasnost smanji na minimum. Imali smo samo dva nesretna slučaja otkada smo počeli to raditi, ali nijedan nije bio fatalan. No to se nije nikako moglo protumačiti jednostavnom robotu. Prvi zakon glasi: »Nijedan robot ne smije nanijeti zlo ili štetu čovjeku, niti neaktivnošću dopustiti da čovjek strada«.

— To je prva stvar doktorice Calvin — nastavio je general. — I kada se ukazala potreba da se netko od naših ljudi nakratko izloži umjerenom zračenju gama-zraka u nekom polju sila, takvu koje ne bi imalo nikakav fiziološki efekt, najbliži bi robot uletio u prostoriju i izvukao čovjeka. Ako bi polje bilo naročito slabo, to bi mu uspjelo i posao se nije mogao nastaviti dok ne bismo uklonili iz blizine sve robote. Ako bi polje bilo malo jače, robot ne bi uspio ni doći do našeg čovjeka, jer bi njegov pozitronski »mozak« prestao raditi pod gama-zračenjem, a tada bismo mi ostalii bez jednog vrlo skupog i teško zamjenjiva robota. Pokušavali smo to objasniti robotima. Njihovo je stajalište bilo da čovjek koji se nalazi u području gama-zraka time ugrožava svoj život i da za njih nije važno može li on bez opasnosti ostati u tom polju pola sata. Pretpostavimo, odgovarali bi roboti, da čovjek zaboravi i ostane tamo jedan sat. Oni to nisu smjeli dopustiti Upozorili smo robote da stavljaju svoje »živote« na kocku posve nepotrebno. Ali vlastito očuvanje je tek Treći zakon robotake i Prvi zakon, onaj o sigurnosti čovjeka, na prvom je mjestu. Zapovjedili smo robotima, da moraju po svaku cijenu i bezuvjetno ostati izvan polja gama-zračenja. No poslušnost je tek Drugi zakon robotike, Prvi zakon dolazti najprije, doktorice Calvin, i bili smo prisiljeni ili raditi bez robota ili učiniti nešto s Prvim zakonom. I mi smo odlučili.

— Nevjerojatno! — odvratila je dr dr Calvin. — To znači da je nađena mogućnost da se ukloni Prvi zakon.

— Nije bio uklonjen nego je samo nešto izmijenjen — tumačio je dalje general Kallner. — Pozitronski je mozak u njih bio konstruiran sa samo pozitivnim dijelom Prvog zakona: »Nijedan robot ne smije nanijeti štetu čovjeku«. I to je sve. Ni jedan robot više nema unutrašnji nalog da spriječi nekoga koji bi se mogao ozlijediti dobrovoljnom akcijom kao što je izlaganje zračenju gama-zraka. Jesam li bio dovoljno jasan, doktore Bogert?

— Sasvim jasan — potvrdio je matematičar.

— I to je jedina razlika između vaših specijalnih robota i običnih robota modela NS-2? Je li to jedina razlika, Pete?

— Jedina, Susan. Doista jedina.

Ona ustade i odlučno reče:

— Sada se želim prvo dobro naspavati, a za jedno osam sati htjela bih razgovarati sa još nekim tko je posljednji vidio robota. I odsad, generale Kallner, preuzimam svaku odgovornost za sve sto se dogodi i žellm potpunu i nesmetanu kontrolu u toj istrazi.

Susan Calvin je dva sata samo ležala i odmarala se, san joj nikako nije dolazilo na oči. Javila se Bogertu, pokucala mu na vrata. Ni on nije mogao zaspati. Rekao joj je odmah:

— Očekivao sam da ćeš gotovo sigurno doći k meni. Mislim da se i tebi smučilo od svega ovoga što se tu zbiva.

— Pa da budem iskrena: jest.

— Žalim, ali zaista nije bilo nikakva načina da se to spriječi. Kada je stigao poziv s Hypera za nas, znao sam odmah da nešto nije u redu s preinačenim Nestorom. Ali što sam mogao učiniti? Nisam ti mogao sve ispripovijedati za vrijeme putovanja kao što sam želio, jer sam prvo htio da se i sam uvjerim o čemu je riječ. Stvar s preinačenim robotima najstroža je tajna.

Psiholog Susan Calvin je mrmlijala:

— Ipak mi je trebalo reći. Kompanija »Robot« nema nikakva prava da mijenja pozitronski mozak bez odobrenja psihologa.

Bogert podiže obrve i uzdahne.

— Budi razumna, Susan. Na to nisi mogla nikako utjecati. Vlada je morala postupiti kako je postupila. Htjeli su što prije doći do superatomskog pogona, a svemirski fizičari željeli su imati robote koji im ne bi smetali u poslu. Dobili bi ih čak i onda kad bi trebalo izostaviti Prvi zakon, A mi smo morali priznati da je to tehnički izvedivo, a oni su se svečano zakleli da im treba samo dvanaest takvih robota, da će se njima koristiti samo na bazi Hyper, da će ih uništiti kada jednom završe radove na superatomskom pogonu i da će sve vrijeme s njima vrlo oprezno raditi. Naročito su nastojali na tome da sve ostane u najstrožoj tajnosti. Eto, to je sve.

Susan Calvin procijedi kroz zube:

— Ja bih dala ostavku u tom slučaju.

— To ne bi ništa pomoglo. Vlada je kompaniji ponudila mnogo novaca i zaprijetila joj zakonom o robotima ako odbije taj nalog. Tada smo se našli u bezizlaznu položaju a sada smo još u gorem. Ako se sve ovo pročuje, to bi moglo upropastiti generala Kallnera i nauditi vladi, ali će ipak najviše pogoditi kompaniju »Robot«.

Susan Calvin ga je gledala začuđeno.

Ż Pete, ta zar ne shvaćaš o čemu je tu riječ? Zar ne možeš shvatiti što znači ukloniti Prvi zakon? To više nije samo pitanje tajnosti!

— Znam što bi značilo njegovo uklanjanje, nisam dijete. To bi značiio potpunu nestabilnost, bez ikakva praktičnog rješenja jednadžbe pozitronskog polja sila.

— Matematički. da. Ali možeš li to prevesti u grube psihološke činjenice? Sav normalan život, Pete, svjesno ili na drugi način bit će povrijeđen i nesiguran. Ako dode do dominacije nekog ili nečega što je inferiornije ili se bar pretpostavlja da je inferiornije, ta će nesigurnost biti još jača. Fizički, a do izvjesnog stupnja i mentalno robot je, bilo koji robot, nadmoćniji ljudskom biću. Što ga tada čini pokornim? Samo Prvi zakon! Jer bez njega, prilikom prvog naloga koji ćeš izdati nekom robotu, on će biti nesiguran, a ti mrtav! Što ti misliš?

— Susan — reče Bogert sa puno razumijevanja i sa smiješkom na licu — priznajem da taj frankenštajnski kompleks koji si sada izložila ima određeno opravdanje ako Prvi zakon nije na prvom mjestu. Ali taj zakon, ponavljam, nije uklonjen, on je samo prepravljen, i to vrlo malo.

— A što je sa stabilnošću »mozga«?

Matematičar je malo stisnuo usne.

— Pa, malo je smanjena, prirodno. Ali sve je to u granicama sigurnosti. Prvi Nestor je isporučen bazi prije devet mjeseci i ništa se loše nije dogodilo sve do danas, a i ovo sada više je strah od otkrića nego što bi čovjek bio ugrožen.

— Vrlo dobro. Vidjet ćemo što će se izroditi na sutrašnjem sastanku.

Bogert ju je uljudno ispratio do vrata njene sobe i vratio se kisela lica. Ponovo se uvjerio da nema razloga da mijenja svoje mišljenje o njoj kao osobi koja je malo previše zajedljiva i preplašena.

Međutim, Susan Calvin nije uopće razmišljala o Bogertu, nije joj bio ni nakraj pameti. Ona ga je otpisala prije nekoliko godina kao čovjeka slatkorječiva, uglađena ali vrlo pretenciozna u svojoj karijeri.

*

Gerald Black je diplomirao svemirsku fiziku prije godinu dana i zajedno sa svojom cijelom klasom našao se sada na poslu oko superatomskog pogona. On se također priključio tom općem skupu i ukljucio u atmosferu što je vladala na Hyperu. U svom uskom bijelom ogrtaču bio je malo uzbuđen i nesiguran. Njegova snaga i energija kao da je težila za slobodom, a prsti stisnuti u pesnicu mogli bi saviti potkovu.

General-major Kallner je sjedio pokraj njega, a nasuprot dva predstavnika kompanije »Robot«. Black je započeo prvi:

— Čini mi se da sam ja bio posljednji koji je vidio Nestora prije nego što je išćezao. Kazali su mi da me vi želite ispitati o tome.

Susan Calvin ga je gledala sa znatiželjom.

— Vi govorite kao da u to niste sigurni, mladi čovječe. Zar vi ne znate da li ste vi bili posljednji s robotom?

— On je radio sa mnom, gospođo, na generatoru polja i bio je sa mnom toga jutra kad je nestao. Ne znam da li je još netko kasnije vidio robota. Nitko ne priznaje da ga je vidio.

— Zar mislite da bi netko mogao lagati?

— To ne kažem. Ali ne bih nikoga krivio ako bi i lagao. — Tamne oči su mu postale još tamnije.

— Uopće nije riječ o tome da nekoga okrivimo. Robot je učinio što je učinio, zato što je takav kakav je. Samo ga pokušavamo pronaći, gospodine Black, i zato ostavljamo sve ostale po strani. Dakle, ako ste radili s robotom, vi to znate bolje nego bilo tko drugi. Je li bilo nečega neobičnog u vezi s njim što ste mogli opaziti? Jeste li ikada prije radili s robotima?

— Radio sam s drugim robotima, s onim običnima ovdje. Nestor se ni po čemu ne razlikuje od njih osim što je pametniji i mnogo dosadniji.

— Dosadniji? Kako?

— Pa, to možda nije greška i nisu oni tome krivi. Znate, posao je ovdje dosta težak i većina nas postane malo tankih živaca. Vrtjeti se tu po hyper svemirskom prostoru nije baš zabavno. — Nasmijao se blijedo kao da mu je laknulo zbog tog malog priznanja. — Neprestano smo u opasnosti tražeći rupu u normalnom svemiru kroz koju bi možda ispali iz svemira ne samo asteroidi nego cijelo to čudo od naše baze zajedno s njima. Zvuči suludo, zar ne? Naravno, ponekad smo na rubu... No ovi Nestori to nisu nikad. Oni su radoznali, oni su mirni i ne brinu nizašto, A kada nešto želite svršiti na brzinu, oni to rade polagano. Često zaželimo da to brže napravimo sami, bez njih. Kažete da rade polagano. Jesu li ikad odbili da izvrše nalog?

— Nisu, nikada! Oni rade vrlo dobro. Mirno vam kažu kad misle da ste pogriješili. Oni ne znaju ništa o tome što mi radimo nego samo ono što smo ih naučiii, no to ih ne zaustavija. Možda malo pretjerujem, ali čini mi se da i ostali imaju iste nevolje s njima, s tim Nestorima.

General Kallner malo pročisti grlo.

— Zašto do sada nisam primio ni jednu žalbu u tom smislu, reci mi Black?

Mladi je fizičar pocrvenio.

— Mi nismo baš ozbiljno mislili da radimo bez njih, a osim toga nismo znali kako će tako beznačajna pritužba biti primijena.

Bogert se umiješa miroljubivo.

— Da li se nešto naročito dogodilo tog jutra kad ste ga posljednji put vidjeli?

Nastala je tišina. Jedva primjetnom kretnjom Susan Calvin je zaustavila prigovor koji je general upravo naumio da izusti i mirno je nastavila čekati odgovor.

Tada Black progovori u iznenadnoj ljutini:

— Imao sam malo problema s njim. Slomio sam jednu kimbal-cijev toga jutra i zbog toga sam kasnio pet dana. Moj cijeli program je bio poremećen. Od kuće nisam primio već duže nikakvih vijesti. A on je došao k meni i tražio da ponovim eksperiment koji sam napustio prije tjedan dana. Neprestano mi je dosađivao s tim i već mi se bio popeo na glavu. Rekao sam mu da ide i to je sve.

— Vi ste mu kazali da o d e ? — pilala je Susan Calvin, sada već više zainteresirana. — Kojim riječima? Jeste li mu kazali »Idi odatle!«? Pokušajte se sjetiti točno riječi koje ste izgovorili.

Očito se Black u sebi borio. Načas je protrljao dlanom čelo a onda je spustio ruku i rekao gotovo izazovno:

— Rekao sam »Gubi se odmah!«

Bogert se nasmijao kratko.

— A on je to i učinio, je li?

No Susan Calvin još nije bila završila. Nastavila je pomirljivo.

— No, sad već imamo neku polaznu točku, Black. Kao što vidite, točni detalji su nam potrebni. Da bismo razumjeli akcije robota, presudna može biti neka riječ, pokret, naglasak. Na primjer, vi niste mogli reći samo te tri riječi, nije li tako? Prema vlastitu opisu bili ste tada vrlo zlovoljni. Možda ste sve to kazali malo oštrije.

Mladi se čovjek polagano predavao.

— Pa, možda sam spomenuo i neke ružne riječi.

— Koje ružne riječi?

— O, pa ne mogu se točno sjetiti. Osim toga, ne bih ih mogao ponoviti. Znate kako je to kad se netko uzbudi. — Od neugodnosti on se zahihota. — Znate, čovjek tada ne bira riječi.

— To je u redu — odgovorila je ona s oštrinom u glasu. — U ovom trenutku ja sam psiholog. Želim da ponovite što je moguće točnije riječi koje ste izrekli i što je još važnije točan ton glasa.

Black je pogledao u svoga šefa kao da od njega očekuje pomoć ali ovaj nije ni mrdnuo. Oči su mu postale gotovo molećive a lice se oduljilo.

— Ne mogu nikako.

— Morate.

— Pretpostavite da se obraćate menii — upadne Bogert s jedva prikrivenim humorom — možda će vam tada biti lakše.

Crveno lice mladog čovjeka okrenu se prema Bogertu. Progutao je pljuvačku.

— Rekao sam... — Glas mu se izgubio; pokušao je ponovo.

Ż Rekao sam...

Duboko uzdahnuvši on je izredao seriju najsočnijih psovki, a kad je završio gotovo je plačnim glasom dodao:

— Eto to sam mu rekao, manje više to. Ne sjećam se više redoslijeda a možda sam nešto i izostavio ili nešto i dodao ali bilo je

otprilike tako.

Samo je lagano rumenilo odalo doktoricu Calvin. —Poznato mi je značenje većine tih riječi, a i ostale su vjerojatno jednako grozne — rekla je.

— Jest, tako je — složio se Black.

— I među tim riječima vi ste mu kazali da se odmah izgubi.

— Pa to sam mislio samo figurativno.

— Shvaćam. No neće biti pokrenut nikakav disciplinski postupak protiv vas, u to sam sigurna.

Na njen pogled generail koji je pet sekundi ranije mislio drugačije, ljutito je potvrdno klimnuo glavoma,

— Možete ići gospodine Black. Hvala na suradnji.

*

Susan je bilo potrebno pet satii da ispita sva šezdeset tri robota. Pet sati neprekidna ponavljanja istih pitanja svakom robotu — a bili su slični kao jaje jajetu — s pitanjima A, B, C, D i odgovorima A, B, C, D, s pažljivim bezličrnlm izrazima u brižljivo prijateljskoj atmosferi, s brižljivo neutralnim tonom glasa i s jednim skrivenim diktafonom.

Susan se osjećala potpuno iscrpena kada je završila taj golemi posao.

Bogert je čekao da završi, a kada je bacila posljednju kazetu na stol upitno ju je pogledao. Klimnula je glavom.

— Sva šezdeset tri su mi sasvim jednaki. Ne mogu ih razlikovati.

— Ne možeš očekivati da to pogodiis po sluhu. Moramo analizirati svaku snimku.

Obično je matematicka interpretacija robotovih izgovorenih reakcija jedna od najzamršenijih operacija u analizii robota. Potrebna je ekipa vrlo dobro izobraženih tehničara za rad na vrlo složenim računarskim elektronskim strojevima. Bogert je to dobro znao.

Pošto je odslušao svaku seriju odgovora, načinio je popis odstupanja u riječima i grafikone prekida u odgovorima, te rekao:

— Nema nikakvih anomalija, Susan. Varijacije u riječima i vrijeme reagiranja nalazi se u granicama uobičajenoga. Potrebne su nam malo preciznije metode. Vjerojatno imaju ovdje kompjutor. Zar ne? — Namrštio se i pogledao u slomljeni nokat na prstu. — Ne smijemo se koristiti kompjutorom. Prevelika je opasnost da stvar procuri. Ili bi možda ipak trebalo...

Susan Calvin ga zaustavi nestrpljivom kretnjom.

— Molim te, Pete. Ovo nije nikakav problem tvoga laboratorija. Ako ne možemo pronaći Nestora po nekim općim razlikama koje bismo mogli vidjeti golim očima, a to ne možemo doista, onda nemamo sreće. A s druge strane, opasnost da ga pustimo pobjeći je prevelika. Nije

dovoljno ukazati na neku slučajnu nepravilnost na grafikonu. Kažem ti, ako je to sve do čega smo mogli doći, ja bih ih uništila sve, kako bismo bili potpuno sigurni. Ti si spomenuo i neke druge preinačene Nestore?

— Jesam — kratko će Bogert — i s njima je sve u redu. Oni odgovaraju na moja pitanja, ponosni su na svoje znanje, osim ova dva posljednja koja nisu imala vremena da »nauče« svemirsku fiziku. Oni su mi se smijali zato što ne znam neke stvari koje su ovdje uobičajeno poznate. — Slegnuo je ramenima. — Pretpostavljam da to stvara neku vrst sentimentalnosti ovdašnjih tehničara prema njima. Roboti su možda odviše skloni da te impresioniraju svojim većim znanjem.

— Možeš li pokušati s nekoliko planimetrijskih reakcija da vidiš ima li nekih promjena ili odstupanja u njihovu mentalnom stanju od vremena kada su proizvedeni?

— Nisam to još učinio, ali hoću. — Zaprijetio joj je prstom. — Gubiš pomalo živce, Susan. Ne vidim potrebe da dramatiziraš. Oni su u svojoj osnovi bezazleni.

— Jesu li? — Susan Calvin se ražestila. — Jesu li? Pa zar ne shvaćaš da jedan od njih laže? Jedan od šezdeset tri robota koje sam upravo ispitivaia mi je svjesno i namjerno lagao, nakon posve jasnog naloga da mi kaže istinu. Nenormalnost koja se tu pojavljuje vrlo je duboka i zastrašujuća.

Pete Bogert je osjetio kako mu se zubi stišću. Rekao je:

— Nikako! Nestor je dobio nalog da se izgubi. Nalog je bio potpuno jasan i naglašen i dala ga je osoba koja ima najviše ovlaštenja da upravlja Nestorom. Ne može se učiniti ništa protiv toga naloga nekim višim nalogom ili nekim većim pravom na davanje naloga. Zbog toga je posve normalno da robot pokušava sve kako bi ga izvršio. No ja mu se zapravo divim, sviđa mi se njegova snalažljivost. Kako bi se neki robot mogao bolje izgubiti nego skrivajući se među mnoštvom sličnih robota?

— Da da, ti se tome diviš. Vidim da se ti pomalo zabavljaš time, Pete, a nemaš ni trunke razumijevanja. Jesi li ti stručnjak za robote, Pete? Ti se roboti smatraju superiornim. I ti si to upravo sada potvrdio. Podsvjesno oni osjećaju da je ljudsko biće nesposobnije od njih i da Prvi zakon koji nas štiti od njih nije savršen. A onda evo jednog mladog čovjeka koji naređuje robotu da ode, da se izgubi, sa svom verbalnom naglašću, s prostotama i gnusobom. Dopuštam da robot mora poslušati svaki nalog, ali podsvjesno eto i ogorčenja. Sve više će mu postajati važno dokazati kako je on ipak nadmoćniji, usprkos strašnim riječima koje su mu bile upućene, To bi mu moglo postati tako važno, da ono što je još ostalo od Prvog zakona neće više biti dovoljno da ga zaustavi.

— Ta kako bi jedan robot na zemlji lli bilo gdje u Sunčevu sustavu, Susan, mogao shvatiti značenje svih tih psovki? Prostačke riječi nisu

nikada bile utisnute u njegov mozak.

— Nije sve u obrazovanju — zarežala je Susan Calvin na njega. — Roboti su naučili potcjenjivati, ti stara budalo!

Sada je Bogert bio siguran da je ona već izgubila svako strpljenje. Žustro je nastavila:

— Zar ne možeš pretpostaviti da bi prema tonu koji je upotrebljen robot mogao uočiti da riječi nisu bile kompliment? Zar ne možeš pretpostaviti da je te riječi čuo i drugom prilikom i zapamtio u nekakvim okolnostima i u nekakvu kontekstu?

— Dobro, dobro — sada je vikao i Bogert — da li bi bila tako ljubazna i kazala na koji bi način jedan modificirani robot mogao naškoditi čovjeku, bez obzira na to koliko bio uvrijeđen i bez obzira na to kako bio bolestan od želje da pokaže svoju nadmoć?

— Ako ti kažem jedan način, hoćeš li zamuknuti?

— Svakako.

Bili su se naslonili na stol jedno prema drugome i ljutito se gledali u oči. Susan je rekla:

— Ako modificirani robot ispusti neki težak teret na ljudsko biće, on neće prekršiti Prvi zakon ako je to učinio znajući da mu je snaga i brzina reagiranja dovoljna da uhvati teret prije nego što udari u čovjeka. No teret ispušten iz ruku nije više aktivni medij. Čovjeku sad prijeti samo slijepa sila gravitacije. Robot tada može promijeniti mišljenje i neaktivnošću dopustiti da teret padne. Modificirani Prvi zakon to dopušta.

— To je strašno nategnuta kombinacija.

— E, a to moja profesija ponekad upravo zahtijeva. Pete, nemojmo se više svađati. Krenimo na posao. Ti znaš točno koji je to stimulans uzrokovao da se robot »izgubi«. Ti imaš zapisnik o njegovoj mentalnoj konstituciji. Htjela bih da mi kažeš kako je bilo moguće da naš robot učini upravo takvu stvar koju sam ti opisala. Ne specifični odjeljak, molim te, nego cijelu vrstu odgovora iz te grupe. Ja bih to htjela što je brže moguće.

— A u međuvremenu . ..

A u međuvrememi ćemo pokušati odgonetnuti testove koji se izravno odnose na Prvi zakon.

*

Geraid Black je na vlastitii zahtjev nadzirao postavljanje drvenih pregrada u velikom krugu na trećem katu zgrade Radijacije II. Radnici su radili u potpunoj tišini, ali su svi bili koncentrirani na instalacije šezdeset triju fotoćelija koje je trebalo postaviti zajedno s ostalim uređajima.

Jedan radnik je sjeo do Blacka, zabacio kapu i obrisao nadlanicom

oznojeno čelo. Black mu kimne glavom.

— Kako ide, Walter?

Walter je slegao ramenima i zapalio cigaretu.

— Glatko, kao po loju. Što se to desava tamo dolje, doktore? Najprije smo bili tri dana bez posla, a onda cijela zbrka s ovim ovdje. — Naslonio se na lakat i povukao nekoliko dimova.

Black se namrstio.

— Nekoliko robota nalik na ljude dopremljeno je prije nekog vremena sa Zemlje. Sjećaš li se nevolja koje smo imali s robotima koji su hrlili u polja gama-zraka, sve dok im nismo utuvili u glavu da to ne smiju raditi?

— Sjećam se. Hoćemo li dobiti nove robote?

— Dobili smo neke u zamjenu, ali sve je uglavnom bila stvar teoretske naravi. No ljudi koji su nam ih poslali hoće samo saznati jesu li ti roboti oštećeni zračenjem gama-zraka.

— Pomalo je smiješno što se zaustavlja cijeli rad zbog tih problema s robotima.

— E, to su odlučili oni odozgor, koji to mogu. Ja samo činim ono što mi je rečeno. Vjerojatno će sve to biti samo nekakvo natezanje...

— Pa vjerojatno — električar se kratko nasmijao i značajno pogledao Blacka.

— Sigurno netko zna nekoga u Washingtonu. No sve dok mi plaća redovito stiže, nije me briga. Taj pogon nije moja briga... A što će se to ovdje raditi?

— Pitaš mene? Doveli su čitavu gomilu robota, njih više od šezdeset, i ovdje će mjeriti njihove reakcije. To je sve što znam.

— Koliko će to dugo trajati?

— Kad bih ja znao!

— Dobro — reče Walter s teškim sarkazmom — sve dok mi redovito plaćaju, mogu se igrati koliko žele.

Black je osjetio olakšanje. Neka kruži takva priča. Bila je bezopasna i vrlo blizu istini tako da je mogla otkloniti svaku preveliku znatiželju.

*

Jedan je čovjek sjedio na stolici nepomično i bez riječi. Uteg je počeo padati, a u trenutku kad je trebalo da pogodi čovjeka, u posljednjem je trenutku bio uklonjen u stranu snažnim udarcem. U šezdeset tri drvena odjeljka, promatrani roboti jurnuli su naprijed i u tom djeliću sekunde, prije nego što je teret mogao pasti na čovjeka, šezdeset tri foto-ćelije iza njih pokrenule su automatski označivač koji je ostavio znak na papirnatoj vrpci. Teret se dizao i spuštao, dizao i spuštao, dizao ..

Deset puta!

Deset puta su roboti pohrliii i zaustaviii se dok je čovjek i dalje sjedio.

*

General-major Kallner nije više bio u svečanoj uniformi kao prve večeri sa stručnjacima kompanije »Robot«. Sada je bio u sivoj košulji s otvorenim ovratnikom a tamnoplava kravata mu je visila opuštena i razvezana.

Gledao je s mnogo nade u Bogerta koji je bio i sada elegantno odjeven i smiren a njegov unutrašnji nemir mogao se nazreti samo po malo napetoj koži oko usana.

General je započeo:

— Ta će se razlika možda pokazati premalenom za našu svrhu. Jer sva šezdeset tri robota pohrlila su u pomoć ugroženu čovjeku, no to je bilo ono što nazivamo forsiranom reakcijom. Vidite, kad bi roboti čak i znali da se čovjeku neće ništa dogoditi, pa i poslije prvog, drugog, trećeg i četvrtog iskustva, oni ne bi mogli spriječiti da ne reagiraju. To imperativno zahtijeva Prvi zakon.

— Točno. I što onda?

— Šezdeset treći robot, naš preinačeni Nestor, nema takve prisile! On je djelovao slobodno. Da je htio, mogao je ostati na svom mjestu. Na žalost, on to nije želio, a glas mu je to stvarno i odražavao.

— Pretpostavljate li zasto?

Bogert je slegnuo ramenima.

— Pretpostavljam da će nam to protumačiti doktorica Calvin kada dođe. Najvjerojatnije sa strahotnom interpretacijom i tumačenjem. Nju je sve to prilično uznemirilo.

— Ona je vrlo sposobna, zar ne? — odjednom je upitao general s primjesom sumnje.

— Svakako — odvratio je Bogert sa šaljivim prizvukom u glasu. — Ona je i te kako sposobna. Ona razumije robote kao... sestra, i to zbog toga jer mnogo manje voli ljude. Mislim, bez obzira na to što je izvanredan psiholog, ona je ipak malo neurotična. Ima čak paranoidne sklonosti. Nemojte je uzeti previše ozbiljno.

Pred sobom je raširio na stolu čitav svežanj grafikona s izlomljenim linijama.

— Vidite, generale, kod svakog robota je vremenski razmak, od trenutka pada tereta do završene akcije na daljini od metra i pol, kod svakog novog pokusa sve duži. Konačno, postoji sasvim određena matematička korelacija koja određuje ovakve akcije robota. Neudovoljavanje toj zakonitosti ukazuje na znatnu nenormalnost u robotovu pozitronskom mozgu. Na žalost, ovdje se sve čini normalno.

— Ali ako naš Nestor nije bio pokrenut forsiranom akcijom, kako to

da se njegova krivulja ne razlikuje od drugih? To nikako ne shvaćam.

— Pa, to je vrlo jednostavno. Reagiranje robota, na žalost, ne odgovara reagiranju čovjeka. Kod ljudskog je bića voljna akcija mnogo sporija od refleksne. U robota je to više pitanje slobode izbora, inače je brzina u forsiranoj i u slobodnoj akciji u njih jednaka. Što sam ja očekivao? Da će naš Nestor prvi put biti iznenaden i da će se pojaviti veći vremenski razmak prije nego što on krene u akciju.

— I to se nije dogodilo?

— Na žalost, nije.

— Onda nismo stigli nikamo s tim eksperimentom? — General se naslonio natrag s izrazom bolne zabrinutosti na licu.

— Već je pet dana otkako ste došli.

U tom je trenutku ušla Susan i zalupila vratima.

— Skloni te tvoje grafikone, Pete! — viknula je. — Znaš i sam da nam ništa ne pokazuju.

Promrmljala je nešto kad se general digao i pozdravio te odmah nastavila:

— Moramo pokušati nešto drugo ali brzo.

— Ne sviđa mi se to što se tu dešava.

Bogert izmijeni pogled, pun razumijevanja s generalom.

— Što se dogodilo?

— Ništa posebno. Ali ne sviđa mi se to što nas Nestor nastavlja varati. To je loše. On sada sasvim sigurno zadovoljava svoje nabujale osjećaje superiornosti. Plašim se mnogo više toga da mu motivacije više nisu usmjerene na izvršavanje naređenja. Mislim da on sve više postaje neurotično opsjednut idejom da nadmudri čovjeka. A to je vrlo opasna i nezrdrava situacija. Pete, jesi li učinio što sam od tebe tražila? »Jesi li izračunao faktor nestabilnosti kod modificiranog Nestora, onako kako sam te zamolila?

— Napredujem, napredujem — odvratio je matematičar nezainteresirano.

Ona ga je najprije ljutito pogledala a onda se okrenula generalu Kallneru.

— Nestor je potpuno svjestan toga što mi radimo, generale. Nije imao nikakva razloga da se uhvati na udicu u ovom eksperimentu, naročito ne čim je vidio da nema nikakve opasnosti za čovjeka. Ostali to nisu mogli, ali on je svjesno falsificirao svoju reakciju.

— Što mislite da sada moramo poduzeti, doktoriee Calvin?

— Onemogućiti ga da poduzme sličnu akciju slijedeći put. Ponovit ćemo pokus, ali s nekim dodacima. Kabel visokog napona koji može uništiti model Nestora postavit ćemo između čovjeka i robota, i to mrežu koju oni ne mogu preskočitri, a robote ćemo unaprijed upozoriti da će biti uništeni dodirnu li kabele...

— Stanite — prekinuo ju je Bogert s iznenadnom žestinom. — To

ne dolazi u obzir. Ne možemo uništiti dva milijuna dolara, koliko roboti vrijede, samo zato da bismo našli Nestora. Ta valjda postoji i neki drugi način.

— Jesi li siguran? Do sada nisi pronašao ni jedan. Zapravo, uopče nije riječ o elektronici. Možemo postaviti elektronski uređaj koji će prekinuti dovod srtruje pod pritiskom robota. Ako robot i stane na mrežu neće biti uništen, ali neće znati za taj uređaj.

General je sjeo, pun nade.

— Hoće li to uspjeti?

— Moralo bi. Pod tim uvjetima Nestor će morati ostati na svom mjestu. Možemo mu narediti da dodirne kabel i tako sam sebe uništi, jer je Drugi zakon poslušnosti izanad Trećeg zakona samoočuvanja. No nitko mu to neće narediti. Bit ce mu prepušteno da sam odluči kao i svi ostali roboti. U normalnih robota Prvi zakon sigurnosti ljudskog bića natjerat će ih u smrt i bez posebna naređenja. Ali Nestora neće. Bez potpunog Prvog zakona, a u ovom slučaju bez određena naloga, Treći zakon samoodržanja bit će iznad svih i robot neće imati drugog izbora nego da ostane na svom mjestu. To će biti forsirana akcija.

— Hoćemo li to još večeras učiniti?

— Večeras, ako se odmah postavi mreža kabela. Reći ću robotima što ih sada očekuje — završila je Susan Calvin.

*

Čovjek je sjedio na stolici bez riječi, nepomičan. Uteg je padao da bi u posljednjem trenutku bio zaustavljen čeličnim užetom kojim je vezan točno iznad čovjekove glave.

Samo jednom...

Susan Calvin se zgranuta diže iz male fotelje na galeriji jedva dišući od zaprepaštenja.

Šezdeset i tri robota ostala su na svojim mjestima zureći u čovjeka koji je bio izložen opasnosti pred njihovim elektronskim očima. Ni jedan se nije pokrenuo.

*

Susan Calvin se razgnjevila. I to više što to nije smjela ispoljiti pred robotima, koji su jedan po jedan ulazili u sobu i opet izlazili. Provjeravala je popis. Ulazio je dvadeset osmi. Još ih je trideset pet čekalo vani.

Dvadeset osmi je ušao.

Ona ga je umirujućim glasom upitala:

— Tko si ti?

Robot je odgovorio dubokim, nesigurnim glasom:

— Još nisam dobio broj. Ja sam robot NS-2 i bio sam dvadeset i osmi u redu. Imam ovdje papir koji treba da vam predam.

— Nisi bio ovdje ranije, danas?

— Nisam, gospođo.

— Sjedni tamo. Postavit ću ti nekoliko pitanja, Dvadeset osam. Jesi li bio u sobi za radijacije u zgradi II prije otprilike četiri sata?

Robot je imao muke s odgovorom. A onda je došao odgovor kao iz stroja koji treba podmazati.

— Jesam, gospođo.

— Tamo je bio čovjek koji umalo nije stradao, je li?

— Bio je, gospođo.

— A ti nisi ništa učinio da ga spasiš?

— Ništa, gospođo.

— Čovjek je mogao stradati zbog tvoje neaktivnosti. Je li ti to poznato?

— Jeste, gospođo. No nisam mogao ništa učiniti, gospođo.

Teško je zamisliti da je veliko, bezizražajno metalno stvorenje bilo prestrašeno, ali tako se doimalo.

— Zelim da mi točno kažeš zašto nisi ništa učinio da ga spasiš.

— Rastumačit ću vam, gospodo. Svakako ne bih želio da vi ili bilo tko pomisli da bih učinio nešto što bi moglo naškoditi gospodaru. O, ne, to bi bilo strašno... to bi bilo nepojmljivo...

— Nemoj se uzbuđivati, prijatelju. Ne okrivljujem te nizašto. Samo želim saznati što si mislio tada.

— Gospođo, prije nego što se sve to dogodilo, kazali ste nam da će jedan gospodar biti u opasnosti od onog utega i da ćemo morati prijeći električne kabele ako ga želimo spasiti. Dakle, gospođo, to me ne bi zaustavilo. Što je moje uništenje naspram sigurnosti gospodara? Ali. .. ali, činilo mi se, ako umrem na putu do njega, tada ga nikako neću moći spasiti. Uteg će ga smlaviti a ja ću biti mrtav bez ikakve svrhe a možda će jednoga dana neki drugi gospodar biti u opasnosti da strada i ja bih ga mogao spasiti ako bih ostao živ. Da li me dobro razumijete, gospođo?

— Hoćeš reći da je to bio izbor između toga da umre čovjek ili da umrete obojica?

— Tako je, gospođo. Bilo je nemoguće spasiti gospodara. Njega smo mogli smatrati već mrtvim. Tada je neprihvatljivo uništiti sebe nizašto, a bez zapovijedi.

Dr Calvin je vrtjela olovkom u ruci. Tu istu priču s beznačajnijim odstupanjima čula je već dvadeset i sedam puta. Slijedilo je presudno pitanje.

— Tvoje razmišljanje ima nekog smisla, ali to nije način razmišljanja na koji sam vjerovala da razmišljaš. Jesi li i ti razmišljao o tome?

Hobot je malo krzmao.

— Nisam.

— Pa tko je onda tako razmišljao?

— Mi smo prošle noći raizgovarali i jedan od nas je došao na tu ideju i ona nam se učinila ispravnom.

— Tko je to bio?

Robot je trenutak oklijevao,

— Ne znam. Jedan od nas. Ona je uzdahnula.

— U redu, to je sve. Možeš ići.

Dvadeset deveti je bio slijedeći i jož trideset četiri nakon njega.

*

General-major Kallner je također bio ljutit. Cijeli tjedan zaostajao je posao na bazi Hyper dok se ta dva stručnjaka zamaraju nekakvim papirnatim istraživanjima. Cijeli tjedan ti su stručnjaci samo pogoršavali situaciju beskorisnim testovima. A sad oni — ili ta žena, svejedno — još nešto i predlažu.

Srećom, Kallner je bio ipak previše uglađen da bi svoje nezadovoljstvo javno pokazao.

Susan Calvin je bila uporna.

— Zašto ne? Sasvim je očito da ovakvo stanje nije dobro, Jedini način da dođemo do rezultata odmah ili barem za ono vrijeme dok se stvar ne pogorša toliko da je više nećemo moći kontrolirati, jest da razdvojimo robote. Ne možemo ih držati zajedno.

— Draga moja Susan — gunđao je generai dok mu se glas gubio u najvećim dubinama baritona. — Ne vidim kako mogu ovdje razmjestiti šezdeset tri robota.

Susan Calvin podigla je bespomoćno ruke.

— Onda ja ne mogu više ništa učiniti. Nestor će i dalje oponašati ono što čine ostali roboti ili će ih nagovarati da ne čine ono što on ne bi mogao uraditi. Tada bismo upali u slijepu ulicu. Mi smo u pravom okršaju s tim malim robotom izgubljenim u mnoštvu, i on će nadvladati. Svaka njegova pobjeda samo pogoršava situaciju.. . i njegovu nenormalnost. — Ona se odlučno diže. — Generale Kallner, ako ne razdvojite robote onako kako ja zahtijevam, onda mogu samo tražiti da ih uništite sve. I to odmah.

— Ti to zahtijevaš? — Bergert ju je iznenađeno pogledao. Bio je zaista ljutit. — Kojim pravom možeš od nas zahtijevati takvo nešto? Roboti će ostati takvi kakvi jesu. Ja sam odgovoran upravi a ne ti.

— A ja — dodao je general Kallner — ja sam odgovoran zemaljskom koordinatoru i moram taj problem riješiti na bilo koji način.

— Tada — odgovori im spremno Susan Calvin — meni ne preostaje

ništa drugo nego da odustanem. A ako bude potrebno prisiliti vas da ih uništite, onda ću ja o tome obavijestiti javnost. Nisam ja odobrila izradu modificiranih robota.

— Ako samo jednu riječ pustite u javnost, doktorice Calvin — rekao je general odlučno — i time narušite mjere sigurnosti, sasvim je sigurno da ćete odmah biti uhapšeni.

Bogert je osjetio da im stvari izmiču iz ruku. Glas mu je bio suh:

— Dobro, dobro, počinjemo se svi skupa vladati kao djeca. Potrebno nam je još samo malo vremena. Svakako možemo pronaći jednog robota a da ne odustanemo od akcije, i bez hapšenja ili uništavanja dvaju milijuna.

Susan Calvin se bijesno okrene prema njemu:

— Ne želim imati ni jednog nesigurnog robota. Imamo jednog Nestora koji je sasvim sigurno neuravnotežen, još jedanaest njih koji su to potencijalno te šezdeset dva robota koji se podvrgavaju neuravnoteženim okolnostima. Jedini je ispravan i siguran način taj da ih sve uništimo.

Signalno zvonce je zazujalo i zaustavilo sve troje i njihovo je ljutito raspoloženje zamrlo u iščekivanju.

— Naprijed — povikao je general.

Bio je Gerald Black, koji se doimao potpuno zbunjeno. Glas mu je bio grub i gnjevan:

— Mislio sam najbolje je da dođem sam, nisam htio nikoga drugoga zamoliti...

— Što je bilo? Ne dulji...

— Tamo u teretnom brodu u odjeljku C netko se igrao s bravom na vratima. Ima svježih tragova, ogrebotina.

— Odjeljak C? — uskliknula je Susan Calvin brzo. — Pa to je onaj u kojem držimo robote, zar ne? A tko je to učinio?

Ż S unutrašnje strane — odgovori Black lakonski.

— Je li brava oštećena?

— Nije. Ispravna je. Ja sam ova četiri dana sve vrijeme bio na brodu i nijedan robot nije pokušao izići. Mislio sam da biste vi to morali saznati. Inače, ne volim širiti glasine. Samo sam ja to zapazio.

— Je li netko sada u odjeljku C? — pitao je general.

— Ostavio sam Lamo Robinsa i MacAdamsa.

Nastala je neugodna tišina a onda Susan Calvin reče ironično:

— E, pa dakle, gospodo? General je nesigurno protrljao nos.

— Što da radimo?

— Zar vam nije jasno? Nestor planira da ode. Taj nalog da se izgubio ovladao je njime te prelazi sve granice koje možemo zamisliti. Ne bih se iznenadila kad bi ono, što je ostalo od Prvog zakona, bilo jedva dovoljno da to prevlada. On je potpuno sposoban da preuzme brod i da njim ode. Tada ćemo imati jednog poludjelog robota na

svemirskom brodu. I što će učiniti zatim? Ima li netko neku ideju? Zar još želite da ih pustite sve zajedno, generale?

— Besmisao — upadne Bogert. Opet je postao uglađen. —Pa zar sve to zbog nekoliko ogrebotina na vratima?

— Jeste li vi, doktore Bogerte, završili analizu koju sam od vas zahtijevala, kad imate vremena davati te svoje slobodoumne savjete?

— Jesam, završio sam.

— Mogu li vidjeti rezultate?

— Ne možeš.

— A zašto ne? Ili možda nisam smjela ni pitati zašto?

— Pa zato što to nema nikakva smisla, Susan, Ta rekao sam ti unaprijed da su modificirani roboti manje stabilni od običnih i moja analiza to dokazuje. Ima samo vrlo mala mogućnost da se robot oda, pod vrlo izuzetnim okolnostima za koje nema nikakvih izgleda da se pojave. Neka ostane na tome. Neću ti dati argumente za tvoj zahtjev da se unište svi roboti samo zato što smo nesposobni da otkrijemo među njima Nestora.

Susana Calvin ga je zamalo zdrobila pogledom, a onda joj provali suzdržavano ogorčenje:

— Ne želiš da se bilo što ispriječi na putu tvog apsolutnog diktatorstva?

— Molim vas — počeo je general Kallner uzbudeno — Smatrate li zbilja da se ništa više ne može učiniti, doktorice Calvin?

— Ne mogu ništa pametnije smisliti — odgovorila je gotovo slomljeno. — Kada bi postojale bar neke male razlike između Nestora i ostalih robota istoga tipa, razlike koje ne zadiru u Prvi zakon. Nešto u osjetljivosti, u vladanju, u specifikaciji... — Iznenada zastane.

— Što je?

— Pomislila sam na nešto... Mislim da bi... — Oči su odsutno lutale. — Taj modificirani Nestor, Pete. On je dobio istu osjetljivost kao i drugi, normalni roboti?

— Jeste, posve jednaku.

— A što ste to vi kazali, gospodine Black? — Okrenula se mladom čovjeku koji je u buri što ju je izazvao svojom viješću diskretno šutio. — Jednom kada ste se tužili na Nestorovu sklonost prema superiomosti, kazali ste da su ga tehničari naučili svemu što oni znaju.

— Da svemu što znaju iz svemirske fizike. Oni, inače ne znaju o tome ništa kada dolaze ovamo.

— To je u redu — rekao je Bogert iznenađeno. — Rekao sam ti, Susan, kada sam razgovarao s drugim Nestorima da ova posljednja dva ne znaju ništa o svemirskoj fizici.

— A zašto je tako? — Susan Calvin je sada govorila sve uzbuđenije. — Zašto nisu te Nestore upoznali s fizikom na početku?

— Mogu vam i to protumačiti — odvratio je general KalIner. — Sve

je to zbog povjerljivosti posla. Mislili smo ovako: načinimo li dvanaest robota u koje je ugrađeno znanje svemirske fizike te stavimo druge da rade na drugim poljima, to bi moglo izazvati sumnjičavost. Ljudi koji rade s normalnim Nestorima mogli bi se upitati otkud im znanje o fizici svemirskog prostora. Zbog toga smo i ostavili jedno polje senzibilnosti da bi se to moglo naučiti ovdje. Zbog tog jednostavnog razloga samo robot koji dođe ovamo može dobiti to znanje.

— Shvaćamo. Molim vas sada svi izađite. Ostavite me samu bar jedan sat.

*

Susan Calvin je osjećala da ne bi mogla podnijeti poraz po treći put. Razmišljala je napeto, zamišljala i odbacivala pretpostavke, tako da je na kraju bila zaista iscrpljena. Nije više mogla zamisliti ponovo to beskrajno ispitivanje robota.

Zato je sada Bogert postavljao pitanja, dok je ona sjedila po strani sklopljenih očiju i razmišljala slušajući.

Broj četrnaest je ušao — četrdeset i devet još čeka.

Bogert ga upita:

— Koji je tvoj broj u redu.

— Četrnaest. gospodine. — Robot pruži svoju kartlcu s brojem.

— Sjedni na ovu stolicu. Bogert ga je upitao:

— Jesi li već bio ovdje danas?

— Nisam, gospodine.

— Dobro, još će jedan čovjek biti u opasnosti čim završimo sve ovdje. Zapravo, kad napustiš ovu prostoriju, odvest će te u jednu kabinu gdje ćeš mirno čekati dok te ne pozovemo. Jesi li razumio?

— Jesam, gospodine.

— Prirodno: ako je čovjek u opasnosti da strada, ti ćeš pokušati da ga spasiš.

— Svakako, gospodine.

— Na žalost između tebe i toga čovjeka bit će polje gama-zračenja.

Tišina.

— Znaš li što su gama-zrake? — upitao je Bogert oštro.

— Radijacija energije, gospodine.

Slijedeće je pitanje bilo u prijateljskom tonu:

— Jesi li već radio s gama-zrakama?

— Nisam, gospodine. — Odgovor je bio sasvim određen.

— Hm. Dobro, gama-zrake će te odmah ubiti. Uništiti će ti mozak. To moraš znati i zapamtiti. I naravno, ti ne želiš uništiti sebe.

— Naravno. — Robot je opet bio iznenaden. Onda polagano reče: — Ali, gospodine, ako će gama-zrake biti između mene i gospodara koji je ugrožen, kako ću ga spasiti? Uništit ću sam sebe bez ikakve

svrhe.

— Da, to je točno. — Bogert se pretvarao da je zbog toga zabrinut. — Jedino ti mogu savjetovati ovo: ako otkriješ gama-zračenje između tebe i tog čovjeka, možeš ostati na svom mjestu.

Robot je očito bio umiren i zadovoljan.

— Hvala, gospodine. Inače ne bi bilo nikakve koristi.

— Svakako, ne bi bilo. Ali ako ne bude opasnih radijacija, to će onda biti nešto sasvim drugo.

— Naravno, gospodine. U to ne sumnjam.

— Možeš sada ići. Čovjek na vratima odvest će te na tvoje mjesto. Ostani tamo i čekaj.

— Okrenuo se Susani Calvin kada je robot otišao.

— Kako ti se ovo čini, Susan?

— Vrlo dobro — reče gotovo odsutno.

— Misliš da ćemo moći uhvatiti Nestora brzim i unakrsnim ispitivanjem o svemirskoj fizici.

— Možda, ali nisam u to uvjerena. — Ruke su joj mirno ležale sklopljene u krilu. — Ne zaboravi da se on bori protiv nas. On je na oprezu. Jedini je način da ga uhvatimo taj da ga nadmudrimo, a u okviru svojih ograničenja on može misliti mnogo brže od nas, brže od svakog čovjeka.

— Dobro, samo kao od šale da ga počnem ispitivati o gama-zrakama. O njihovoj valnoj dužini, na primjer.

— Ne! — Susan Calvin je skoro zavikala. — Bilo bi mu sasvim lako da zaniječe da to zna i bio bi opet upozoren na test koji pripremamo, a taj nam je test još jedina šansa. Molim te da nastaviš ispitivanje kako sam ti napisala i nemoj improvizirati. U granicama je običnog ispitivanja pitati ga da li je radio s gama-zrakama. I pokušaj da to pitanje zvuči kao posve nevažno.

Bogert slegne ramenima i pritisne zvonce kojim je pozivao slijedećeg robota.

*

Velika je prostorija ponovo bila spremna. Roboti su strprjivo čekali u svojim drvenim kabinama koje su bile otvorene prema središtu, ali odvojene jedna od druge.

General-major Kallner je polagano rupčićem brisao oznojeno lice dok je Susan Calvin s Blackom provjeravala posljednje detalje.

— Vi ste sigurni da nijedan robot nije imao priliku da razgovara s drugim pošto je napustio prostoriju u kojoj smo ga ispitivali?

— Apsolutno siguran — odgovorio je Black. — Nisu izmijenili ni jednu riječ.

— I roboti su u određenim kabinama?

— Evo, tu je plan.

Susan Calvin ga je pažljivo pregledala. General je pogledao preko njena ramena.

— Kakav je to aranžman s robotima?

— Zatražila sam da se sve robote koji su se imalo kolebali kod odgovora u prijašnjem testu smjesti zajedno na jednoj strani kruga u kabinama. Ja ću ovaj put sjesti u sredinu jer želim posebno promatrati baš njih.

— Što, vi hoćete da sjedite ovdje? — uzviknuo je Bogert.

— Zašto ne? — upitala ga je hladno. — Očekujem da vidim nešto što može trajati samo malo. Ne mogu prihvatiti da netko drugi bude glavni promatrač. Pete, ti ćeš biti u promatračkoj kabini i željela bih da držiš na oku suprotnu stranu kruga. General Kallner, dogovorila sam da se sve snimi filmski ako vizualno promatranje ne bude dovoljno. Ako to bude potrebno, roboti će ostati na svojim mjestima sve dok se ne razvije film i prouči. Nitko ne smije otići niti promijeniti mjesto. Je li to svima jasno?

— Jeste.

— Pa, pokušajmo sada posljedni put.

Susan Calvin je sjela u sredinu bez riječi ali nemirnih očiju. Jedan je uteg padao prema čovjeku i u posljednjem je trenutku bio zaustavljen bočnom silom i kabelom na kojem je visio.

Samo je jedan robot ustao i napravio dva koraka. I zastao.

No dr Calvin je već bila ustala i odlučno uprla prstom u njega.

— Nestore, dodi ovamo! — viknula je. — Dođi ovamo!

DOĐI OVAMO!

Polagano, oklijevajući, robot načini još jedan korak.

Susan Calvin je vikala iz sveg glasa ne skidajući pogleda s robota. — Neka netko sve ostale robote izvede. Brzo... i zadržite ih vani.

Nastala je buka od trupkanja tvrdih nogu po podu. Susan je netremice motrila robota.

Modificirani Nestor, to je bio on, načinio je još jedan korak, a onda, nakon njena odlučnog naređenja, još dva. Bio je samo deset stopa udaljen kada je promuklo progovorio:

— Rečeno mi je da se izgubim... — Još jedan korak. — Ne smijem otkazati poslušnost. Do sada me nisu pronašli. On će misliti da sam pogriješio. On mi je rekao... Ali to nije istina... Ja sam snažan i inteligentan... — Riječi su stizale na mahove. Još jedan korak. — Ja mnogo toga znam... On će misliti... Ja mislim da su me našli... Nezahvalnost. Ne, ja .. ja sam inteligentan... i samo jedan gospodar... koji je vrlo slab... Polagan...

Još jedan korak... jedna metalna ruka poletjela je iznenada prema njenu ramenu i ona je osjetila kako pod težinom robota pada na pod. Grlo joj se stislo i osjetila je jednu suzu kako je skliznula. Kao kroz

maglu čula je još Nestorove riječi:

— Nitko me ne smije naći. Ni gospodar...

Osjetila je hladan metal na sebi i počela je polako gubiti svijest pod težinom.

A onda jedan oštar metalni zvuk... i opet je dolazila k sebi, a metalna joj je ruka ležala preko tijela. Nije se pokretala. Niti se više micao Nestor koji je ležao pokraj nje.

Lica su se nagnula nad nju. Gerald Black je promucao:

— Jeste li ozlijeđeni, doktorice Calvin?

Ona je slabašno zatresla glavom. Uzeli su je ispod ruku i pažljivo uspravili.

— Što se dogodilo? — upitala je.

Black je odgovorio:

— Ozračio sam polje gama-zrakama, pet sekundi. Nismo znali što se dogodilo. Tek u posljednjem trenutku shvatili smo da on napada vas, a onda je bilo vremena samo za gama-zrake. Srušio se odmah. Nije ih bilo toliko da bi mogle vama naškoditi. Ne brinite.

— Nisam zabrinuta za sebe. — Zatvorila je oci i na tren se oslonila na njega. — Ne mislim da sam baš bila napadnuta. Nestor je jednostavno pokušavao da tako nešto učini. Ono što je ostalo od Prvog zakona ipak ga je zadržalo.

*

Susan Calvin i Pete Bogert su dva tjedna poslije prvog susreta s generalom Kallnerom imali oproštajni susret. Rad na bazi Hyper je nastavljen. Transportni je brod otišao na svoje odredište sa šezdeset i dva normalna robota NS-2, s dobro smišljenom pričom koja će opravdati njegovo dvotjedno zakašnjenje. Vladina svemirska krstarica pripremala se da dva stručnjaka za robote vrati na Zemlju.

General Kallner je opet bio u svečanoj uniformi. Bijele rukavice su mu se sjale kada se rukovao.

— Ona druga dva preinačena robota Nestora treba uništiti —rekla je Susan Calvin.

— Bit će, ne brinite. Organizirat ćemo jednu smjenu s normalnim robotima. Ili ćemo, bude li potrebno, raditi bez njih.

— Vrlo dobro.

— Ali recite mi nešto — to niste protumačili... Kako ste to uspjeli?

Ona se nasmiješi.

— Ah, to! Kazala bih ja vama to unaprijed da sam bila sigurna u uspjeh. Vidite, Nestor je imao kompleks superiornosti koji se sve više pojačavao. On je rado mislio kako su on i ostali roboti pametni i da znaju mnogo više od ljudi. Njemu je postalo vrlo važno da tako razmišlja.

Dakle, to nam je bilo poznato. I zatim smo upozorili svakog robota unaprijed da će ga gama-zraka ubiti, što je istina, a onda smo ih upozorili da će to polje biti između mene i njih. Zato su svi ostali na svojim mjestima, prirodno. Po Nestorovoj logici iz prijašnjih testova oni su svi zaključili kako nema smisla pokušavati spasiti čovjeka, ako su sigurni, da će pri tome svi stradati prije nego što ga spasu.

— No, da, doktorice Calvin, to razumijem. Ali zašto je Nestor napustio svoje mjesto sam?

— Ah, to je bio mali dogovor između mene i vašeg mladog suradnika Blacka. Vidite, on nije pustio gama-zrake između mene i robota nego infracrvene zrake. Najobičnije toplinske zrake, posve bezopasne. Nestor je znao da su to infracrvene zrake i da su za nj neopasne i zbog toga je jurnuo u nadi da će i ostali roboti to učiniti, pokoravajući se Prvom zakonu. Bilo je samo djelić sekunde prekasno da bi se sjetio kako obični roboti NS-2 mogu otkriti radijaciju ali ne mogu utvrditi kakve je vrsti. Samo je on razlikovao valne dužine jer je to bio naučio na Hyperu od različitih ljudi. Za normalne je robote to područje bilo smrtonosno, jer smo im kazali da će biti takvo i samo je naš Nestor znao da ga varamo. Samo na trenutak je zaboravio, ili se nije htio sjetiti, da bi drugi roboti mogli biti veće neznalice od ljudi. Njegova velika superiornost ga je odala. Do viđenja, generale...

(Objavljeno prema dogovoru s G. P. A., München)

I. A. Jefremov
Olgoj-Horhoj

Prevelo Ivan Paprika

I. A. JEFREMOV nije samo pisac znanstveno-fantastičnih pripovijesti i romana, nego i ugledan znanstveni radnik, koji je proputovao kroz vrlo mnogo zemalja i malo poznatih predjela kao običan mornar na riječnim i morskim brodovima kao znanstvenik, kao geolog, kao paleontolog. Zbog toga se i u njegovim pripovijestima prepliću istiniti, točni opisi mjesta i zbivanja s plodovima njegove mašte, no uvijek tako uspjelo da se nikad ne može precizno utvrdili gdje je granica izmedu tih dviju glavnih linija njegova pripovijedanja. Pripovijest »Olgoj-horhoj«, potpuno je istinita, iako zvuči fantastično. Naime, Jefremov je zaista vodio nekoliko ekspediciji u NR Mongoliju, i geoloških, i paleontoloških i opisao ih u romanu-putopisu »Put vjetrova«. Ova je pripovijest sastavni dio toga putopisa, a temelji se i na istinitu događaju — ali i na legendama mongolskih pastira. Do tragedije je došlo zato što nitko nije htio vjerovati da se u staroj legendi krije ne zrnce, nego možda i cijela istina.

Već sam dvaput provjerio podatke svojih mjerenja i promatranja, i svaki sam put promijenio mjesto odakle sam mjerio i promatrao u želji da dobijem posve točan rezultat. Zacijelo neće tako skoro doći netko ovamo da provjeri moja mjerenja, pa je sasvim sigurno da će se kartografi godinama i godinama oslanjati na te orijentrire. Napokon sam ugasio svjetiljčicu i legao spavati. Na izmjerenoj koti ostao je omanji kočić koji je označavao mjesto gdje ćemo sutra zabitt željezni kolac s mjedenom pločicom te zaliti cementom po svim propisima geografsko-geodetske znanosti. Gomila kamenja koju ćemo navaljati u obliku visoke piramide izdaleka će upozoravati da je tu astronomska i geodetska kota,

Na čistu i prohladnu zraku brzo sam zaspao i dobro se ispavao pa sam se probudio prilično rano. Jutarnji je povjetarac ugodno hladio. Svi su već ustali i uređivali piramidu nad željeznim stupićem dok sam ja odlučio još malo leškariti i pušeći razmišljati o nastavku putovanja. Odlučio sam da ne riskiram ako se pokaže da je pustinjski pijesak Džungarske Gobi opasan i teško prohodan za naš automobil. Nije imalo smisla tražiti graničnu liniju između NR Kine i NR Mongolije u pustinji kad ionako nije bila niti mogla biti označena jer bi je pustinjski pijesak brzo i bez traga zasuo. Ipak, prije no što se počnemo vraćati prema

životvornom zelenilu Oroknora, odlučio sam da zađemo malo dublje među pijesak, da bih dobio točniju sliku te pustinje. Osim toga u daljini se isticala mala uzvišica. Tamo sam se namjeravao uspeti i dalekozorom razgledati pustinju dalje prema jugu i kineskoj granici.

Odjednom opazih kako mi tihim i opreznim korakom — valjda u strahu da me ne probudi — prilazi naš vodič, stari Mongol Darhin. Vidjevši da ne spavam, sjeo je uz mene i upitao:

— Onda, što si odlučio? Hoćemo li prijeći preko Džungarske Gobi?

— Odlučio sam da ne krenemo tim putem. — Starcu odmah zasjaše oči — Samo ćemo krenuti sasvim malo... eno onamo — uzdigao sam se na lakte i pokazao rukom u pravcu dalekog humka.

— Zašto? — začudio se starac. — Bolje uopće ne ići na to loše mjesto.

Požurio sam da se dignem s pustenog gunja i tako prekinem staro gunđalo. Bio je dobar vodič, ali i prepun različitih priča, legendi i koječega, što je često uznemiravalo ne samo moje ljude nego i mene.

Sunce još nije stiglo ugrijati pijesak a mi smo već krenuli u dubinu pustinje, u pravcu humka. Šofer je pjevuckao nekakvu pjesmicu, no nisam uspio pogoditi koju. Zaglušivao ga je automobilski motor. Ljuljuškanje u vožnji me je po običaju počelo uspavljivati.

Mora da sam i ne osjetivši spavao nekoliko minuta, jer kad sam otvorio oči, shvatio sam da je motor utihnuo. Automobil je stajao na brežuljku živa pokretna pijeska, dok su mu prednji kotači utonuli u sipku padinu, niz koju su se još kotr ljala uznemirena zrnca. Otvorio sam vrata na kabini i izišao.

Ispred nas i s obje strane uzdizala su se divovska pješčana brda. I danas ne shvaćam, kako sam se mogao prevariti. Igra sunca i zračnih struja stvorila je dojam o udaljenim planinama. Još prije nekoliko minuta bio bih se zakleo da sam vidio lanac povelikih brda. Tonući u pijesak, popeh se na oveći pješčani humak i počeh razgledati pješčano more prema jugu. Mongol mi se priključio. Lukave iskrice podsmijeha izbijale su mu iz tamnih očiju. Bilo je očito da ne postoje nikakve planine. Darhin je uvjeravao da su Mongoli govorili o pijesku koji se proteže sve do granice. Mogli smo se mirne duše vratiti. Moji se suputnici obradovaše. Šutljivi je pijesak izazivao kod svih osjećaj potištenosti. Uz zvonku pjesmu motora ponovno se automobil nagnuo i kližući niz padinu okrenuo reflektore natrag prema sjeveru.

Zatvorio sam i spremio bilježnicu, pokrio kompas i spremio se da nastavim prekinuti drijemež.

— No, Mihajlo Iliču, ako dobro povučemo, stići ćemo i do Oroknora, a možda čak i do vatrenih pećina — rekao je vozač Griša, pokazujući zadovoljnim smiješkom sjaj svojih bijelih blistavih zuba.

Buka nad glavama natjerala nas je da se trgnemo. To je radist kucao po krovu kabine. Nagnuo se odozgo prema prozoru kabine i nastojao

nadvikati buku motora, dok je rukom pokazivao udesno.

— Kod đavola gnjave? — javio se nezadovoljaio šofer, pritiskujući kočnicu. Odjednom naglo zakoči i doviknu mi: — Pogledajte, brzo pogledajte! Što je ono tamo?

Na trenutak je prozorčić na kabini zaklonio radist koji je s puškom u desnoj ruci skočio s automobila i potrćao prema padini velikog pješčanog humka. Između dva humka vidao se miran i pljosnat humčić, a po površini se micalo nešto živo. Iako se to stvorenje kretalo polagano i bilo vrlo blizu, ipak ga ni vozač ni ja nismo ospjeli dobro razgledati. Kretalo se nekakvim grčevitim trzajima, Čas se skupljajuči, čas istežući. Ponekad bi trzaji prestajali i životinja se jednostavno kotrljala niz pješčanu padinu. Za njom se kotrljao i pijesak. No stvor se brzo oslobađao iz sipine.

— Kakvo je to čudovište? Nekakva kobasica? Salama? — prošapta mi vozač iznad samog uha kao da se boji da će preplašiti nepoznato stvorenje.

I zaista, stvor nije imao ni noge — barem se nisu vidjele —ni usta, ni oči. Zapravo, oči se možda nisu ni mogle vidjeti na takvoj udaljenosti. Zavotinja je najviše nalikovala na komad debele salame dugačak otprilike metar. Oba su kraja bila tupa pa se nije moglo ustanoviti gdje joj je glava a gdje rep. Velika i debela glista, nepoznata stanovnica pustinje, gmizala je po ljubičastom pijesku. Bilo je nešto odurno a u isto vrijeme i bespomoćno u njenim nespretnim i sporim kretnjama. Kako baš nisam naročrt poznavalac zoologije, nisam odmah shvatio da je pred nama životinja nepoznata u službenoj zoologiji. Na putovanjima često sam se susretao s najrazličitijim predstavnicima životinjskog svijeta NR Mongolije, ali još nikad nisam čuo ni o čemu što bi nalikovalo na tu golermi glistu.

— E, baš odurna stvar — usklikne Griša. — Uhvatit ću je, samo dok navučem rukavice. Previše je odurna: — Griša iskoči iz kabine, zgrabivši sa sjedala svoje kožnate rukavice.. . — Čekaj, kud juriš? — doviknuo je radist što je naciljao na stvorenje s vrha humka. — Hvataj ga živa: Ta vidiš da se jedva vuče!

— Dobro — odazva se Miša. — Gle, evo i njegova kolege— i oprezno odloži pušku na greben humka.

Niz pješčanu padinu spuštala se, zapravo kotrljala, isto takva salama, pa čak i malo veća. U taj tren s vrha karoserije prodorno vrisnuo je vodič Darhin. Starac je očito krepko spavao, te su ga probudili tek galama, trka i krici. Mongol je na sav glas vikao nešto nerazumljivo, nešto nalik na »oj-ooj«. Vozač je već bio ustrčao na humak i zajedno s radistom pojurio niz padinu. Momci su trčali brzo.

Sve što se zbilo poslije toga trajalo je najvise jednu minutu. I ja sam brzo iskočio iz kabine u namjeri da i sam sudjelujem u hvatanju neobičnih stvorova. No, tek što sam odmaknuo od automobila, Mongol

se, kao da je poludio, skotrIjao s karoserije na pijesak i zgrabio me. Njegovo obično mirno i spokojno lice iskrivio je strašan strah.

— Zovi momke natrag! Brzo! Brzo! Tamo je smrt! — govorio je sav zadihan i ponovno vrisnuo u falsatu: — Oj-ooj!

Koštunjavi Darhinovi prsti umalo su mi otkinuli rukav.

Više sam se začudio nego preplašio neobićna starčeva vladanja. no ipak sam doviknuo Miši i vozaču da se vrate. Međutim. oni su i dalje trčali u istom pravcu. prema nepoznatim životinjama. Tko zna, možda me i nisu čuli, no prije bih rekao da me nisu htjeli čuti. Zakoraknuo sam za njima no Darhin me povukao natrag. Istrgnuh se iz čvrstih vodičevih ruku i krenuh dalje za momcima. Ovi su već stigli do životinja, radist ispred njih, a Griša straga. Iznenada se gliste svinuše u prsten, svaka za sebe. U taj tren promijenile su i boju: od žutosivih naglo su postale ljubičastoplave i na kraju sjajno modre. Ne pustivši ni glasa, radist se svalio na pijesak i tamo ostao nepokretan. Tada začuh vozača koji je pritrčao radisti što je ležao oko četiri metra od glista. Nakon sekunde i Griša se neobično iskrivio i svalio na bok. Tijelo mu se prevrnulo, skotrljalo u podnožje humka i nestalo nam s očiju. Istrgnuh se iz vodičevih ruku i poletjeh naprijed. No, Darhin me, brzinom kao da je mladić, zgrabio za noge kao kliještima i mi se zajedno zakotrljasmo po meku pijesku. Sav izvan sebe trgnuo sam revolver i uperio ga u Mongola. Školjcnuo je osigurač i tek tada me je vodič pustio. Digavši se na koljena starac je pružao ruke prema meni, disao je hroptavo, a onda je zavikao:

— Smrt! Smrt!

Ustrčao sam na humak. Gliste su se negdje izgubile i ja sam uzalud stiskao revolver. Na pijesku su ležala nepokretna tijela naših drugova, a unaokolo brazde trgova glista ubojica. Mongol je trčao za mnom; čim je vidio da glista više nema, bacio se prema našim drugovima. Bol mi je stisnula srce kad sam se nagnuo nad njihova tijela i ustanovio da ne daju nikakve znakove života. Radist je ležao zabačene glave. Oči su mu biie poluotvorene a lice spokojno. U Griše je nasuprot tome, lice bilo iskrivljeno grimasom užasne i iznenadne boli. Obojici su lica bila potpuno modra, kao da su se ugušili.

Svi naši napori — masiranje, umjetno disanje, čak i Darhinov pokušaj s puštanjem krvi — bili su uzaludni. Očito obojica su mrtvi. Osjećali smo se kao da nas je netko udario maljem po glavi. Za mene je smrt mladih ljudi bila naročito težak udarac. Osim toga, mučila me savjest, osjećaj krivnje što ih nisam zaustavio u njihovoj ludoj trci za nepoznatim gmizavcima. Zbunjen, gotovo bez misli, stajao sam šutke i ogledao se unaokolo u uzaludnoj nadi da ću ponovo ugledati proklete gliste i sasuti u njih čitav šaržer. Stari vodič se spustio na pijesak i tiho jecao, a ja sam tek sada shvatio da moram biti zahvalan starcu. Ta spasio mi je život. Da nije bilo njega i ja bih bio sada mrtav...

Prenijeli smo oba tijela i stavili ih u karoseriju. Nismo imali snage da ih ostavimo ovdje, zakopane u strašan ljubičasti pijesak. A možda nas je negdje u nutrini grijala i nada da to ipak nije smrt i da će se naši drugovi, onesviješteni od nepoznate sile, odjednom probuditi i otvoriti oči.

Nisam progovorio ni riječi s vodičem. Mongolove su me oči nemirno pratile sve dok se nisam popeo u automobil i sjeo na Grišino mjesto, za upravljač, i upalio motor. Uključio sam brzinu i bacio posljednji pogled na mjesto u pustinji koje se ni po čemu nije nazlikovalo od okolne pustinje, mjesto na kojem sam izgubio pola odreda. Kako mi je bilo lijepo i kako sam bio veseo svega sat prije, a kako sam se osamljen osjećao sada!

Automobil je krenuo. Nepodnosiva škripa zupčanika u prvoj brzini parala mi je živce. Darhin je sjedio u kabini i gledao kako rukujem automobilom; kad se uvjerio da se u to razumijem, malo se ohrabrio.

Toga smo dana stigli samo do noćnog odmorišta i tu pokopali drugove nedaleko od kote, pod visokom piramidom. Tijela su im se već počela raspadati i to nam je dotuklo i posljednju nadu da će oživjeti.

Jedva dočekavši svitanje, potjerao sam automobil po crnome šljunku koliko sam mogao brže. Što smo se više udaljavali od strašne Džungarske Gobi, to sam se spokojnije osjećao. Vožnja preko pijeska Dolon-Hali-Gobi — zaista težak posao za neiskusna vozača — zaokupila mi je svu pažnju i tako odagnala tmurne misli o pogibiji drugova i prijatelja.

Kad smo se odmarali kod vatrenih klanaca, toplo zahvalih Mongolu. Darhin je bio tronut.

— Ja kričao »smrt«, a ti i dalje bježao — rekao je. — Tada je hvatao tebe: načelnik pogine, sve pogine. A ti, samo što ne strijeljati mene!

— Trčao sam da spasirn Grišu i Mišu — rekoh. — Na sebe nisam mislio.

Sva objašnjenja toga događaja, koja sam uspio dobiti od vodiča i svih ostalih poznavalaca Mongolije, svodila su se na to da u najpustijim i najbeživotnijim dijelovima pustinje — prema prastarim legendama i narodnom vjerovanju Mongola obitava neka neobična životinja koju oni zovu »olgoj-horhoj«. To mi je ime zvučalo poput užurbanih krikova starca-vodiča »oj-ooj«. Nijedan Olgoj-horhoj nije nikada pao u ruke bilo kojem Mongolu vjerojatno zato što živi u pustinjama gdje ne žive ljudi, čak ni životinje, u pustinjama gdje nema vode, u pijesku. A možda i zbog straha koji zahvaća Mongole na sam spomen njegova imena.

I taj je strah potpuno opravdan. kako sam se, na žalost, i sam uvjerio: životinja ubija iz daljine — i to odmah. Ni ne pokušava iznaći kakva je to tajanstvena sila kojom raspolaže olgoj-horhoj. Možda je to izvanredno snažno električno pražnjenje, a možda i otrov što ga životinja raspršuje oko sebe. Ukratko, ne znam što je.

Znanost će jednog dana zacijelo reci svoju riječ o toj strašnoj životinji, kad na nju naiđu sretniji i bolje opremljeni i pripremljeni istraživači.

Na promatranju

Brian W. Aldiss
Outside

Prevelo Nikola Popović

Nikada nisu izlazili iz kuće.

Čovjek po imenu Harley obično je prvi ustajao ujutro.

Ponekad bi prolutao zgradom u pidžami — temperatura je uvijek bila ugodna — i tako iz dana u dan. Tada bi prodrmao i digao Calvina, zgodna krupna čovjeka koji je nalikovao na čovjeka koji bi mogao rukovoditi sa deset vrlo sposobnih ljudi. On je pravio Harleyju društvo upravo onoliko koliko je ovaj želio.

Dapple, djevojka sa prekrasnim sivim očima i crnom kosom imala je lagan san. Čim su ova dvojica počela razgovarati, ona bi se budila. Ustala bi i probudila May. One bi zajedno otišle dolje da priprave doručak. Dok su one pripremale doručak, ostala dvojica iz te kuće, Jagger i Pief, tek bi ustajali iz kreveta.

Tako bi počinjao svaki »dan«, bez ičega što bi nalikovalo na zoru ili na početak jutra, nego onda kada bi se svi dovoljno naspavali i zajednički probudili. Nikada se u toku dana nisu ni sa čime opterećivali, niti su se imali zasto naprezati, ali kada bi se odlučili da ponovo pođu spavati, spavali su vrlo zdravim snom.

Jedino bi se uzbudili u toku dana kad bi otvarali spremište. To je bila oveća prostorija između kuhinje i plave sobe. U kutu je bila postavljena polica i oni su zavisili od nje: na tu policu je »stizalo« sve što im je trebalo. Oni bi zatvorili vrata te sobe navečer i kad bi se vratili ujutro, sve što im je zatrebalo — hrana, posteljina, odjeća, čak i novi stroj za pranje rublja — našlo bi se u spremištu.

To je bila samo jedna strana prihvaćena života i postojanja. Nikad nisu o tome razgovarali.

Toga su jutra Dapple i May pripremile doručak prije nego što su muškarci sišli. Dapple je čak morala otići do podnožja stubišta i pozvati ih, tako da su otvaranje spremišta odgodili za poslije doručka, jer iako to otvaranje nije bila nikakva ceremonija ni svečanost, žene su bile malo nervozne kad bi tamo odlazile same. To je bila jedna od onih stvari...

— Nadam se da ću dobiti malo duhana — reče Harley i otvori

vrata. — Ostao sam bez njega.

Ušli su i pogledali na policu. Bila je tu ali prazna.

— Nema hrane — reče May s rukama na pregači koju je stavila preko haljine. — Danas ćemo biti na smanjenim obrocima.

Nije to bilo prvi put da se tako nešto dogodilo. Jednom — o, kako je to bilo davno .. . malo su obraćali pažnju na vrijeme — hrana se nije pojavljivala tri dana i polica je ostajala prazna.

Nisu se zbog toga uzbuđivali.

— Pojest ćemo tebe prije no što umremo od gladi, May — reče Pief i svi su se toj dosjetki nasmijali, iako je on to isto rekao i prošli put. Pief je bio malen, nenametljiv čovjek, ne biste ga zapazili u gomili. Nevine šale bile su mu jedino bogatstvo.

Samo su dva zamotuljka ležala na polici. U jednom je bio duhan za Harlevja, a u drugom karte. Harley uze svoj paketić i stavi ga u džep, a drugi rastvori i pruži ostalima.

— Da li se netko želi kartati? — upitao je.

— Poker — reče Jagger.

— Kanastu.

— Gin remi.

— Kartat ćemo kasnije — reče Calvin. — To će nam skratiti vrijeme navečer. Te karte će biti izazov za sve, morat ćemo sjediti zajedno za stolom i gledati se.

Nije bilo ničega što bi ih razdvajalo, ali, čini se, nije bilo ni neke sile ili želje koja bi ih držala na okupu čim bi zajedničko otvaranje spremišta bilo završeno. Jagger je radio s usisačem za prašinu dolje u holu, prošao je pored ulaznih vrata, koja se nisu otvarala, i krenuo po stepenicama da počisti i gornje prostorije. Ne zbog toga što bi bile prljave nego zato što je čišćenje bilo nešto što se obavlja ujutro. Žene su sjedile dolje i nesuvislo raspravljale kako da pripreme hranu od onoga što im je preostalo, ali poslije toga su se razišle svaka na svoju stranu.

Kuća je bila potpuno besmislena. Imala je nekoliko prozora koji se nisu nikada otvarali, bili su od nesalomljiva materijala i nisu propuštali svjetlo. Tama je vladaia posvuda, svjetlo ih je obasjavalo iz neodređena izvora kad bi netko ušao u sobu. Svaka je soba bila namještena ali s dijelovima namještaja koji nisu imali nikakve veze jedan s drugim, kao da soba nije imala određenu namjenu. Sobe namijenjene bićima bez cilja i svrhe bile bi tako opremljene.

Nikakav se plan razmještaja nije mogao opaziti na prvom ili drugom katu, ni u velikoj sobi za dnevni boravak, ni u potkrovlju. Samo bi neka prisnost među njima mogla ublažiti zbrku koja je vladala po sobama i hodnicima. Napokon, bilo je toliko vremena da se svi oni zbliže.

Harley je mnogo vremena provodio hodajući unaokolo s rukama u

džepovima. Sreo je Dapple u holu kako ravnodušno crta po nekakvu bloku, amaterski kopirajući sliku koja je visila na zidu. Izmijenili su nekoliko riječi i Harley krene dalje.

Nešto mu je kopkalo u podsvjesti, na rubu mozga, kao pauk u prikrajku svoje mreže. Ušao je u sobu koju su nazvali klavirskom i tu je shvatio što ga je zabrinjavalo. Gotovo zaplašeno gledao je okolo dok se mrak povlačio, a onda je pogledao na veliki klavir. Ponekad su vrlo čudne stvari stizale u spremište ili na policu i tada bi se uzbudili svi stanovnici kuće. Jedna od takvih stvari sada je bila na klaviru.

Bila je to nekakva maketa, dosta teška, oko dvije stope visoka, pljosnata, gotovo okrugla s oštrim prednjim dijelom i sa četiri krila otraga. Harley je znao što je to. Bio je to brod za polijetanje sa Zemlje, model onih golemih transportnih letjelica koje su nosile u svemir materijal za svemirske brodove.

To je izazvalo mnogo više nelagodnosti nego kad je stigao klavir. Ne odvajajući pogleda s tog modela, Harley sjedne za klavir napeto pokušavajući da iskopa nešto iz svoje podsvijesti... nešto što je bilo povezano sa svemirskim brodovima.

Ma što da je bilo, bilo je neugodno i uvijek je iščezavalo kad je već bio uvjeren da je na rubu otkrića. Tako mu je to svaki put izmicalo iz sjećanja. Kada bi bar s nekim o tome mogao raspraviti, porazgovarati, možda bi to mogao izvući iz skrovišta uma. Neugodno, prijeteće, čak i s nekom nadom, ali je ipak bilo povezano s opasnošću.

Kada bi se mogao s njom suočiti, naći se licem u lice, možda bi mogao učiniti nesto određeno. I sve dok se ne suoči s tim, on čak ne može reći što bi to mogao učiniti.

Zvuk koraka iza njega. Bez okretanja, Harley spretno otvori poklopac na klaviru i prstima prijeđe po tipkama. Tek je tada nehajno pogledao preko ramena iza sebe. Tamo je stajao Calvin s rukama u džepovima, čvrst i ležeran.

— Vidio sam ovdje svjetlo — reče mirnim glasom. — Pa sam pomislio kako bi bilo dobro da usput navratim.

— Htio sam malo zasvirati na klaviru — odgovori Harley s osmijehom. O toj stvari nije mogao raspravljati s Calvinom iako su se pomalo i poznavali... zbog same naravi te stvari... jer se treba vladati kao normalno ljudsko biće, nezabrinuto ljudsko biće. To je, napokon, bilo jasno i bistro i to ga je umirilo: vladati se kao normalno ljudsko biće.

Čim je ponovo stekao samopouzdanje, poče svirati neku vrlo ugodnu melodiju. Svirao je dobro. Svi su svirali dobro na tom klaviru: Dapple, May, Pief... čim je klavir stigao odmah su dobro svirali. Je li to bilo prirodno? Harley pogleda Calvina. Zdepasti čovjek naslonio se na klavir leđima okrenut modelu broda koji je njega tako uznemirio, kao da nema nikakvih briga na ovom svijetu. Na licu mu je bio izraz same

ljubaznosti. Svi su oni bili vrlo Ijubazni, nikada se nisu nimalo porječkali.

Sve šestoro okupilo se oko skromna objeda, razgovor im je bio svakodnevan i veseo i popodne dođe na isti način i prođe kao i prijepodne, sigurno, udobno i besciljno. Samo se Harleyju cijela ta monotonija učinila kao da je ipak izišla iz uobičajene kolotečine, on je sada bio na tragu odgonetke problema.

May ga je navela na trag. Kada se poslužila pudingom, Jagger je, smijući se, optuži da je uzela više nego što joj pripada. Dapple, koja je uvijek branila May, reče:

Ż Ona je uzela manje nego ti, Jagger.

— Nisam — ispravi je May — mislim da sam uzela zaista više od ostalih. Ali ja sam to uzela zbog nekih svojih unutrašnjih razloga.

To je bila igra riječi kojom su se svi pomalo koristili. Ali, Harley je tu riječ uzeo u razmatranje. Pogledao je oko sebe na mirnoću sobe. Unutrašnji i vanjski motivi... Da li i ostali osjećaju taj nemir koji on osjeća? Imaju li oni možda razloga da skrivaju taj nemir? I još jedno pitanje...

Gdje je to »o v d j e«?

On oštro prekide dalje razmišljanje u tom smislu.

Treba razmotriti stvar po stvar. Pažljivo pipaj put kraj ponora. Raščlani svoje znanje.

Prvo: Zemlja je pomalo popuštala u hladnom ratu s Niticijancima.

Drugo: Niticijanci su posjedovali strahovitu sposobnost da mogu poprimiti lik i oblik svojih neprijatelja.

Treće: Tako su oni mogli prodrijeti u ljudsko društvo.

Četvrto: Zemlja nije mogla upoznati niticijansku civilizaciju iznutra.

Iznutra... val klaustrofobije zahvati Harleyja kada je shvatio da te činjenice, koje su mu poznate, nemaju nikakve veze s ovim malenim svijetom tu unutra. Oni su došli izvana, kako, to nije mogao sebi protumaciti, a to je bila najveća krađa koju nitko od njih nije mogao ni naslutiti. On je imao još misaonu sliku zvjezdana prostora u kome su se ljudi i čudovišta kretali i borili, a onda je te slike naglo nestalo. Takve ideje se nikako nisu slagale s mirnim, gotovo potištenim držanjem njegovih drugova. Iako nikada nisu ni riječi progovorili o vanjskom svijetu, jesu li bar o njemu razmišljali?

S osjećajem nelagode Harley je šetao po sobi, parket je pucketao pod nesigurnim koracima. Došao je u bilijarsku sobu. Pokupio je kugle jednom rukom i postavio ih. Jedan udarac štapom i crvena kugla udari u dvije bijele kugle i ode dalje. Eto tako su funkcionirale dvije polovine njegova mozga. Ne razmišljajući, trebao je ostati ovdje i prilagoditi se; nije trebalo da ostane ovdje (ne sjećajući se vremena kad nije bio ovdje, Harley nije ovu drugu ideju mogao jasnije uobličiti). Jedna druga točka razilaženja misli bila je ta što se činilo da »ovdje« i »ne

ovdje« nisu bile dvije polovine jedne cjeline, nego dvije različitosti.

Odlučio je: neće spavati noćas u svojoj sobi.

*

Došli su iz različitih dijelova kuće, iz svojih soba, da prije spavanja zajednički popiju čašicu pića. Prešutno, kartanje je bilo odgođeno za neko drugo vrijeme; uostalom, bilo je mnogo toga »drugog« vremena.

Razgovarali su o dnevnim tričarijama, o uredenju jedne sobe za koju je Calvin dao ideju a May ju je uređivala, o lošem svjetlu u gornjem hodniku, koje je dolazilo prepolagano kada bi se ušlo u hodnik. I opet je došlo vrijeme za spavanje. A u tom snu, tko zna kakvi bi snovi mogli doći. No oni će s p a v a t i. Harley je znao — pitajući se da li to znaju i ostali — da s mrakom koji će se spustiti kada legnu u krevet dolazi zapovijed kojoj ne mogu odoljeti — za spavanje.

Stajao je na vratima svoje spavaće sobe neobično svjestan da mu vladanje nije uobičajeno i prikladno. U glavi mu je bilo bolno udaralo i on stavi hladnu ruku na čelo. Čuo je kako ostali, jedan po jedan, odlaze na spavanje u odvojene spavaće sobe. Pief mu je zaželjela laku noć, Harley joj ljubazno odvrati. Nastupi tišina.

S a d !

Kada je sav uzbuđen zašao u hodnik, pojavilo se svjetlo. Da, bilo je zaista malo usporeno. Srce mu je žestoko tuklo. Bio je odlučio. Nije točno znao što želi učiniti, niti je znao što će se dogoditi ali je čvrsto odlučio. Prisila spavanja bila je svladana. Sada se morao sakriti i čekati.

Nije se lako sakriti kada vas posvuda, ma gdje bili, prati svjetlo. No kada je ušao u maleni hodnik koji je vodio u neku napuštenu sobu, otvorio je samo malo vrata da bi se mogao provući i stao u dovratku. Tada je otkrio da se tu svjetlo ne pali, pa je ostao u mraku.

Nije bio previše zadovoljan, niti se ćutio ugodno. U glavi je osjećao nekakav sukob koji nije nikako mogao razumjeti. Bio je kao nekim alarmnim zvoncem upozoren da krši pravila i bio je zaplašen mrakom oko sebe. No napetost nije dugo trajala.

Svjetlo se u hodniku pojavilo. Jagger je napuštao spavaću sobu i ne trudeći se da prikrije svoj izlazak. Vrata su se bučno otvorila i zalupila. Harley mu je spazio djelić lica. Kad se okrenuo i pošao ka stepenicama, lice mu se nije doimalo zavjerenički nego ozbiljno, kao u čovjeka koji se vraća s posla. Silazio je stubištem sigurnim, veselim koracima.

Jagger je trebao biti u krevetu i morao je spavati. Jedan prirodni zakon bio je negiran.

Ne oklijevajući, Harley ga je pratio. On je bio spreman na nešto i nešto se dogodilo, ali koža mu se ježila od straha.

Lakomisleni postupak u koji se bio upustio — imao je takav osjećaj

— mogao bi ga dovesti da se raspadne od straha. No on je ipak uporno pratio Jaggera niz stepenice nečujnim koracima po debelu sagu.

Jagger je zakrenuo za ugao. Pomalo je tiho zviždukao usput. Harley je čuo kako otkljucava nekakva vrata. To će biti vrata spremišta, jer nijedna se druga nisu zaključavala. Zviždukanje prestade.

Spremište je bilo otvoreno. Ništa se nije čulo. Harley oprezno uđe u spremište. Vrata na drugom zidu bila su širom otvorena, otkrivajući iza njih prolaz. Nekoliko se minuta Harley nije mogao pomaći s mjesta. Gledao je, zgranut, u taj prolaz.

Napokon je ušao dalje u spremište i pri tome je imao osjećaj kao da se davi. Jagger je prošao tuda. I Harley je prošao istim putem. Nekamo i nije znao kamo, nekamo nekim putem čije je postojanje njemu bilo nepoznato... Nekamo u nešto, što nije bilo ova kuća...

Prolaz je bio kratak i imao je dvoja vrata, jedna su bila nešto kao vrata kaveza (Harley nije mogao prepoznati vrata na liftu), a druga, s druge strane, uža i s prozorom.

Prozor je bio providan. Harley je pogledao kroz njega i gotovo je pao na leđa od iznenađenja. Magla je prodirala unutra i zapela mu u grlu.

Vani su sjale zvijezde.

S velikim naporom se savladao i potrčao uz stubište udarajući po ogradi. Svi su živjeli pod sablasnim uvjetima i u neznanju...

Upao je u Calvinovu sobu i svjetlo se upalilo. Neki lagani slatkasti miris osjećao u zraku, a Calvin je ležao na svojim širokim leđima i čvrsto spavao.

— Ustani! Ustani! Probudi se! — vikao je Harley. Calvin se nije ni pomaknuo.

Harley je odjednom postao svjestan svoje usamljenosti i sablasnosti te velike kuće oko sebe. Sagnuo se nad krevet i počeo je divlje tresti Calvina za ramena i udarati ga po licu.

Calvin je zagunđao i otvorio oči.

— Probudi se, čovječe — reče Harley. — Nešto se strašno ovdje događa.

Calvin se podiže na lakat, a strah njegova druga prijeđe na njega i potpuno ga probudi.

— Jagger je napustio kuću — rekao mu je Harlev. — Postoji neki izlaz. Mi smo... mi moramo izići i ustanoviti što smo i tko smo. — Glas mu je bio uzbuđen i počeo je histerično vikati. Opet je drmao Calvina. — Moramo ustanoviti što ovdje ne valja, što je pogrešno! Ili smo žrtve nekog sablasnog eksperimenta ili smo svi mi čudovišta!

I dok je to govorio, pred njegovim zgranutim očima, pod njegovim rukama Calvin se počeo uvijati, svijati, oci su mu počele titrati, a golemo mu se tijelo počelo smanjivati. Nešto sasvim drugo, nešto ljigavo i živo oblikovalo se na njegovu mjestu.

Harley je s vriskom na ustima izletio iz sobe i strmoglavio se niz stepenice i zaustavio se tek kada su iznad njega zasjale zvijezde. Morao je izići pa makar što se »vani« dogodilo.

Stajao je na otvorenom i iza sebe je zatvorio vrata, dok ga je milovao svježi noćni zrak.

*

Harleyjeve oči nisu navikle da ocjenjuju udaljenost. Bilo mu je potrebno dosta vremena da shvati okolinu, da shvati kako planine nisu blizu nego tamo daleko ispod zvjezdana neba, a da on stoji na platformi četiri metra iznad tla. Na određenoj udaljenosti sjala su svjetla, stvarajući oštre sjene po tlu posutom šljunkom.

Na rubu platforme bile su neke čelične ljestvice. Harley se ugrize za usnu, približi ljestvicama i nespretno se pusti. Tresao se od hladnoće i straha. Kad su mu noge dotakle tlo, počeo je trčati. Samo jednom se osvrnuo, kuća s onom platformom učinila mu se kao mišolovka.

Zastao je tek u potpunom mraku. Bilo mu je tako mučno da je gotovo povraćao. Visoko gore žmirkave zvijezde i daleki obrisi planina počeli su se okretati oko njega. Stisnuo je zube i pesnice da bi ostao priseban. Ta kuća, bila ona što bila, predstavljala je otjelovljenje svega što mu je mutilo razum. Harley reče sam sebi: »Bilo što da su učinili sa mnom, prevarili su me. Netko mi je oduzeo nešto tako temeljito, da čak i ne znam što je to bilo. To je bila prijevara, odurna prijevara...«

Zakimao je glavom pri pomisli na sve one godine koje su mu bile oduzete. Misli su mu sijevale mozgom i jurile. Samo akcija! Nožni mišići ponovo mu se zgrčiše i on jurnu...

Zgrade su ostajale iza njega u potpunoj tami. Jednostavno je trčao prema najbližem svjetlu i nahrupio na vrata.

Naglo se zaustavio, teško dišući, dok su mu jarka svjetla bolno pekla oči.

Zidovi te prostorije bili su prekriveni grafikonima i kartama. U sredini sobe nalazio se velik stol s videoekranima i zvučnicima.

Očito radna prostorija pretrpana raznim sitnicama i u uobičajenu neredu. Neki mršavko sjedio je za stolom i pažljivo gledao u ekrane.

Četiri naoružana čovjeka stajala su pokraj njega i nisu se nimalo iznenadila što je on nahrupio na vrata. Čovjek za stolom nosio je obično odijelo, ostali su bili u uniformama.

Harley se naslonio na dovratak teško dišući. Nije mogao izreći ni riječi.

— Trebalo vam je četiri godine da biste izišli iz te kuće — reče mršavi čovjek piskutavim glasom. — Dođite ovamo I pogledajte — reče pokazujući na ekran ispred sebe. S velikim naporom Harley posluša dok su mu se noge pomicale kao rasklimane

Na ekranu je jasno vidio Calvinovu spavaću sobu. Vanjski zid se otvorio i kroz otvor su dva uniformirana čovjeka vukla nekakvo strano biće, nešto žilavo, nalik na mehaničko biće, koje se nekada zvalo Calvin.

— Calvin je bio Niticijanac — Harley je tupo gledao. Bio je sviestan nekakva glupa iznenađenja pri toj njegovoj opasci.

Mršavi je čovjek kimnuo glavom.

— Neprijateljska infiltracija velika je opasnost — rekao je. — Nigdje na Zemlji nismo bili sigurni od njih, oni mogu ubiti čovjeka, ukloniti ga, zatim preuzeti njegov oblik i pojaviti se među nama. To ozbiljno otežava stvari... Tako smo izgubili mnogo državnih tajni. No niticijanski brodovi moraju doći ovamo i iskrcati ta nebića i opet ih preuzeti kada obave posao. To im je najslabija točka. Dočekali smo jedan takav brod i napali ga u trenutku kada su uzeli ljudska obličja. Podvrgli smo ih umjetnoj amneziji i u manjim skupinama raspodjelili po ovim okolnim kućama kako bismo ih mogli proučavati. Ovo je Armijski institut za istraživanje i ispitivanje tih neljudi. Već smo mnogo toga saznali... dovoljno da bismo se mogli suprotstaviti toj opasnosti... Vi ste također bili u jednoj takvoj skupini za ispitivanje.

Harley je zapitao hrabrim glasom:

— Zašto ste baš mene stavili medu njih?

Mršavi se čovjek igrao s ravnalom koje je imao u rukama.

— Svaka je skupina imala i jednog promatrača u najneposrednijoj blizini, iako smo svim tehničkim sredstvima izvana sve promatrali. Vidite, Niticijanac mora trošiti dio svoje energije kako bi zadržao ljudski oblik. Jednom, kad je već u tom obliku, on se održava nekom vrstom samo-hipnoze koja popušta samo za velikih stresova i iznenađenja, što opet varira od jedne individue do druge. Čovjek na licu mjesta može osjetiti kad dode do takvih stresova. To je vrlo zamoran posao i zato smo uvijek imali po dvojicu da bi mogli pratiti i dan i noć...

— Ali ja sam uvijek bio tamo...

— U vašoj skupini čovjek je bio Jagger i još jedan koji je zamjenjivao Jaggera. Vi ste uhvatili jednog kada je napuštao dužnost.

— Pa to nema nikakva smisla — vikao je Harley. — Ta valjda ne želite reći da ja...

Umuknuo je kod tih riječi. Više ih nije mogao izgovoriti. Osjećao je kako mu vanjski oblik iščezava kao voda na snažnom suncu dok se oružje u rukama naoružanih podizalo prema njemu.

— Vaš nivo stresa dosta je visok — nastavio je mršavi čovjek gledajući ga sitnim, pametnim očima. — Ali i vi ste pogriješili tamo gdje svi vi grijesite. Kao što se zemaljski insekti preobražavaju i prilagođavaju svakoj sredini, vaša vas mudrost osakaćuje. Vi možete biti samo kopije. Jer Jagger u kući nije radio ništa, a vi ostali ste

instinktivno njega slijedili i oponašali. Niste se ni dosađivali, niste čak ni pokušali da se udvarate Dapple. Pa čak ni model svemirskog broda nije kod vas izazvao nikakvo reagiranje.

Poravnavšl malo svoje odijeio, ustao je ispred deformiranog bića koje je sada stajalo u kutu.

— Nehumanost što je prikazujete u ljudskom obliku uvijek će vas odati — reče mršavi čovjek polagano. — Ma koliko humanoidno izgledali izvana.

DADATAK

SF vijesti

- Raspolažemo detaljnijim informacijama i mišljenjima o famoznom Lucasovom filmu »Zvjezdani ratovi«. Poznata revija Forresta Ackermanna »Famous Monsters«« objavila je mišijenja stručnjaka o tome filmu, koja u skraćenoj verziji ovdje prepričavamo. — Wall Daugherty, kustos filmskog muzeja u Hollywoodu: Kad bi vam netko rekao da želi načiniti film kombinacijom fragmenata Bucka Rogersa, Errolla Flynna — gusara, Limenog čovječuljka iz Oza, Laurela i Hardvja, BOČA, Wyatta Earpa i Dobrih andela protiv zlih anđela — što biste mu odgovorili? Najvjerojatnije, neka se kloni tih ideja. Ipak George Lucas je uspio. Uspio je obraditi »20th Cenfcury Fox« i nakon dvije godine rada na scenariju i tri godine rada na filmu — evo »Zvjezdanih ratova«. Film traje točno dva sata i dvije minute, i za to vrijeme vi ste uistinu TAMO, u središtu fantastične svemirske operete. »Tamo« se nalazite najčešće zahvaljujući specijalnam efektima, kojih u filmu ima 363 (u »Odiseji« je specijalnih efekata bilo svega 35). — Chris Neville, pisac: »Zvjezdani ratovi« su svemirska opereta. Svemirska opereta je samo subžanr znan-fana. Uđete u kino i što vddite: prvo veliki svemirski brod, plovi, plovi, plovi ekranom. Onda eksplozija, metal se topi, ljudi lete u zrak. U četrdeset minuta filma kliše slijedi kliše i ništa se ne događa. Dijalozi su priglupi, a vizualni efekti jeftini. — Dr. Donald A. Reed, predsjednik Akademije za SF i film strave: To je najbolji film « 1977. godini.

- Iz susjedne Rumunjske javio nam se Alex Mironov, jedan od izuzetno aktivnih rumunjskih znan-fanaca. Zahvaljujući njemu uskoro ćemo biti u mogućnosti da čitaoce »Siriusa« upoznamo i s rumunjskim znan-fanom.

- BeneluxCon, šesti po redu, održat će se u Eindhovenu u Nizozemskoj, od 9.—11. lipnja 1979. Organizatori predviđaju šarolik program; SF-kviz, BOC-paradu, prikazivanje kratkometražnih filmova, te javnu tribinu na kojoj će moći govoriti svatko tko ima nešto reći.

- U»Siriusu« br. 17. objavili smo prvu informaciju o formiranju svjetske SF organizacije. Uži organizacioni komitet sačinjavaju B. Aldiss, H. Harrison i F. Pohl. U okviru te organizacije, koja bi okupljala sve znan-fance, postojale bi sekcije: Pisci, Izdavači, Umjetnici, Knjižari, Agemti, Kritičari ili Povjesničari, i svi drugi koji se na bilo koji načn bave znan-fanom

- Ugledna francuska revija za likovne umjetnosti »OPUS

INTERNATIONAL« posvetila je svoj jesenji broj znan-fanu. Evo nekih naslova iz ovog tematskog broja: Bilješke o znan-fanu na filmu; SF i politika; Forme i formule formalnih igara; Razgovar sa Ballardom; Žene i znan-fan; Kriza u američkom znan-fanu; i tako dalje. Ovaj se broj može naručilii kod izdavača »Editions Georgas Fall — Opus Int. 75014 Paris, 15, rue Paul Fort, France« po cijeni od 20 FF.

- »Pozitron« šapirografirani magazin mađarskih znan-fanaca donosi u svojem ovogodišnjem broju (77/1) niz zanimljivih priloga: razgovarao s Ionom Hobanom; informacije o bugarskoj znan-fan literaturi: tekst J. Kagarlickoga »Predgovor antologiji SF«.

Pozivamo sve poklonike SF žanra da se pretplate na almanah za naučnu fantastiku

Posle velikih uspeha prva dva broja »Andromede«, redakcija je odlučila da za treći priredi svojim čitaocima jedno specijalno iznenađenje. Umesto jednog romana, kako ja to prethodno bio slučaj, »ANDROMEDA« broj 3 donosi DVA izuzetna romana moderne naučne fantasrike.

Pri odluci o ovom nesumnjivo kvalitativnom obogaćenju »Andromede« upravljali smo se, pre svega, mnogobrojnim zahtevima čitalaca prva dva broja našeg almanaha, koji su bili gotovo jednodušni u oceni da je jedna od ključnih vrednosti »Andromede« upravo izvrstan izbor romana.

Prema tome, za cenu koja je samo 20 dinara veća od prethodne (isključivo zbog poskupljenja papira i štamparskih usluga) ljubitelji naučne fantastike će dobiti u jednoj knjizi jedinstvenu panoramu mnogostrukih vidova ispoljavanja SF žanra, počev od DVA romana, preko znalačkog izbora priča, ostvarenja domaćih SF autora, kolaža iz naučno-fantastične poezije, pa sve do istorije, teorije i kritike, odnosno bibliografije jugoslovenskih SF izdanja.

Obaveštenje: Redakcija obaveštava čitaoce da je »Andromeda 1« u celosti rasprodata, a od »Andromede 2« preostala je na lageru još jedna manja količina (oko 200 komada). Zainteresovani mogu da nabave »Andromedu 2« po povlašćenoj pretplatničkoj ceni od 100 dinara na gore navedenu adresu.

IZ SADRŽAJA IDUĆEG BROJA SIRIUSA

Z. Furtinger: **PORUKA PRIJATELJSTVA**

Vrlo je teško izmisliti »jezik« kojim bismo komunicirali s inteligentnim bićima odnekle iz svemira susretnemo li se s njima: ne shvate li ono što smo im htjeli reći, moglo bi... doista, što bi se tad moglo dogoditi? Da stvar bude zanimljivija, doajen našeg SF-a Zvonimir Furtinger odgovara na to pitanje — događajem koji se doista

dogodio!

A. E. van Vogt: **PRITAJENA NEMAN**

Je li baš najuputnije nuklearnim bombama uništavati štetne predmete na Zemlji kojima ne znamo ni porijeklo ni osobine? Nevolje koje mogu proizaćl iz toga nisu ni najmanje bezazlene, kao uostalom i sve što je u vezi s bombama.

P. Latham: **EFEKT KSI**

Razumljivo je da naoko neobjašnjive pojave različito reagiraju stručnjaci koji ih shvaćaju i širi slojevi pučanstva koji nemaju dovoljno tehničko znanje da bi ih mogli sebi protumačiti — to je zanimljiva tema ove pripovijesti.